

## МОНГОЛ УЛСЫН ЗАМЫН ХӨДӨЛГӨӨНИЙ ДҮРЭМ

### 1. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэ дүрмийн зорилго нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт замын хөдөлгөөний нэгдсэн журам тогтооход оршино. Замын хөдөлгөөнтэй холбоотой бусад хэм хэмжээний актууд нь энэ дүрмийн заалт шаардлагууд дээр үндэслэгдсэн, түүнтэй зөрчилдөхгүй байвал зохино.

1.2. Энэ дүрэмд хэрэглэсэн дараах нэр томъёог доор дурдсан утгаар ойлгоно:

“Автобус” - жолоочоос гадна наймаас илүү хүний суудалтай, хүн тээвэрлэхэд зориулсан, троллейбусаас бусад автомашин;

“Автомашин” - мотоцикл, трактор, өөрөө явдаг машин механизмаас бусад механикжсан тээврийн хэрэгсэл;

“Аюултай ачаа” - тээвэрлэлтийн үед хүний амь нас, эрүүл мэнд, байгаль орчинд хор хөнөөл тарих, эд хөрөнгийн хохирол учруулж болзошгүй элдэв бодис, түүгээр хийсэн эд зүйл, үйлдвэрийн хаягдал, аж ахуйн зориулалт бүхий бусад зүйл болон тэдгээрийн ариутгаагүй сав, баглаа, боодол;

“Байр эзлэх” - явж байгаа чигтээ эгнээ байраа солих үйлдэл;

“Бодит жин” - тээврийн хэрэгслийн тухайн үеийн жин. Чирүүлж яваа тээврийн хэрэгслийн жинг бодит жинд оролцуулан тооцно;

“Бүх жин” - тээврийн хэрэгслийн техникийн тодорхойлолтоор тогтоосон өөрийн болон ачаа, жолооч, зорчигчийн нийт зөвшөөрөгдөх дээд жин. Чиргүүл нь тухайн тээврийн хэрэгслийн бүтцэд хамаарагдах бол бүх жинг чирэгч, чиргүүл хоёрын бүх жингийн нийлбэрээр тооцно;

“Гарц” - замын зэргэлдээх нутаг дэвсгэр рүү орох, түүнээс гарахад зориулсан зорчих хэсэг замтай нийлсэн бэлчир;

“Гол зам” - уулзварт нийлсэн хучилттай болон шороон замын хучилттай нь буюу энэ дүрмийн 1 дүгээр хавсралтын 3.1 «Гол зам», 3.3.а–3.3.в «Туслах зам нийлнэ», 5.1 «Тууш зам» тэмдэг (цаашид тэмдэг, тэмдэглэлийн зөвхөн дугаарыг зааж бичнэ) бүхий зам;

“Гүйцэж түрүүлэх” - явж байгаа эгнээнээсээ гаран эсрэг урсгал сөрж урдаа яваа нэг буюу хэд хэдэн тээврийн хэрэгслийг гүйцэх, буцаж эгнээндээ орох үйлдэл;

“Гүйцэх” - нэг чигт зэрэгцээ эгнээгээр яваа тээврийн хэрэгслээс илүү хурдтай явах үйлдэл;

“Давуу эрх” - бусад замын хөдөлгөөнд оролцогчоос хөдөлгөөнөө урьтан хийх эрх;

“Ердийн хөсөг” - уналга, ачлагад ашиглаж байгаа мал, амьтан буюу түүнд хөллөсөн хэрэгсэл (хөсөг);

“Жолооч” - тээврийн хэрэгсэл жолоодож яваа хүн. Жолоодлогын дадлага хийлгэж яваа багш, замаар ердийн хөсөг унаж, хөтөлж яваа хүнийг жолоочид хамааруулна;

“Зайлшгүй зогсолт” - жолооч, зорчигчийн биеийн байдал, тээж яваа ачаа, байгалийн үзэгдлийн улмаас аюул учирч болзошгүй үед, мөн техникийн эвдрэл, зам дээр саад бий болсноос шалтгаалан тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг зогсоосон үйлдэл;

“Зам” - тээврийн хэрэгслээр зорчиход зориулсан хучилттай буюу шороон зурвас газар. Зорчих хэсэг болон түүний хажуугийн хөвөө, явган хүний зам, унадаг дугуйн зам, тусгаарлах зурвас замд хамаарна;

“Зам тавьж өгөх” - замын хөдөлгөөнд оролцогч нь давуу эрх бүхий хөдөлгөөнд оролцогчийн хөдөлгөөний хурд болон чигийг өөрчлөхөд нөлөөлөхгүйн тулд хөдөлгөөнөө эхлэхгүй буюу үргэлжлүүлэхгүй байх үйлдэл;

“Зам тээврийн осол” - тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөс үүдэн хүний амь нас, эрүүл мэнд хохирох, тээврийн хэрэгсэл болон зам, замын байгууламж эвдэрч гэмтэх, ачаа болон бусад эд хөрөнгийн хохирол учрах явдал;

“Замын зэргэлдээх нутаг дэвсгэр” - замын ойролцоох зогсоол, талбай, хашаа, хороолол, шатахуун түгээгүүр, үйлдвэр, албан байгууллага зэрэг тээврийн хэрэгслийн дамжин өнгөрөх хөдөлгөөнд зориулагдаагүй нутаг дэвсгэр. Замын зэргэлдээх нутаг дэвсгэр дотор энэ дүрмийн заалт, шаардлагыг мөрдөнө;

“Замын хөдөлгөөн” - нийтийн хэрэгцээний зам дээр явганаар болон тээврийн хэрэгслээр хүн ба ачаа шилжих үйл ажиллагаа;

“Замын хөдөлгөөнд оролцогч” - замаар яваа жолооч, тээврийн хэрэгслээр зорчигч, явган зорчигч;

“Зорчих хэсэг” - тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд зориулсан замын хэсэг. Зам нь тусгаарлах зурвасаар зааглагдсан хэд хэдэн зорчих хэсэгтэй байж болно;

“Зохицуулагч” - замын хөдөлгөөн зохицуулах эрх, үүрэг бүхий хүн. Зохицуулагч нь дүрэмт хувцас, ялгах тэмдэгтэй байна;

“Механикжсан тээврийн хэрэгсэл” - мопедоос бусад, хөдөлгүүрээр тоноглогдсон тээврийн хэрэгсэл;

“Мопед” - 50 куб.см-ээс ихгүй ажлын багтаамж бүхий дотоод шаталтат хөдөлгүүртэй, эсвэл 4 кВт-аас илүүгүй чадал бүхий цахилгаан хөдөлгүүртэй, техникийн хурд нь цагт 50 км-ээс ихгүй, хоёр буюу гурван дугуйт тээврийн хэрэгсэл;

“Мотоцикл” - хөдөлгүүрийн ажлын багтаамж буюу чадал, эсвэл техникийн дээд хурд нь мопедынхоос илүү, хоёр дугуйт механикжсан тээврийн хэрэгсэл. Энд өөрийн жин нь 400 кг (ачааны зориулалттай бол 550 кг)-аас хэтрэхгүй гурван дугуйт болон мотоциклын төрлийн жолооны залууртай дөрвөн дугуйт механикжсан тээврийн хэрэгсэл мөн хамаарна;

“Саадыг тойрон гарах” - тухайн эгнээгээр хөдөлгөөн хэвийн үргэлжлэх боломжийг хязгаарласан хөдөлгөөнгүй биет зүйл (зам тээврийн ослын улмаас зогссон буюу түр ба удаан, эсвэл зайлшгүй зогсолт хийсэн тээврийн хэрэгсэл, мөн зорчих хэсгийн нүх, эвдрэл, гэмтэл, хашсан хэсэг болон зорчих хэсэг дээр тавьсан, унасан эд зүйл гэх мэт)-ийг тээврийн хэрэгслээр тойрон гарах үйлдэл. Тухайн эгнээнд хөдөлгөөний нягтрал ихэссэнээс шалтгаалж зогссон буюу дүрмийн шаардлагыг биелүүлэхийн тулд зогсож байгаа тээврийн хэрэгслийг саадад тооцохгүй;

“Сургууль орчмын бүс” - ерөнхий боловсролын сургуулийн ойролцоох замын хэсгийг хамруулж 5.25 тэмдгээр тэмдэглэсэн нутаг дэвсгэр;

“Суурин газар” - 5.3, 5.5 тэмдгээр тэмдэглэсэн, хүн ам төвлөрч суурьшсан нутаг дэвсгэр;

“Төмөр замын гарам” - төмөр замтай нэг түвшинд огтлолцсон замын бэлчир. Төмөр замын гармын өргөнийг төмөр замын хоёр талд байрлуулсан гэрлэн дохио буюу хаалт, эдгээр нь байхгүй бол 1.3.а (эсвэл 1.3.б) тэмдгийн хоорондох зайгаар тодорхойлно;

“Тусгаарлах зурвас” - зэрэгцээ зорчих хэсгүүдийг хооронд нь тодорхой зайтай салгаж зааглахад зориулагдаж хийгдсэн, тээврийн хэрэгслийн зогсоол болон хөдөлгөөнд зориулаагүй замын хэсэг;

“Тууш зам” - эсрэг хөдөлгөөний зорчих хэсгүүд нь хоорондоо тусгаарлах зурвас, эсвэл замын хашилтаар зааглагдсан бөгөөд бусад зам болон явган хүний зам, унадаг дугуйн зам, мөн төмөр замтай нэг түвшинд огтлолцоогүй, 5.1 тэмдэг бүхий зам;

“Тээврийн хэрэгсэл” - хүн ба ачаа, суурилагдсан тоног, төхөөрөмжийг замаар тээвэрлэхэд зориулсан хэрэгсэл;

“Тээврийн хэрэгслээр зорчигч” - тээврийн хэрэгсэл дээр буюу түүний бүхээг дотор байгаа жолоочоос бусад хүн. Тээврийн хэрэгсэл рүү орж байгаа болон түүнээс бууж байгаа хүнийг мөн хамааруулж ойлгоно;

“Түр зогсолт” - жолооч тээврийн хэрэгслээ 5 минутаас илүүгүй хугацаагаар зориуд зогсоосон үйлдэл. Зорчигчдыг буулгах, суулгах буюу ачаа ачих, буулгахад үүнээс илүү хугацаагаар зогсоосон үйлдэл нь түр зогсолтод хамаарна;

“Удаан зогсолт” - зорчигчдыг буулгах, суулгах буюу ачаа ачих, буулгахаас бусад тохиолдолд жолооч тээврийн хэрэгслээ 5 минутаас дээш хугацаагаар зориуд зогсоосон үйлдэл;

“Удаан явдалт тээврийн хэрэгсэл” - техникийн тодорхойлолтоор тогтоосон хурд нь цагт 30 км-ээс илүүгүй механикжсан тээврийн хэрэгсэл;

“Унадаг дугуй” - унаж яваа хүний булчингийн хүчээр (дөрөө, залуурын тусламжтайгаар) явдаг, хоёроос цөөнгүй дугуйтай (хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тэргэнцрээс бусад) тээврийн хэрэгсэл;

“Унадаг дугуйн зам” - унадаг дугуй, мопедын хөдөлгөөнд зориулсан, 4.4 тэмдэг бүхий зам, замын хэсэг. Унадаг дугуйн зам нь бусад замаас хийцийн хувьд салангид буюу замын зорчих хэсэг, явган хүний замаас хайс, хашлага, хөвөөгөөр тусгаарлагдсан, эсвэл явган хүний зам дээр явган зорчигчийн хөдөлгөөн явагдах хэсгээс тэмдэглэлээр зааглагдсан буюу гадаргуугийн өнгө, төрлөөр ялгаатай байна;

“Унадаг дугуйн эгнээ” - зорчих хэсэг дээрх унадаг дугуй, мопедын хөдөлгөөнд зориулсан, 4.4 тэмдэг бүхий эгнээ. Унадаг дугуйн эгнээ нь зорчих хэсгийн бусад эгнээнээс тэмдэглэлээр зааглагдсан байна;

“Уулзвар” - замууд нэг түвшинд огтлолцсон бэлчир (зорчих хэсгийн захын дугуйрч байгаа эхлэлийг түүний эсрэг тал руу шулуун холбож хязгаарлахад үүсэх талбай);

“Үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөл” - байгалийн үзэгдэл (цас, бороо, манан, шуурга гэх мэт) болон замд утаа, тоос боссоноос буюу бүрэнхий үед 300 м-ийн дотор зам харагдахгүй болсон нөхцөл;

“Үзэгдэлт хязгаарлагдмал нөхцөл” - байгалийн тогтоц, газрын тэгш бус байдал, замын нугачаа, инженерийн болон ногоон байгууламж, барилга, объект, түүнчлэн тээврийн хэрэгсэлд замын дагуух үзэгдэх орчин халхлагдсан байдал;

“Харанхуй үе” - үдшийн бүрийгээс үүрийн гэгээ орох хүртэлх хугацаа;

“Хороолол” - орон сууц буюу гэр хорооллын доторх зорчих хэсгийг хамруулж 5.23 тэмдгээр тэмдэглэсэн нутаг дэвсгэр;

“Хөвөө” - зорчих хэсгийн гадна талын захтай нэг түвшинд хиллэсэн, энэ дүрмээр зөвшөөрсөн хөдөлгөөн болон зогсоход ашиглах замын хэсэг. Хөвөө нь зорчих хэсгээс гадаргуугийн төрлөөр ялгаатай, эсвэл 1.2 тэмдэглэлээр зааглагдсан байна;

“Хүүхдийг зохион байгуулалттай тээвэрлэх” - найм болон түүнээс олон хүүхдийг чиглэлийн бус автобусаар тусгайлан тээвэрлэх үйл ажиллагаа;

“Цуваа” - тусгай гэрэл дохио ажиллуулсан тээврийн хэрэгслээр хамгаалуулан, ойрын гэрлээ асааж, зохион байгуулалттай цуварч яваа, энэ дүрмийн 3 дугаар хавсралтад заасан «Цуваа» таних тэмдэг (цаашид таних тэмдгийн зөвхөн нэрийг зааж бичнэ) бүхий гурав буюу түүнээс олон механикжсан тээврийн хэрэгсэл;

“Чиглэлийн тээврийн хэрэгсэл” - тогтоосон буудал бүхий чиглэлийн дагуу зорчигч тээвэрлэх зориулалтаар нийтийн үйлчилгээнд явж байгаа автобус, троллейбус;

“Чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн эгнээ” - чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд зориулсан, 5.14 тэмдэг болон 1.22 тэмдэглэл бүхий эгнээ;

“Чиргүүл” - механикжсан тээврийн хэрэгслээр чирэхэд зориулсан тээврийн хэрэгсэл;

“Эгнээ” - автомашины хөдөлгөөнийг нэг эгнээгээр явуулах боломж бүхий өргөнтэй, тэмдэглэлтэй буюу тэмдэглэлгүй зорчих хэсгийн дагуух зурвас;

“Явган зорчигч” - замаар явган яваа (зам дээр ажил, үүрэг гүйцэтгэж байгаагаас бусад) хүн. Жагсаалаар яваа болон хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тэргэнцэртэй, түүнчлэн тэрэг түрж, чарга чирч, мотоцикл, мопед, унадаг дугуйг хөтөлж замаар яваа хүмүүсийг явган зорчигчид хамааруулна;

“Явган хүний гарц” - явган зорчигч зам хөндлөн гарахад зориулсан, 5.19.а, 5.19.б тэмдэг ба 1.13.а, 1.13.б тэмдэглэлтэй, зорчих хэсгийн хөндлөн зурвас. Тэмдэглэлгүй гарцын өргөнийг 5.19.а ба 5.19.б тэмдгүүдийн хоорондох зайгаар тодорхойлно;

“Явган хүний гарам” - зорчих хэсэгтэй нэг түвшинд огтлолцоогүй, 5.20.а–5.20.г тэмдэг бүхий, явган зорчигч зам хөндлөн гарахад зориулсан гарц;

“Явган хүний зам” - явган зорчигчийн хөдөлгөөнд зориулсан замын хэсэг. Явган хүний зам нь зорчих хэсэг, унадаг дугуйн замаас хайс, хашлага, хөвөөгөөр тусгаарлагдсан, эсвэл унадаг дугуйн замаас тэмдэглэлээр зааглагдсан байна.

**1.3.** Замын хөдөлгөөнд оролцогч нь аюул, хохирол учруулахгүй, хөдөлгөөнд осолтой байдал бий болгохгүйгээр зорчино.

**1.4.** Замын тэмдэг, гэрлэн дохио болон хөдөлгөөн зохион байгуулах бусад техник хэрэгслийг эвдэж гэмтээх, халхлах, дур мэдэн байрлуулах, өөрчлөх, авч хаях, мөн замын хөдөлгөөнд саад болох, халтиргаа, шарвалт үүсгэх, тээврийн хэрэгслийн дугуйн доороос шидэгдэх, дугуйг хагалж болзошгүй элдэв зүйлсийг зам дээр хаях, асгах, орхих, замын хучилтыг бохирдуулах, эвдэхийг хориглоно. Ийм аюул, саад бий болгосон хүн түүнийг нэн даруй арилгах, хэрэв боломжгүй бол бусад хөдөлгөөнд оролцогчдод анхааруулах талаар шаардлагатай арга хэмжээ авч, цагдаагийн алба буюу замын хяналтын байгууллагад яаралтай мэдэгдэх үүрэг хүлээнэ.

**1.5.** Замын хөдөлгөөнд оролцогч нь энэ дүрмийн өөрт хамаарах заалт, шаардлагыг мэддэг, сахин биелүүлдэг байвал зохино.

**1.6.** Замын хөдөлгөөний дүрэм зөрчсөн этгээдэд холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ.

## **2. Механикжсан тээврийн хэрэгслийн ангилал**

### **2.1. Механикжсан тээврийн хэрэгслийг доор дурдсанаар ангилна:**

A - мотоцикл;

B - жолоочоос гадна наймаас илүүгүй хүний суудалтай, бүх жин нь 3500 кг-аас хэтрэхгүй автомашин (бүх жин нь 750 кг-аас ихгүй чиргүүлтэй);

C - "D" ангилалд хамаарагдахаас бусад бүх жин нь 3500 кг-аас их автомашин (бүх жин нь 750 кг-аас ихгүй чиргүүлтэй);

D - жолоочоос гадна наймаас илүү хүний суудалтай, хүн тээвэрлэхэд зориулсан автомашин (бүх жин нь 750 кг-аас ихгүй чиргүүлтэй);

BE - бүх жин нь 750 кг-аас илүү чиргүүлтэй "B" ангиллын автомашин;

CE - бүх жин нь 750 кг-аас илүү чиргүүлтэй "C" ангиллын автомашин;

DE - бүх жин нь 750 кг-аас илүү чиргүүлтэй "D" ангиллын автомашин болон угсраа автобус, угсраа троллейбус;

M - трактор, өөрөө явдаг машин механизм, тэдгээрийн чиргүүл буюу ажлын тоног төхөөрөмжтэй бүрэлдэхүүн.

### **2.2. "C", "D", "CE", "DE" ангиллын тээврийн хэрэгслийг доор дурдсанаар дэд ангилна:**

C1 - бүх жин нь 7500 кг-аас илүүгүй "C" ангиллын автомашин (бүх жин нь 750 кг-аас ихгүй чиргүүлтэй);

D1 - жолоочоос гадна арван зургаагаас илүүгүй хүний суудалтай "D" ангиллын автомашин (бүх жин нь 750 кг-аас ихгүй чиргүүлтэй);

C1E - бүх жин нь 750 кг-аас илүү чиргүүлтэй "C1" дэд ангиллын автомашин;

D1E - бүх жин нь 750 кг-аас илүү чиргүүлтэй "D1" дэд ангиллын автомашин.

### **2.3. "A", "B", "C", "M" ангилал болон "C1" дэд ангиллын тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг арван найм, "D" ангилал болон "D1" дэд ангиллын тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг хорин нэгээс дээш насны хүнд олгоно.**

### **2.4. "BE", "CE", "DE" ангиллын тээврийн хэрэгслийн бүрэлдэхүүн жолоодох эрхийг тухайн харгалзах "B", "C", "D" ангиллын тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрх бүхий хүнд, түүнчлэн "C1E", "D1E" дэд ангиллын тээврийн хэрэгслийн бүрэлдэхүүн жолоодох эрхийг тухайн харгалзах "C", "D" ангилал буюу "C1", "D1" дэд ангиллын тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрх бүхий хүнд олгоно.**

### **2.5. "C", "D" ангиллын тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрх бүхий хүн нь тухайн харгалзах "C1", "D1" дэд ангиллын тээврийн хэрэгслийг, мөн "CE", "DE" ангиллын тээврийн хэрэгслийн бүрэлдэхүүн жолоодох эрх бүхий хүн нь тухайн харгалзах "C1E", "D1E" дэд ангиллын тээврийн хэрэгслийн бүрэлдэхүүнийг жолоодох эрхтэй байна.**

### **2.6. Механикжсан тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг холбогдох хууль, журмын дагуу олгоно.**

### 3. Жолоочийн үүрэг

**3.1.** Механикжсан тээврийн хэрэгслийн жолооч дараах бичиг баримттай байна:  
а/ тухайн ангиллын тээврийн хэрэгслийг жолоодох эрхийн хүчинтэй үнэмлэх буюу түр зөвшөөрөл (жолоодлогын дадлага хийж яваа суралцагчид хамаарахгүй);

б/ тухайн тээврийн хэрэгслийн бүртгэлийн гэрчилгээ;

в/ жолоочийн даатгалын баталгаа;

г/ холбогдох хууль, эрх зүйн актад заасан ачааны болон бусад баримт бичиг;

д/ «Тулгуур эрхтний бэрхшээлтэй хүн» таних тэмдэг бүхий тээврийн хэрэгсэл жолоодоход тулгуур эрхтний бэрхшээлтэйг нотлох бичиг баримт.

**3.2.** Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт олон улсын хөдөлгөөнд оролцох механикжсан тээврийн хэрэгсэл нь тухайн бүртгэсэн улсынхаа ялгах тэмдэг, дугаартай байхаас гадна жолооч нь дараах бичиг баримттай байна:

а/ замын хөдөлгөөний тухай Венийн конвенцид нийцсэн жолоодох эрхийн хүчинтэй үнэмлэх, тээврийн хэрэгслийн бүртгэлийн гэрчилгээ;

б/ Монгол Улсын хилээр тухайн тээврийн хэрэгслийг түр хугацаагаар нэвтрүүлсэн тухай гаалийн байгууллагын тэмдэглэгээ бүхий баримт;

в/ Монгол Улсын олон улсын гэрээ, хэлэлцээрт заасан зөвшөөрөл болон бусад шаардлагатай баримт бичиг.

*Тайлбар: Тээврийн хэрэгслийн ялгах тэмдэг нь бүртгэлийн дугаарын тэмдэг дотор байж болно.*

**3.3.** Зохицуулагч, цагдаагийн алба хаагч, олон нийтийн цагдаагийн ажилтан, автотээврийн болон байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч энэ дүрмийн 8.16-д заасны дагуу зогсох дохио өгвөл жолооч тээврийн хэрэгслээ зогсоож, энэ дүрмийн 3.1, 3.2-т заасан бичиг баримт болон шаардлагатай тохиолдолд тээврийн хэрэгсэл, тээж яваа ачаа, бусад зүйлийг зохих журмын дагуу шалгуулна.

*Тайлбар: Дээр дурдсан эрх бүхий ажилтан тухайн жолоочийн хүсэлтийн дагуу түүнд албаны үнэмлэхээ үзүүлэх үүрэгтэй.*

**3.4.** Жолооч дараах үүргийг хүлээнэ:

а/ энэ дүрмийн 4 дүгээр хавсралтад заасан эвдрэл, гэмтэл, техникийн зөрчилгүй байхаар тээврийн хэрэгслийнхээ бүрэн бүтэн байдлыг хангах;

Тээврийн хэрэгслийн ажлын тоормосны систем, жолооны механизм ажиллахгүй болсон, чиргүүлийн холбоос (чиргүүлтэй үед) эвдэрсэн, харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд хол, ойрын буюу ар талын оврын гэрэл асахгүй болсон, цас, бороо орж байгаа үед жолооч талын шил арчуур ажиллахгүй бол хөдөлгөөнөө үргэлжлүүлэхийг хориглоно.

Хөдөлгөөнд оролцож явах үед тээврийн хэрэгсэлд дээр дурдсанаас бусад гэмтэл (энэ дүрмийн 4 дүгээр хавсралтад заасан) тохиолдвол түүнийг засах, хэрэв бололцоогүй бол аюулгүй байдлыг хангаж аль ойр байгаа зогсоол (гарааш) буюу засварын газарт очих хүртэл хөдөлгөөнөө үргэлжлүүлэхийг зөвшөөрнө;

б/ хамгаалах бүсээр тоногдсон автомашин жолоодохдоо хамгаалах бүс хэрэглэх, хамгаалах бүсийг хэрэглээгүй зорчигч тээвэрлэхгүй байх;

*Тайлбар: Энэ заалт нь шуурхай албаны автомашины үүргээ гүйцэтгэж яваа жолооч, зорчигч, мөн биеийн эрүүл мэндийн байдалд үл тохирох заалт бүхий эмчийн магадлагаатай зорчигчид хамаарахгүй.*

в/ мотоцикл, мопед жолоодоходоо хамгаалах малгайг зааврын дагуу өмсөх, хамгаалах малгай өмсөөгүй зорчигч тээвэрлэхгүй байх;

г/ хүний амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд ноцтой хохирол учирсан байж болзошгүй зам тээврийн ослын тохиолдол харсан даруйд очиж бололцоотой тусламж үзүүлэх, цагдаагийн байгууллагад яаралтай мэдэгдэх;

д/ зам тээврийн осолд өртсөн хүнд эмнэлгийн анхны тусламж үзүүлэх, түүнийг эмнэлэгт яаралтай хүргэх;

е/ зам тээврийн осол, байгалийн гамшиг болон бусад аюул, эрсдэлд өртөж болзошгүй нь илэрхий байдалтай саатаж зогссон (зайлшгүй зогсолт хийсэн) жолоочийн дохиогоор зогсож, бололцоотой тусламж үзүүлэх;

ж/ согтууруулах ундаа, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэсэн эсэх буюу тээврийн хэрэгсэл жолоодоход эрүүл мэндийн хувьд тэнцэж байгаа эсэхийг, мөн шаардлагатай тохиолдолд тээврийн хэрэгсэл жолоодох ур чадвараа цагдаагийн эрх бүхий ажилтны шаардлагаар зохих журмын дагуу шалгуулах;

з/ зам дээр ажил, үүрэг гүйцэтгэж байгаа хүний дэргэдүүр өнгөрөхдөө хурдаа хасаж, түүнд аюул, осолтой байдал үүсгэхгүйгээр зорчих;

и/ цагдаа, онцгой байдал, эрүүл мэндийн байгууллагын ажилтнаас дайчлах тухай тавьсан хүсэлтийн дагуу гэмт хэрэг, үйлдвэрлэлийн осол, гал түймэр, байгалийн гамшиг, хүн, малын гоц халдварт өвчин зэрэг гэнэтийн аюул тохиолдсон буюу нийтийн эмх замбараагүй байдал үүссэн газарт хүрэлцэн очих, нүүлгэн шилжүүлэх, гэмт этгээдийг мөрдөн хөөх, амь нас, эрүүл мэндэд нь ноцтой хохирол учирч болзошгүй хүнийг эмнэлэгт, гэмт этгээдийг цагдаагийн байгууллагад хүргэхэд тээврийн хэрэгслээрээ үйлчлэх;

*Тайлбар: Дээр дурдсан ажилд тээврийн хэрэгсэл дайчилсан ажилтан тухайн жолоочийн хүсэлтийн дагуу түүнд явсан зай, хугацаа, өөрийн овог нэр, албан тушаал, үнэмлэхний дугаараа тэмдэглэж албан ёсны баримт бичиж өгнө. Үүнийг үндэслэн тухайн жолоочид учирсан хохирол, зардлыг холбогдох хууль, журмын дагуу нөхөн төлнө.*

### **3.5. Зам тээврийн осолд холбогдсон жолооч дараах үүргийг хүлээнэ:**

а/ тээврийн хэрэгслээ нэн даруй зогсоож, ослын дохионы гэрлээ асаах ба ослын зогсолтын тэмдгийг энэ дүрмийн 9.5-д заасны дагуу тавьж, тээврийн хэрэгсэл болон осолд холбогдол бүхий эд юмсыг байрнаас нь хөдөлгөхгүй байх;

б/ осолд өртсөн хүнд эмнэлгийн анхны тусламж үзүүлж, түргэн тусламж дуудах, хугацаа алдаж болзошгүй тохиолдолд уг хүнийг ойр байгаа эмнэлэгт аль тааралдсан тээврийн хэрэгслээр хүргүүлэх буюу бололцоогүй бол өөрийн жолоодож яваа тээврийн хэрэгслээр хүргэж, эмнэлгийн ажилтанд биеийн байцаалт (иргэний үнэмлэх буюу жолоодох эрхийн үнэмлэх гэх мэт), тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээг үзүүлж, өөрийн овог нэр, утасны дугаар, тээврийн хэрэгслийн марк, улсын дугаарыг тэмдэглүүлээд уг газартаа буцаж ирэх;

в/ осолд холбогдсон тээврийн хэрэгсэл нь бусад тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хаасны улмаас зорчих хэсгийг чөлөөлөх, мөн осолд өртсөн хүнийг эмнэлэгт уг тээврийн хэрэгслээр хүргэх зайлшгүй тохиолдолд хөндлөнгийн хоёроос доошгүй гэрчийг байлцуулан тухайн тээврийн хэрэгслийн ул мөрийн байрлалыг тодорхой тэмдэглэж, боломжтой бол гэрэл зураг, дүрс бичлэгээр баримтжуулсны дараа байрнаас нь хөдөлгөх;

г/ тухайн ослын талаар цагдаагийн байгууллага (ажилтан)-д яаралтай мэдэгдэж, ослыг гэрчлэх хүмүүсийн овог нэр, хаяг, утасны дугаарыг тэмдэглэж аваад цагдаагийн ажилтанг хүлээх ба түүнийг иртэл осолд холбогдол бүхий эд мөрийн баримт, ул мөрийг хамгаалах, бусад тээврийн хэрэгсэл тойрч гарах нөхцөлийг бүрдүүлэх талаар бололцоотой арга хэмжээ авах;

*Тайлбар: Зам тээврийн ослыг харсан гэрч нь осолд өртсөн хүнд яаралтай тусламж үзүүлэх, цагдаагийн байгууллага (ажилтан)-д мэдэгдэх, эмнэлгийн түргэн тусламж дуудах, мөн боломжтой бол ослыг гэрчлэх бусад хүний овог нэр, хаяг, утасны дугаарыг тэмдэглэж авах, цагдаагийн ажилтанг иртэл хэргийн газраас явахгүй байх үүрэг хүлээнэ.*

д/ согтууруулах ундаа, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэсэн эсэхийг шалгаж тогтоох зорилгоор шинжилгээ авах хүртэл, эсвэл ийм шинжилгээ авах шаардлагагүй гэж цагдаагийн ажилтан шийдвэр гаргах хүртэл энэ төрлийн зүйл хэрэглэхгүй байх.

**3.6.** Зам тээврийн ослын үед хүний амь нас, эрүүл мэнд хохироогүй, осолд холбогдсон жолооч нарын тээврийн хэрэгслээс бусад эд хөрөнгөд хохирол учраагүй, ослоос үүдсэн эд хөрөнгийн хохирлыг жолооч нар өөр хоорондоо буюу даатгалын байгууллагатай харилцан маргаангүй шийдвэрлэхээр тохиролцсон бол энэ дүрмийн 3.5-ын “г”-д заасан үүргээс чөлөөлөгдөж болно.

**3.7.** Жолоочид дараах зүйлийг хориглоно:

а/ тухайн ангиллын тээврийн хэрэгслийг жолоодох эрхгүй (жолоодлогын дадлага хийхээс бусад тохиолдолд), эсвэл согтууруулах ундаа, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэсэн, мөн хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангаж чадахааргүй өвчтэй буюу ядарсан үедээ тээврийн хэрэгсэл жолоодох;

б/ тухайн ангиллын тээврийн хэрэгслийг жолоодох эрхгүй (жолоодлогын дадлага хийхээс бусад тохиолдолд), эсвэл согтууруулах ундаа, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэсэн, мөн хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангаж чадахааргүй өвчтэй буюу ядарсан хүнд жолоогоо шилжүүлэх;

в/ зохих журмын дагуу улсын бүртгэлд хамруулаагүй буюу бүртгэлийн дугаарын тэмдэггүй, тэмдгийг буруу байрлуулсан, дугаар нь бүдгэрсэн, арилсан, түүнчлэн тогтоосон хугацаанд техникийн хяналтын үзлэгт оруулаагүй буюу тэнцээгүй тээврийн хэрэгслээр замын хөдөлгөөнд оролцох;

г/ эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон жолоочийн хөдөлмөр, амралтын горимыг зөрчиж тээврийн хэрэгсэл жолоодох;

д/ тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний үед гар утас болон түүнтэй ижил төстэй төхөөрөмж, хэрэгслийг гарны оролцоотойгоор ашиглах;

е/ зохицуулагчийн шүглийн чимээ, бусдын дуут дохиог сонсох боломжийг хязгаарласан чихэвч зүүх, хэт чанга хөгжим дуугаргах;

ж/ цуваанд яваа тээврийн хэрэгслүүдийн буюу жагсаалаар яваа хүмүүсийн дундуур нэвтрэн гарах, тэдний хооронд байр эзлэх;

з/ тээврийн хэрэгслээр зорчих хэсгийн хашлага давах (тэмдгээр тусгайлан зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд), тусгаарлах зурвас, аюулгүйн арал, таримал зүлгээр явах, замын хаалт, хашилт, тууз, чиглүүлэх хэрэгслээр хашиж хамгаалсан буюу хориглолт тогтоосон зам, талбай, ажлын талбар руу дур мэдэн нэвтрэх, батлагдсан замаас гарч шинэ зам гаргах, байгаль орчин, газрын хөрс, хадлан, тариалангийн талбай, ой модыг гэмтээх, гол мөрөн, нуур, булаг, хиймэл усан байгууламжийг бохирдуулах.



#### **4. Тусгай дуут болон гэрэл дохио ажиллуулсан тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн**

**4.1.** Тусгай дуут болон гэрлэн дохиогоор тоногдсон автомашин, мотоциклын жолооч нь тухайн ангиллын тээврийн хэрэгслийг гурваас дээш жил жолоодож дадлагажсан байна. Тусгай дуут болон гэрлэн дохионы өнгө, давтамж, хөг ая нь MNS 4979 “Тээврийн хэрэгсэлд ашиглах тусгай дуут болон гэрлэн дохио. Ерөнхий шаардлага” (цаашид стандартын зөвхөн дугаарыг зааж бичнэ) стандартад нийцсэн байна.

**4.2.** Улаан, хөх, хөх-улаан, ногоон өнгийн тусгай гэрэл дохио ажиллуулан хойшлуулшгүй албан үүрэг гүйцэтгэж яваа тээврийн хэрэгслийн жолооч хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг бүрэн хангасан нөхцөлд энэ дүрмийн 7, 8 дугаар бүлэг (зохицуулагчийн дохиотой холбоотой заалтаас бусад), 10–17, 19, 20 дугаар бүлэг болон 1 ба 2 дугаар хавсралтын заалтыг мөрдөхгүй байж болно. Тусгай дуут дохиогоо хамт ажиллуулсан тохиолдолд давуу эрхтэй байх бөгөөд давуу эрх эдлэхдээ бусад хөдөлгөөнд оролцогч өөрт нь зам тавьж өгч байгааг бүрэн мэдсэн байвал зохино. Энэ эрх нь дээрх тээврийн хэрэгслээр хамгаалуулж яваа тээврийн хэрэгслийн жолоочид мөн адил хамаарна.

**4.3.** Шар өнгийн тусгай гэрэл дохио ажиллуулан зам, замын байгууламжийн засвар, арчлалтын ажил гүйцэтгэж яваа болон гэмтэл, зөрчилтэй тээврийн хэрэгслийг шилжүүлэн зөөж яваа тээврийн хэрэгслийн жолооч хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг бүрэн хангасан нөхцөлд энэ дүрмийн 9.3-ын “е”, 9.6, 11.2, 11.6–11.8, 11.10, 11.12, 20.1 заалт болон замын тэмдэг (2.11–2.14, 2.20, 3.2, 3.4–3.6 тэмдгүүдээс бусад), тэмдэглэлийн заалтыг мөрдөхгүй байж болно.

Мөн шар өнгийн тусгай гэрэл дохио ажиллуулан хүнд буюу овор ихтэй ачаа тээвэрлэж яваа (эсвэл ийм ачаатай тээврийн хэрэгслийг хамгаалж яваа) тээврийн хэрэгслийн жолооч хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг бүрэн хангасан нөхцөлд замын тэмдэглэлийн заалтыг мөрдөхгүй байж болно.

Шар өнгийн тусгай гэрэл дохио нь хөдөлгөөнд оролцогчдын анхаарлыг өндөржүүлэх зориулалттай бөгөөд давуу эрх олгохгүй.

*Тайлбар: Шар өнгийн тусгай гэрэл дохиог тусгай дуут дохиотой хэрэглэхгүй.*

**4.4.** Тусгай дуут болон гэрэл дохио ажиллуулсан (шар өнгийн дохио ажиллуулж яваагаас бусад) автомашин, мотоцикл болон тэдгээрээр хамгаалуулж яваа тээврийн хэрэгсэл ойртон ирж яваа үед бусад тээврийн хэрэгслийн жолооч зам тавьж өгөн, чөлөөтэй зорчих боломжийг хангана.

**4.5.** Тусгай дуут болон гэрэл дохио ажиллуулсан (шар өнгийн дохио ажиллуулж яваагаас бусад) автомашин, мотоцикл болон тэдгээрээр хамгаалуулж яваа тээврийн хэрэгслийг гүйцэх, гүйцэж түрүүлэхийг хориглоно.

**4.6.** Улаан, хөх, хөх-улаан өнгийн тусгай гэрэл дохио ажиллуулсан тээврийн хэрэгсэл ойртон ирж, тусгай дохиогоо дуугаргах буюу чанга яригч хэрэгслээр зогсохыг шаардвал жолооч энэ дүрмийн 14.1-д заасны дагуу зогсох бөгөөд хэрэв өөр албан шаардлага тавибал түүнийг нэн даруй биелүүлнэ.

**4.7.** Тусгай гэрэл дохио ажиллуулсан тээврийн хэрэгсэл зогсож байвал ойртон ирсэн жолооч шаардлагатай тохиолдолд нэн даруй зогсох боломжтой байхаар хурдаа хасна.

**4.8.** Зохих журмын дагуу эрх бүхий байгууллагаас олгосон зөвшөөрөлгүйгээр тусгай дуут болон гэрлэн дохиог тээврийн хэрэгсэлд байрлуулахыг хориглоно.

## **5. Явган зорчигчийн үүрэг**

**5.1.** Явган зорчигч нь явган хүний замаар, ийм зам байхгүй бол зорчих хэсгийн хажуугийн хөвөөгөөр явна. Явган хүний зам, хөвөө байхгүй буюу түүгээр явах боломжгүй тохиолдолд явган зорчигч нь унадаг дугуйн зам, эсвэл зорчих хэсгийн захаар (тусгаарлах зурвастай замд зорчих хэсгийн гадна талын захаар) цуварч явна.

Тэрэг түрсэн, чарга чирсэн, овор ихтэй ачаа барьсан буюу жагсаалаар яваа, мөн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тэргэнцэртэй хүмүүс явган хүний зам, хөвөөгөөр явахад бусад явган зорчигчдод саад болохоор байвал зорчих хэсгийн захаар явж болно.

Явган зорчигч зорчих хэсгийн захаар явахдаа тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний чигийн эсрэг, харин хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тэргэнцэртэй буюу мотоцикл, мопед, унадаг дугуй хөтөлж яваа хүн хөдөлгөөний чигийн дагуу явна.

*Тайлбар: Нэг чигийн хөдөлгөөнтэй замын зорчих хэсгийн захаар явах тохиолдолд дээрх заалтыг мөрдөхгүй байж болно.*

**5.2.** Харанхуй үед гэрэлтүүлэггүй замд болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд зорчих хэсгийн зах буюу хөвөөгөөр явах тохиолдолд явган зорчигч нь жолоочид харагдах нөхцөлөө сайжруулах үүднээс аль болох тод гэгээлэг өнгийн, боломжтой бол гэрэл ойлгох шинж чанар бүхий хувцас хэрэглэл, эд зүйлстэй явбал зохино. Мотоцикл, мопед, унадаг дугуй түрж яваа хүн тээврийн хэрэгслийнхээ гэрэлтүүлэх хэрэгсэл, гэрэл ойлгуурыг халхлахгүй явна.

**5.3.** Жагсаалаар яваа хүмүүс зорчих хэсгээр явах тохиолдолд дөрвөөс илүүгүйгээр зэрэгцэж хөдөлгөөний чигийн дагуу баруун гар талаар явна. Жагсаалын зүүн гар талын захын урд болон ард, өдрийн цагт улаан дарцаг, харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд урд нь цагаан, ард нь улаан гэрэл (эсвэл гэрэл ойлгуур) барьсан хүн харгалзаж явна.

**5.4.** Хүүхдийн жагсаалыг зөвхөн явган хүний замаар, явган хүний зам байхгүй бол зорчих хэсгийн хажуугийн хөвөөгөөр хоёроос илүүгүйгээр зэрэгцүүлж зөвхөн өдрийн цагаар явуулахыг зөвшөөрөх бөгөөд урд болон ард нь (хүүхдийн тоо дөчөөс олон бол жагсаалын мөн дунд хэсэгт) насанд хүрсэн хүн хамгаалж явна.

**5.5.** Явган зорчигч нь арав хүртэлх насны хүүхдийг замын хөдөлгөөнд харгалзаж явахдаа (энэ дүрмийн 5.4-т заасны дагуу жагсаалаар авч яваагаас бусад тохиолдолд) өөрөөсөө салгахгүй авч явна.

**5.6.** Явган зорчигч нь явган хүний гарц буюу гармаар зам хөндлөн гарна. Хэрэв үзэгдэх хүрээнд явган хүний гарц, гарам байхгүй бол замын дагуу хоёр тийш

сайн харагдах, хайс, хашилтгүй хэсгээр, ойртон ирж яваа тээврийн хэрэгслийг өнгөрүүлэн эгц хөндлөн гарна.

**5.7.** Хөдөлгөөний зохицуулгатай хэсгээр явган зорчигч зам хөндлөн гарахдаа явган хүнд зориулсан гэрлэн дохио буюу зохицуулагчийн зөвшөөрсөн дохиогоор зорчих хэсэг рүү орох бөгөөд зорчих хэсгийг хөндлөн гарч амжаагүй байхад дохио өөрчлөгдвөл энэ дүрмийн 8.21-д заасныг баримтална. Явган зорчигчид зориулсан гэрлэн дохио байхгүй (эсвэл ажиллахгүй) бол явах чигийн өөдөөс хандан байрласан, зэрэгцээ хөдөлгөөний тээврийн хэрэгсэлд зориулсан гэрлэн дохиог удирдлага болгоно.

**5.8.** Замын дагуу үзэгдэлт халхалсан саад, зогсож байгаа тээврийн хэрэгслийн дэргэдүүр зам хөндлөн гарахдаа тээврийн хэрэгсэл ойртон ирж байгаа эсэхийг магадлан мэдсэн байвал зохино.

**5.9.** Явган зорчигч замын аль ч хэсэгт тусгай дуут болон гэрэл дохио ажиллуулсан (шар өнгийн дохио ажиллуулж яваагаас бусад) автомашин, мотоцикл болон тэдгээрээр хамгаалуулж яваа тээврийн хэрэгслийг урьдчилан өнгөрүүлнэ. Ийм тээврийн хэрэгсэл ойртон ирж яваа үед зорчих хэсэг дээр явж байсан явган зорчигч аль болох яаралтай зорчих хэсгийг чөлөөлнө.

**5.10.** Харааны бэрхшээлтэй хүн зорчих хэсгээр хөндлөн гарахдаа цагаан таяг барьсан байвал зохих бөгөөд хэрэв зорчих баримжаа алдаж, явган хүний гарцын байршлыг тогтоож чадахгүй болсон буюу гэрлэн дохионы заалтыг мэдэх боломжгүй бол бусдын туслалцааг авах, ийм бололцоогүй тохиолдолд таягаар сайтар дохио өгч анхаарал болгоомжтой зам хөндлөн гарна.

*Тайлбар: Цагаан таяг нь харанхуй үед гэрэл ойлгодог буюу гэрэлтдээ гадаргуутай байвал зохино.*

**5.11.** Чиглэлийн тээврийн хэрэгсэл, таксигаар үйлчлүүлэх хүмүүс болон замын дагуух тээврийн хэрэгслээр зорчих хүмүүс зориулалтын хүлээлгийн талбай дээр, ийм талбай байхгүй бол зорчих хэсгийн хашлаганы гадна талд (явган хүний зам дээр буюу хөвөөний гадна захад), хайс, хашилтгүй хэсэгт хүлээх бөгөөд тээврийн хэрэгсэл ирж бүрэн гүйцэд зогссон үед зорчих хэсэг рүү орохыг зөвшөөрнө. Тээврийн хэрэгслээс буусны дараа зорчих хэсгийг нэн даруй чөлөөлнө.

**5.12.** Явган зорчигчид дараах зүйлийг хориглоно:

а/ үзэгдэх хүрээнд явган хүний гарцтай ба гарамтай хэсгийн гарцгүй, гарамгүй хэсгээр зам хөндлөн гарах;

б/ аюулгүй байдлыг хангахаас бусад шалтгаанаар зорчих хэсэг дээр зогсох, саатах, зам хөндлөн гарч байхдаа алгуурлах, эргэж буцах, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд санаатайгаар саад хийх;

в/ зорчих хэсгээр явж байхдаа утсаар ярих, гар утас болон түүнтэй ижил төстэй тоглоом, хэрэгсэл оролдож ширтэх, зохицуулагчийн шүглийн чимээ, бусдын дуут дохио, анхааруулгыг сонсох боломжийг хязгаарласан чихэвч зүүх, ном, сонин гэх мэт зүйл унших;

г/ зорчих хэсэг дээр дугуйт тэшүүр, дугуйт хавтан болон түүнтэй ижил төстэй, биеийн тамир, спорт, тоглоомын зориулалттай хэрэгслээр явах;

д/ ойртон ирж яваа тээврийн хэрэгслийн урдуур гэнэт гүйх.

## **6. Тээврийн хэрэгслээр зорчигчийн үүрэг**

**6.1.** Тээврийн хэрэгслээр зорчигч дараах үүргийг хүлээнэ:

а/ хамгаалах бүсээр тоногдсон суудалд зорчихдоо хамгаалах бүс хэрэглэх (энэ дүрмийн 3.4-ийн “б” заалтын тайлбарт дурдсанаас бусад тохиолдолд);

б/ мотоцикл, мопедоор зорчихдоо хамгаалах малгайг зааврын дагуу өмсөх;

в/ тээврийн хэрэгслийг бүрэн гүйцэд зогссоны дараа зориулалтын буух талбай руу, ийм талбай байхгүй бол явган хүний зам, хөвөө тал руу буюу ар тал руу буух, тэр талаас суух.

*Тайлбар: Явган хүний зам, хөвөө тал руу буюу ар тал руу буух, тэр талаас суух боломжгүй бол аюулгүй байдлыг хангаж, бусдын хөдөлгөөнд саад хийхгүйгээр зорчих хэсэг тал руу буух, тэр талаас суухыг зөвшөөрнө.*

**6.2.** Тээврийн хэрэгслээр зорчигчид дараах зүйлийг хориглоно:

а/ хөдөлгөөний үед жолоочийн анхаарлыг сарниулах, жолоодлогод саад болох;

б/ тээврийн хэрэгслийн хүн тээхэд зориулаагүй хэсэг дээр буюу ачааны автомашины тэвшний хашлаганаас дээш гарсан ачаан дээр байрлаж, тэвшин дээр зогсож явах, тээврийн хэрэгслээс зүүгдэх;

в/ тээврийн хэрэгслийн явдал дунд хаалга нээх, буух, суух, ачаа ачих, буулгах, цонхоор биеэ болон бусад зүйл гаргах;

г/ чиглэлийн тээврийн хэрэгсэл дотор зогсоогоор зорчихдоо зориулалтын бариулаас барихгүй явах;

д/ зогсож байгаа тээврийн хэрэгслээс зорчих хэсэг талд ачаа буулгах, ачих, тэр талын цонхоор биеэ болон бусад зүйл гаргах;

*Тайлбар: Зорчих хэсэг талд ачаа буулгах, ачих зайлшгүй тохиолдолд аюулгүй байдлыг хангаж, бусдын хөдөлгөөнд саад хийхгүйгээр гүйцэтгэхийг зөвшөөрнө.*

е/ бусдын хөдөлгөөнд саад болохоор байвал зогсож байгаа тээврийн хэрэгслийн хаалгыг нээх.

## **7. Замын тэмдэг ба тэмдэглэл**

**7.1.** Замын хөдөлгөөнийг зохион байгуулахад MNS 4597, MNS 4759 стандартаар тогтоосон замын тэмдэг, тэмдэглэлийг MNS 4596 стандартад заасны дагуу хэрэглэнэ.

*Тайлбар: Дээрх стандартаар тогтоосон замын тэмдэг, тэмдэглэлийн дугаар, нэр, дүрс, утга агуулга, үйлчлэх нөхцөлийг энэ дүрмийн 1 ба 2 дугаар хавсралтад тусгана.*

**7.2.** Замын хөдөлгөөнд оролцогч нь өөрийн явж байгаа чигийн өөдөөс хандан байрласан замын тэмдгийг энэ дүрмийн 1 дүгээр хавсралт, тэмдэглэлийг 2 дугаар хавсралтад заасан утга агуулга, үйлчлэлийн хүрээнд дагаж мөрдөнө.

**7.3.** Энэ дүрэмд тусгайлан зааснаас бусад тохиолдолд замын тухайн хэсэгт байрлуулсан тэмдэг, тэмдэглэлийн заалт дүрмийн бусад заалттай зөрчилдөж байвал тэмдэг, тэмдэглэлийн заалтыг баримтална.

**7.4.** Замын тухайн хэсэгт байнгын тэмдгээс зөрүү утга бүхий түр тэмдэг тавьсан байвал түр тэмдгийн заалтыг баримтална. Түр тэмдэг нь зөөврийн суурьтай байх буюу энэ дүрмийн 1-р хавсралтын 1.6, 2.9, 3.3-т заасны дагуу шар өнгийн дэвсгэртэй байж болно.

**7.5.** Замын тухайн хэсэгт байрлуулсан тэмдэг, тэмдэглэлийн утга хоорондоо зөрж байвал тэмдгийн заалтыг баримтална. Мөн байнгын тэмдэглэлээс зөрүү утга бүхий түр тэмдэглэл тавьсан байвал түр тэмдэглэлийн заалтыг баримтална. Түр тэмдэглэл нь улбар шар өнгөтэй байна.

## **8. Замын хөдөлгөөн зохицуулах дохио**

**8.1.** Замын хөдөлгөөнийг гэрэл буюу зохицуулагчийн дохиогоор зохицуулна.

**8.2.** Замын хөдөлгөөнд оролцогч нь өөрийн явж байгаа чигийн өөдөөс хандан байрласан замын гэрлэн дохио буюу замын тухайн хэсэгт хөдөлгөөн зохицуулж байгаа зохицуулагчийн дохиог дагаж мөрдөнө.

**8.3.** Зохицуулагчийн дохиогоор хөдөлгөөн зохицуулж байгаа газарт гэрэл дохио болон дарааллын тэмдгийн заалтыг, гэрлэн дохиогоор зохицуулж байгаа бол дарааллын тэмдгийн заалтыг мөрдөхгүй.

### **I. Замын гэрлэн дохио**

**8.4.** Замын хөдөлгөөнийг зохицуулахад MNS 4980 стандартаар тогтоосон улаан, шар, ногоон өнгийн гэрэл бүхий босоо буюу хэвтээ байрлалтай гэрлэн дохиог MNS 4596 стандартад заасны дагуу хэрэглэнэ.

**8.5.** Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн зохицуулах гэрлэн дохио (энэ дүрмийн 8.7-д зааснаас бусад) нь улаан, шар, ногоон өнгийн дарааллаар дээрээс доош, эсвэл ийм дарааллаар зүүнээс баруун гар тийш байрласан гэрлүүдтэй байх бөгөөд ногоон гэрэл нь чиг заасан сумтай байж болно.

Мөн хар өнгийн дэвсгэр дээр ногоон өнгөөр гэрэлтдэг сум бүхий нэг буюу хоёр нэмэгдэл дохиотой байж болох ба энэ тохиолдолд үндсэн ногоон гэрэл нь нэмэгдэл гэрэл дохионы сумнаас бусад чигийг заасан хар өнгийн сумтай байна. Зүүн гар тийш чиг заасан нэмэгдэл гэрэл дохио нь үндсэн ногоон гэрлийн зүүн гар талд, харин баруун гар тийш чиг заасан нэмэгдэл гэрэл дохио нь босоо байрлалтай гэрлэн дохионы хувьд үндсэн ногоон гэрлийн баруун гар талд, хэвтээ байрлалтай гэрлэн дохионы хувьд доор нь байрласан байна.

**8.6.** Явган зорчигчийн хөдөлгөөн зохицуулах гэрлэн дохио нь босоо байрлалтай байх бөгөөд дээд талдаа улаан өнгөөр гэрэлтдэг зогсож буй хүний дүрс, доод талдаа ногоон өнгөөр гэрэлтдэг алхаж буй хүний дүрс бүхий дохиотой байна. Мөн харааны бэрхшээлтэй хүмүүст явган хүний гарцын байршлыг мэдэгдэх буюу тухайн гэрлэн дохионы ажиллагааны горимыг мэдээлэхэд зориулсан нэмэгдэл дуут дохиотой байж болно.

**8.7.** Төмөр замын гармаар нэвтрэх хөдөлгөөнийг зохицуулах гэрлэн дохио нь анивчдаг буюу ээлжлэн анивчдаг улаан өнгийн нэг буюу хоёр гэрэл бүхий дохиотой байх бөгөөд нэмэгдэл дуут дохио (хонх)-той байж болно.

**8.8.** Унадаг дугуйн хөдөлгөөн зохицуулах гэрлэн дохио нь 7.4.ж нэмэлт тэмдэгтэй байна.

**8.9.** Гэрэл дохио нь дараах утгатай байна:

а/ ногоон гэрэл дохио хөдөлгөөнийг зөвшөөрнө;

*Тайлбар: Ногоон гэрэл дохио унтрах хүртэл үлдэж байгаа хугацааг жолооч болон явган зорчигчид мэдээлэх зориулалттай тоон буюу хуваарьт хэмжүүр бүхий дэлгэцийг гэрлэн дохиотой хамт байрлуулсан байж болно.*

б/ шар гэрэл дохио нь гэрэл дохио солигдох гэж байгааг анхааруулах бөгөөд энэ дүрмийн 8.19-т зааснаас бусад тохиолдолд замын тухайн хэсэг рүү (энэ дүрмийн 8.18-д заасан зогсох газар руу) нэвтрэн орохыг хориглоно;

в/ анивчсан шар гэрэл дохио нь хөдөлгөөнийг зөвшөөрөх бөгөөд тухайн уулзвар буюу явган хүний гарц зохицуулгагүй болсныг мэдээлж болгоомжтой явахыг анхааруулна;

г/ улаан гэрэл дохио хөдөлгөөнийг хориглоно.

**8.10.** Нэмэгдэл гэрэл дохио нь зөвхөн сум заасан чигийн хөдөлгөөнийг зохицуулах бөгөөд үндсэн гэрэл дохио нь нэмэгдэл дохионы зааснаас бусад чигийн хөдөлгөөнийг зохицуулна.

**8.11.** Чиг заасан сум бүхий үндсэн ногоон гэрэл болон нэмэгдэл гэрэл дохио нь зөвхөн сум заасан чигт хөдөлгөөнийг зөвшөөрнө. Зүүн гар тийш эргэхийг зөвшөөрсөн сум нь буцаж эргэхийг мөн зөвшөөрнө. Нэмэгдэл гэрэл дохио асаагүй бол (гэрлэн дохионы зохицуулгатай үед) уг чигт хөдөлгөөнийг хориглоно.

**8.12.** Баруун гар тийш чиг заасан нэмэгдэл гэрэл дохиог байнгын асаалттай горимд ажиллуулж тухайн талаас уулзвараар баруун гар тийш эргэх тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг нээлттэйгээр зохион байгуулж болно. Гэрэл дохионы ийм зохицуулгатай уулзвараар жолооч баруун гар тийш эргэхдээ энэ дүрмийн 15.5-д заасныг баримтална.

## II. Зохицуулагчийн дохио

**8.13.** Зохицуулагч биеийн байрлал, гар, дохиурын заалтаар дохио өгөхөөс гадна хөдөлгөөнд оролцогчдын анхаарлыг өндөржүүлэх үүднээс шүглээр дохио өгнө.

**8.14.** Зохицуулагчийн хөдөлгөөн зохицуулах дохио нь дараах утгатай байна:

а/ баруун гараа дээш өргөсөн байвал энэ дүрмийн 8.19-т зааснаас бусад тохиолдолд тээврийн хэрэгсэл замын тухайн хэсэг рүү (энэ дүрмийн 8.18-д заасан зогсох газар руу), явган зорчигч зорчих хэсэг рүү нэвтрэн орохыг хориглоно;

б/ баруун гараа цээжиндээ авсан буюу гараа алдалсан байвал зохицуулагчийн зүүн болон баруун гар талаас яваа тээврийн хэрэгсэл чигээрээ буюу баруун гар тийш нэвтрэх, явган зорчигч зам хөндлөн гарахыг зөвшөөрөх бөгөөд зохицуулагчийн ар, өвөр талаас яваа тээврийн хэрэгсэл, явган зорчигчийн хөдөлгөөнийг хориглоно;

в/ баруун гараа урагш сунгасан байвал зохицуулагчийн зүүн гар талаас яваа тээврийн хэрэгсэл бүх чигт, өвөр талаас яваа тээврийн хэрэгсэл зөвхөн

баруун гар тийш эргэхийг зөвшөөрөх бөгөөд бусад талаас (баруун гар буюу ар талаас) яваа тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглоно. Явган зорчигч зохицуулагчийн зөвхөн ар талаар зам хөндлөн гарахыг зөвшөөрнө.

**8.15.** Зохицуулагч нь жолооч, явган зорчигчдод хөдөлгөөний чиг өөрчлөх, байр эзлэх, хурд хасах буюу нэмэх, тойрон гарах, зогсох зэрэг үйлдэл хийхийг заасан ойлгогдохуйц дохио өгч болно.

**8.16.** Зохицуулагч дохиураа (эсвэл гараараа) тээврийн хэрэгсэл рүү чиглүүлэн зааж дохих, эсвэл чанга яригч хэрэгслээр шаардвал уг тээврийн хэрэгслийн жолооч зохицуулагчийн заасан газарт буюу замын тухайн хэсэгт бусдын хөдөлгөөнд саад болохооргүй тохиромжтой байрлал сонгож зогсоно.

**8.17.** Зохицуулагчийн ойлгогдохуйц дохио нь замын гэрэл дохио, тэмдэг, тэмдэглэл болон энэ дүрмийн бусад заалттай зөрчилдөж байвал хөдөлгөөнд оролцогчид зохицуулагчийн дохиог удирдлага болгоно.

### III. Хориглосон дохиогоор зогсох буюу хөдөлгөөнөө үргэлжлүүлэх

**8.18.** Гэрэл буюу зохицуулагчийн хориглосон дохиогоор жолооч «Зогс-шугам» (1.11 тэмдэглэл буюу 5.32 тэмдэг)-ийн өмнө зогсох бөгөөд хэрэв тийм тэмдэг, тэмдэглэл байхгүй бол тухайн уулзвар, явган хүний гарцын өмнө, бусад газарт тээврийн хэрэгсэл, явган зорчигчийн хөдөлгөөнд саад болохгүйгээр гэрлэн дохио, зохицуулагчийн наана, эсвэл энэ дүрмийн 17.5-д заасны дагуу төмөр замын гармын өмнө зогсоно.

**8.19.** Энэ дүрмийн 8.18-д заасан газарт дөхөж ирсэн жолооч шар гэрэл дохио асахад буюу зохицуулагч гараа өргөх үед огцом тоормослохгүйгээр зогсох боломжгүй тохиолдолд аюулгүй байдлыг хангаж хөдөлгөөнөө үргэлжлүүлэхийг зөвшөөрнө.

**8.20.** Энэ дүрмийн 8.18-д заасан газрыг зөвшөөрсөн дохиогоор нэвтрэн орсон жолооч дохио өөрчлөгдвөл аюулгүй байдлыг хангаж, явж байгаа чигтээ хөдөлгөөнөө үргэлжлүүлнэ. Харин уулзвар дээр жолоочийн явах чигийн өмнө «Зогс-шугам» (1.11 тэмдэглэл буюу 5.32 тэмдэг) бүхий гэрлэн дохио байвал түүнийг удирдлага болгоно.

**8.21.** Зөвшөөрсөн дохиогоор явган хүний гарц руу орсон явган зорчигч дохио өөрчлөгдвөл аль болох яаралтай зорчих хэсгийг нэвтрэн гарах бөгөөд боломжгүй бол тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөний эсрэг урсгалын зааг дээр зогсож аюулгүй байдал хангагдсан үед хөдөлгөөнөө үргэлжлүүлэх буюу дараагийн зөвшөөрөх дохиог хүлээж нэвтэрнэ.

## 9. Анхааруулах дохио ба таних тэмдэг

**9.1.** Анхааруулах дохио ба тээврийн хэрэгслийн таних тэмдгийг жолооч өөрийн хийж буй үйлдэл, тээврийн хэрэгслийнхээ онцлогийг бусад хөдөлгөөнд оролцогчдод мэдэгдэж, аюул, осол үүсгэхээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор энэ дүрэмд заасны дагуу хэрэглэнэ.

**9.2.** Анхааруулах дохио болон таних тэмдэг нь давуу эрх олгохгүй бөгөөд урьдчилан сэргийлэх зайлшгүй арга хэмжээ авахаас чөлөөлөхгүй.

#### I. Ослын дохионы гэрэл

**9.3.** Ослын дохионы гэрлийг дараах тохиолдолд хэрэглэнэ:

- а/ зам тээврийн ослын улмаас зогссон үед;
- б/ түр зогсох хориотой газарт зайлшгүй зогсолт хийсэн тохиолдолд;
- в/ харанхуй үед замын гэрэлтүүлэггүй хэсэгт болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд оврын гэрэл нь асахгүй (эсвэл байхгүй) тээврийн хэрэгслийг замаас гаргах боломжгүйн улмаас зорчих хэсэг, хөвөөн дээр зогсоосон тохиолдолд;
- г/ «Хүүхэд тээвэрлэж яваа тээврийн хэрэгсэл» таних тэмдэг бүхий автобусаас хүүхэд буулгах, түүнд суулгах үед;
- д/ жолоочийн нүд гялбан зорчих баримжаа алдах үед;
- е/ механикжсан тээврийн хэрэгсэл чирч яваа үед (чирч ба чирүүлж яваа);
- ж/ тээврийн хэрэгсэл нь аюул учруулж болзошгүй бусад тохиолдолд.

#### II. Ослын зогсолтын тэмдэг

**9.4.** Жолооч энэ дүрмийн 9.3-т заасны дагуу ослын дохионы гэрлээ асааж зогсох шаардлагатай үед уг гэрэл нь ажиллахгүй (эсвэл байхгүй) бол ослын зогсолтын тэмдгийг нэн даруй тавьж анхааруулахаас гадна мөн дараах тохиолдолд (ослын дохионы гэрэл асааснаас үл хамааран) хэрэглэнэ:

- а/ зам тээврийн ослын улмаас зогссон үед;
- б/ түр зогсох хориотой газарт зайлшгүй зогсолт хийсэн тээврийн хэрэгсэл нь ойртон ирж яваа бусад жолооч нарт харагдахааргүй тохиолдолд.

**9.5.** Ослын зогсолтын тэмдгийг аюул учруулж болзошгүй талаас ойртон ирэх жолооч нарт тухайн саадыг урьдчилан анхааруулах зорилгоор тэдний ирэх зүгт хандуулан, тээврийн хэрэгслээс суурин газарт 15 м-ээс, суурин газрын гаднах замд 30 м-ээс, тууш замд 50 м-ээс багагүй зайд байрлуулна.

**9.6.** Чирүүлж яваа механикжсан тээврийн хэрэгслийн ослын дохионы гэрэл нь ажиллахгүй (эсвэл байхгүй) бол ослын зогсолтын тэмдгийг уг тээврийн хэрэгслийн ард байрлуулж хөдөлгөөнд оролцоно.

#### III. Чиг заах ба тоормослох дохио

**9.7.** Жолооч хөдөлгөөн эхлэх, байр эзлэх, эргэх, зогсохын өмнө тээврийн хэрэгслийн эргэх чиг заадаг гэрлээр, хэрэв тэр нь ажиллахгүй буюу байхгүй бол гараар тухайн чигт хандсан дохио өгнө.

**9.8.** Гараар өгөх дохиог бусад хөдөлгөөнд оролцогчдод сайтар харагдахуйц байдлаар гүйцэтгэнэ. Зүүн гар тийш дохио өгөхдөө зүүн гараа хажуу тийш чигээр нь сунгах буюу баруун гараа тохойгоор нь нугалж өргөнө. Баруун гар тийш дохио өгөхдөө баруун гараа хажуу тийш чигээр нь сунгах буюу зүүн гараа тохойгоор нь нугалж өргөнө.



**9.9.** Чиг заах дохиог тодорхой үйлдэл хийхийн өмнө өгөх бөгөөд үйлдлээ хийж дуусмагц зогсооно. Харин уг дохиог гараар өгсөн бол үйлдлээ эхлэхийн өмнө дуусгаж болно.

**9.10.** Тоормосны гэрэл нь уг тээврийн хэрэгсэл хурдаа хасаж байгааг анхааруулах бөгөөд хэрэв тэр нь ажиллахгүй буюу байхгүй бол жолооч тоормослохын өмнө бусад хөдөлгөөнд оролцогчдод сайтар харагдахуйц байдлаар гараа хажуу тийш сунган дээш доош хөдөлгөнө.

**9.11.** Чиг заасан дохио нь бусад хөдөлгөөнд оролцогчдыг төөрөгдүүлэхгүй, тэдэнд буруу ойлголт төрүүлэхээргүй байвал зохино.

#### IV. Дуут дохио

**9.12.** Дуут дохиог зөвхөн дараах тохиолдолд хэрэглэж болно:

а/ зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор;

б/ суурин газрын гаднах замд гүйцэж түрүүлж байгаагаа бусад жолоочид анхааруулах зорилгоор;

в/ төмөр замын гарам дээр зайлшгүй зогсолт хийсэн тохиолдолд энэ дүрмийн 17.7-гийн “б” заалтын дагуу.

#### V. Гэрэл шилжүүлэх дохио

**9.13.** Гэрэл шилжүүлэх дохиог өгөхдөө харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд тээврийн хэрэгслийн холын ба ойрын гэрлийг ээлжлэн шилжүүлэх, өдрийн цагт асааж, унтраах байдлаар үйлдэнэ.

**9.14.** Гэрэл шилжүүлэх дохиог дараах тохиолдолд хэрэглэж болно:

а/ гүйцэж түрүүлэх гэж байгаагаа бусад жолоочид анхааруулах зорилгоор;

б/ өөдөөс яваа тээврийн хэрэгслийн жолоочид холын гэрлээ ойрын гэрэлд шилжүүлэхийг анхааруулах зорилгоор;

в/ зам тавьж өгөхөөр зогсож байгаагаа тухайн хөдөлгөөнд оролцогчид мэдэгдэх зорилгоор.

**9.15.** Гэрэл шилжүүлэх дохио нь бусад жолоочийн нүдийг гялбуулахаар бол хэрэглэхийг хориглоно.

#### V. Ойрын гэрэл

**9.16.** Өдрийн цагт дараах тохиолдолд тээврийн хэрэгслийн ойрын гэрлийг асааж хөдөлгөөнд оролцоно:

а/ мотоцикл, мопед жолоодож яваа үед;

б/ хүүхдийг зохион байгуулалттай тээвэрлэж яваа үед;

в/ хүнд буюу овор ихтэй, мөн аюултай ачаа тээвэрлэж яваа үед;

г/ тусгай гэрэл дохио ажиллуулсан тээврийн хэрэгслээр хамгаалуулж яваа үед.

## VI. Тээврийн хэрэгслийн таних тэмдэг

**9.17.** Энэ дүрмийн 3 дугаар хавсралтад заасан хэмжээ, өнгө, загварын дагуу үйлдсэн таних тэмдгийг уг хавсралтад дурдсан тээврийн хэрэгсэлд байрлуулж тухайн жолооч, зорчигч, тээврийн хэрэгсэл, тээж яваа ачааны онцлогийг хөдөлгөөнд оролцогчдод мэдэгдэж анхааруулах зорилгоор хэрэглэнэ.

### **10. Хөдөлгөөн эхлэх болон чиг өөрчлөх**

**10.1.** Жолооч хөдөлгөөн эхлэхийн өмнө зам, орчны байдлыг биеэр шалгаж, хөдөлгөөн эхлэх, чиг өөрчлөх, байр эзлэх, зогсохдоо аюул, осол үүсгэхгүй байх бүх нөхцөлийг хангана.

**10.2.** Жолооч хөдөлгөөн эхлэхдээ бусад оролцогчдод зам тавьж өгнө.

**10.3.** Жолооч гарцаар замд нийлэх, замаас гарахдаа уг замын дагуу яваа хөдөлгөөнд оролцогчдод зам тавьж өгнө.

**10.4.** Жолооч байр эзлэхийн өмнө зэрэгцээ эгнээнд чигээрээ яваа тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө. Харин харилцан байраа солиход баруун гар талд яваа нь эхэлж байр эзэлнэ.

**10.5.** Уулзвар, гарцаар нэвтрэх хөдөлгөөн нь зөвхөн нэг чигт зөвшөөрөгдсөнөөс бусад тохиолдолд жолооч баруун гар тийш эргэхийн өмнө хамгийн баруун, зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхийн өмнө хөдөлгөөний тухайн чигийн хамгийн зүүн гар талын захад урьдчилан байр эзэлсэн байна.

Хэрэв тухайн эгнээнээс явах хөдөлгөөний чигийг 5.10.а, 5.10.б тэмдэг, 1.17 тэмдэглэлээр заасан байвал уг тэмдэг, тэмдэглэлийн заалтыг баримтална.

**10.6.** Жолооч баруун буюу зүүн гар тийш эргэхдээ тээврийн хэрэгслийн оврын хэмжээ болон бусад шалтгаан (ачааны онцлог, зам дээрх саад гэх мэт)-аар энэ дүрмийн 10.5-д заасан шаардлагыг биелүүлэх боломжгүй бол аюулгүй байдлыг хангаж, бусад тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг саатуулахгүйгээр уг үйлдлийг өөр эгнээнээс гүйцэтгэхийг зөвшөөрнө.

Уулзвар, гарцаас бусад замын хэсэг дээр хөдөлгөөний тухайн чигийн зүүн гар талын захаас буцаж эргэхэд зорчих хэсгийн өргөн хүрэлцэхгүй байвал уг үйлдлийг баруун гар талын эгнээ буюу хөвөөнөөс гүйцэтгэхийг зөвшөөрнө. Ингэхдээ өөдөөс буюу зэрэгцээ эгнээнд араас яваа тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**10.7.** Эгнээнээс явах чигийг 5.10.а, 5.10.б тэмдэг, 1.17 тэмдэглэлээр заагаагүй уулзварын өмнө, улаан гэрэлтэй хамт ассан нэмэгдэл гэрэл дохионы сум заасан чигт явах захын эгнээг эзэлсэн жолооч араасаа тухайн чигт явах тээврийн хэрэгсэл ирвэл өөрийн явах чигийг үл харгалзан нэмэгдэл гэрэл дохионы сум заасан чигт хөдөлгөөнөө үргэлжлүүлнэ.

**10.8.** Жолооч уулзвар, гарцаар нэвтрэхдээ тухайн эгнээнээс өөрийн явах чигийн дагуу хөдөлгөөний эгнээний үргэлжлэлийг заасан 1.7 тэмдэглэлийг баримтална. Хэрэв тийм тэмдэглэл байхгүй бол дараах байдлаар нэвтэрнэ:

а/ уулзвар, гарцаас гарахдаа тухайн орж буй зорчих хэсгийн эсрэг урсгалыг сөрөхгүйгээр үйлдлийг гүйцэтгэнэ;

б/ зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхдээ өөдөөс мөн зүүн гар тийш буюу буцаж эргэх тээврийн хэрэгслийг баруун гар талаараа өнгөрөөж байхаар үйлдлийг гүйцэтгэнэ;

в/ баруун гар тийш нэвтрэх үйлдлийг зорчих хэсгийн баруун гар талын захад аль болох ойр явж гүйцэтгэнэ;

г/ тухайн уулзвар, гарцаар нэвтрэх хөдөлгөөн зөвхөн аль нэг чигт зөвшөөрөгдсөн, эсвэл баруун буюу зүүн гар тийш эргэх үйлдлийг 5.10.а, 5.10.б тэмдэг буюу 1.17 тэмдэглэлээр олон эгнээнээс давхар гүйцэтгэхийг зөвшөөрсөн байвал зэрэгцэн эргэх тээврийн хэрэгслүүд эзэлж яваа байрлалаа солихгүйгээр хажуугийн зайгаа барьж нэвтэрнэ. Ингэхдээ эргэлтийн дотор талд яваа тээврийн хэрэгслийн жолооч аль болох богино зайг туулж нэвтэрнэ.

**10.9.** Уулзвараас бусад газарт жолооч зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхдээ өөдөөс чигээрээ яваа болон баруун гар тийш эргэх тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**10.10.** Хөдөлгөөний дараалал нь энэ дүрмийн бусад заалтуудад тусгагдаагүй газарт жолооч баруун гар талаас ойртон ирсэн тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**10.11.** Хурд хасах эгнээтэй замаас гарахдаа жолооч уг эгнээнд орсны дараа тээврийн хэрэгслийн хурдыг хасна. Харин хурд авах эгнээгээр явж замд нийлэхдээ тухайн замаар яваа тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**10.12.** Өөдөөс яваа тээврийн хэрэгсэлтэй зөрж өнгөрөхөд хүндрэлтэй буюу боломжгүй байвал саадыг тойрон гарах тээврийн хэрэгслийн жолооч зам тавьж өгнө. Харин 1.10 буюу 1.11 тэмдгээр анхааруулсан уруу буюу өгсүүр замд өгсөж яваа тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**10.13.** Дараах газруудад буцаж эргэхийг хориглоно:

а/ явган хүний гарц дээр;

б/ унадаг дугуйн зам (эгнээ)-ын огтлолцол дээр;

в/ чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн буудал дээр;

г/ төмөр замын гарам дээр;

д/ гүүрэн дээр болон доор;

е/ хонгил дотор;

ж/ үзэгдэлт замын дагуу аль нэг чигт 100 м-ийн дотор хязгаарлагдмал газарт.

**10.14.** Бусдад саад учруулахааргүй газарт, аюулгүй байдлыг хангасан нөхцөлд ухрах үйлдэл хийхийг зөвшөөрнө. Шаардлагатай тохиолдолд ухрах үйлдлийг бусдын тусламжтайгаар гүйцэтгэх бөгөөд жолооч аюулгүй байдлыг хангах үүргээс чөлөөлөгдөхгүй.

**10.15.** Уулзвар дээр болон энэ дүрмийн 10.13-т заасан буцаж эргэхийг хориглосон бүх газарт ухрах хөдөлгөөнийг хориглоно.

## **11. Тээврийн хэрэгсэл байрлан явах**

**11.1.** Эгнээний тоог зорчих хэсэг дээрх тэмдэглэл болон 5.10.а, 5.10.б, 5.11.а, 5.11.б тэмдгээр тодорхойлно. Хэрэв эдгээр тэмдэг, тэмдэглэл байхгүй бол жолооч харааны баримжаагаар тухайн зорчих хэсгийн өргөн, автомашины өргөний хэмжээ, хажуугийн аюулгүйн зайг харгалзан эгнээний тоог тодорхойлох бөгөөд тухайн зорчих хэсэг эсрэг хөдөлгөөнтэй бол түүний өргөний зүүн гар тал дахь тэн хагасыг эсрэг хөдөлгөөнд зориулагдсанд тооцно.

**11.2.** Эгнээний хилийг тэмдэглэсэн зорчих хэсэг дээр жолооч тээврийн хэрэгслээрээ тухайн эгнээг голлож явна. Байр эзлэхийн тулд тэмдэглэлийг давахдаа энэ дүрмийн 2 дугаар хавсралтын 1.4, 1.5 заалтыг баримтална. Хоёр дугуйт мотоциклын жолооч эгнээг голлон дангаараа эзэлж явах эрхтэйгээс гадна мөн нэг эгнээнд хоёроос илүүгүй мотоцикл зэрэгцэн явж болно.

**11.3.** Эсрэг хөдөлгөөнтэй хоёр эгнээгээр зорчдог замд гүйцэж түрүүлэх буюу саадыг тойрон гарахаас бусад тохиолдолд эсрэг урсгал сөрөхийг хориглоно.

**11.4.** Эсрэг хөдөлгөөнтэй гурван эгнээгээр зорчдог замын дунд эгнээ сөрөг хөдөлгөөнтэй бол уг эгнээнд зөвхөн гүйцэж түрүүлэх, саадыг тойрон гарах, зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхийн тулд орохыг зөвшөөрөх бөгөөд түүний зүүн гар талын эгнээнд урсгал сөрөхийг хориглоно.

**11.5.** Эсрэг хөдөлгөөнтэй дөрөв буюу түүнээс олон эгнээгээр зорчдог замд эсрэг урсгал сөрөхийг хориглоно.

**11.6.** Суурин газрын гаднах замд болон 5.1, 5.5 тэмдэг тавигдсан замд тээврийн хэрэгсэл зорчих хэсгийн баруун гар талын захад аль болох ойр явах бөгөөд баруун гар талын зөвшөөрөгдсөн эгнээ чөлөөтэй байхад (зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхийн тулд байр эзлэхээс бусад тохиолдолд) түүний зүүн гар талын аль ч эгнээгээр явахыг хориглоно.

**11.7.** Суурин газарт жолооч энэ дүрмийн 11.8–11.12, 25.4, 25.6, 25.7, 26.3-т заасан шаардлагыг зөрчихгүйгээр аль тохиромжтой эгнээгээ сонгож явна. Хөдөлгөөний эрчим ихтэй, эгнээ чөлөөгүй замд эргэх үйлдэл хийх, саадыг тойрон гарах, зогсохоос бусад тохиолдолд эгнээ байр өөрчлөхийг хориглоно.

**11.8.** Нэг чигт гурав буюу түүнээс олон эгнээгээр зорчдог замын тухайн чигийн хамгийн зүүн гар талын эгнээнд зөвхөн зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхийн тулд байр эзлэх, мөн хөдөлгөөний эрчим ихтэй, бусад эгнээ чөлөөгүй үед байрлан явахыг зөвшөөрнө. Харин бүх жин нь 3.5 тонноос их ачааны автомашин зөвхөн зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхийн тулд байр эзлэхээс бусад тохиолдолд уг эгнээгээр байрлан явахыг хориглоно. Нэг чигийн хөдөлгөөнтэй замын хувьд түр зогсохын тулд хамгийн зүүн гар талын эгнээнд орохыг зөвшөөрнө.

**11.9.** Чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн эгнээ бүхий замд чиглэлийн тээврийн хэрэгсэл нь энэ дүрмийн 10.5-д заасны дагуу байр эзлэх, эсвэл саадыг тойрон гарахаас бусад тохиолдолд зөвхөн уг эгнээгээр явна.

**11.10.** Чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн эгнээ бүхий замд чиглэлийн тээврийн хэрэгслээс бусад тээврийн хэрэгсэл энэ дүрмийн 10.5-д заасны дагуу байр эзлэхээс бусад тохиолдолд уг эгнээгээр байрлан явахыг хориглоно.

*Тайлбар: Дээрх заалт нь суудлын такси болон «Хүүхэд тээвэрлэж яваа тээврийн хэрэгсэл», «Тулгуур эрхтний бэрхшээлтэй хүн» таних тэмдэг бүхий тээврийн хэрэгсэл, мөн энэ дүрмийн 25.4-т заасны дагуу зорчих хэсгийн баруун гар талын захаар байрлан явах унадаг дугуй, мопедод хамаарахгүй.*

**11.11.** Энэ дүрмийн 25.3, 25.5, 26.3-д зааснаас бусад тохиолдолд тээврийн хэрэгслээр явган хүний зам болон хөвөөгөөр явах, мөн механикжсан тээврийн хэрэгсэл буюу ердийн хөсгөөр унадаг дугуйн зам болон унадаг дугуйн эгнээгээр явахыг хориглоно.

**11.12.** Трактор, өөрөө явдаг машин механизм болон цагт 40 км-ээс илүү хурдтай явах боломжгүй тээврийн хэрэгсэл нь гүйцэх, гүйцэж түрүүлэх, саадыг тойрон гарах, зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхийн тулд байр эзлэхээс бусад тохиолдолд зорчих хэсгийн хамгийн баруун гар талын зөвшөөрөгдсөн эгнээгээр явна.

**11.13.** Эсрэг хөдөлгөөнтэй хоёр эгнээгээр зорчдог замд, түүнчлэн дунд эгнээ нь сөрөг хөдөлгөөнтэй гурван эгнээгээр зорчдог замд цагт 40 км-ээс илүү хурдтай явах боломжгүй, мөн овор ихтэй буюу урт тээврийн хэрэгслийн жолооч нь зорчих хэсгийн баруун гар талын захад аль болох ойр явах бөгөөд араас яваа тээврийн хэрэгсэл өөрийг нь аюулгүй гүйцэж түрүүлэх боломжтой байх хоорондын зайг урд яваа тээврийн хэрэгслээс барьж явна.

*Тайлбар: Дээрх заалт нь хөдөлгөөний эрчим, нягтрал ихтэй буюу гүйцэж түрүүлэх хориотой замын хэсэг, мөн цуваанд хамаарахгүй.*

**11.14.** Жолооч нь урдаа яваа тээврийн хэрэгсэл хурдаа хасах буюу зогсоход түүнийг мөргөхгүй, хажуу дахь тээврийн хэрэгслийг шүргэхгүй байх хэмжээний хоорондын болон хажуугийн зайг хөдөлгөөний хурднаас хамааруулан сонгож явна.

## **12. Тээврийн хэрэгслийн хурд**

**12.1.** Жолооч хөдөлгөөний эрчим, тээврийн хэрэгсэл болон тээж яваа ачааны онцлог, замын болон цаг агаарын нөхцөл, хөдөлгөөний дагуу үзэгдэлтийг харгалзан тээврийн хэрэгслийн хурдыг энэ дүрэмд тогтоосон хязгаараас хэтрүүлэхгүйгээр тохируулан сонгож явна.

**12.2.** Харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд жолооч өөрийн үзэгдэх хүрэн дотор тээврийн хэрэгслээ зогсоох боломжтой хурдыг сонгож явна.

**12.3.** Жолооч хөдөлгөөнд аюул, саад тулгарахыг мэдсэн үед тээврийн хэрэгслийн хурдыг хасаж, зайлшгүй тохиолдолд зогсоох арга хэмжээ авна.

**12.4.** Тээврийн хэрэгслийн хурдыг суурин газарт цагт 60 км, суурин газрын гадна цагт 80 км, тууш замд цагт 100 км-ээс хэтрүүлэхийг хориглоно.

**12.5.** Дараах тохиолдолд тээврийн хэрэгслийн хурдыг доор дурдсанаас хэтрүүлэхгүйгээр сонгож явна:

- а/ мотоцикл, чиргүүлтэй автомашин суурин газрын гадна цагт 60 км, тууш замд цагт 80 км;
- б/ хүүхдийг зохион байгуулалттай тээвэрлэх үед цагт 50 км;
- в/ механикжсан тээврийн хэрэгслийг чирэх үед цагт 40 км;
- г/ хороолол, замын зэргэлдээх нутаг дэвсгэр, сургууль орчмын бүс дотор цагт 20 км.

**12.6. Жолоочид дараах зүйлийг хориглоно:**

- а/ тээврийн хэрэгслийн техникийн тодорхойлолтоор тогтоосон дээд хурдыг хэтрүүлэх;
- б/ хүнд буюу овор ихтэй, мөн аюултай ачаа тээвэрлэж яваа үед холбогдох журам, стандарт, техникийн баримт бичгээр тогтоосон дээд хурдыг хэтрүүлэх;
- в/ «Хурдны хязгаар» таних тэмдэг бүхий тээврийн хэрэгслийн хурдыг уг тэмдэгт зааснаас хэтрүүлэх;
- г/ шалтгаангүйгээр хэт удаан явж бусдын хөдөлгөөнийг саатуулах;
- д/ зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэхээс бусад тохиолдолд огцом тоормослох.

### **13. Гүйцэж түрүүлэх ба гүйцэх**

**13.1.** Жолооч гүйцэж түрүүлэхийн өмнө хөдөлгөөний эрчим, хурд, тээврийн хэрэгсэл болон тээж яваа ачааны онцлог, замын болон цаг агаарын нөхцөл, хөдөлгөөний дагуу үзэгдэлтийг харгалзан, уг үйлдлийг гүйцэтгэхэд аюул үүсгэхгүй, бусдын хөдөлгөөнд саад учруулахгүй байх, мөн хүрэлцэхүйц хэмжээний зай байгаа эсэхийг анхаарч мэдсэн байвал зохино.

**13.2.** Дараах тохиолдолд гүйцэж түрүүлэхийг хориглоно:

- а/ өөдөөс яваа тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд аюул, саад учруулахаар байвал;
- б/ урд яваа тээврийн хэрэгсэл гүйцэж түрүүлэх буюу саадыг тойрон гарах үйлдэл хийж байгаа тохиолдолд;
- в/ урд яваа тээврийн хэрэгсэл зүүн гар тийш дохио өгч байгаа үед;
- г/ араас яваа тээврийн хэрэгсэл өөрийг нь гүйцэж түрүүлэхээр үйлдлээ эхэлсэн үед;
- д/ гүйцэгдсэн тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд аюул, саад учруулахгүйгээр буцаж эгнээндээ орох боломжгүй тохиолдолд.

**13.3.** Гүйцэгдэж байгаа жолооч хурдаа нэмэх, гүйцэж түрүүлэхэд нь ямар нэг байдлаар саад хийхийг хориглоно. Гүйцэж түрүүлэх нь хөдөлгөөнд аюултай байвал гүйцэгдэх гэж байгаа жолооч зүүн гар тийш дохио өгч анхааруулна.

**13.4.** Дараах газруудад гүйцэж түрүүлэхийг хориглоно:

- а/ уулзвар болон гарц дээр;
- б/ явган хүний гарц дээр;
- в/ хороолол болон сургууль орчмын бүс дотор;
- г/ төмөр замын гарам дээр болон түүнд хүртэл 100 м-ээс ойр зайд;
- д/ гүүрэн дээр болон доор;
- е/ хонгил дотор;
- ж/ замын өгсүүр хэсгийн төгсгөл, огцом эргэлт дээр болон үзэгдэлт хязгаарлагдмал хэсэгт.

**13.5.** Жолооч явган хүний гарцын өмнө гүйцэх үйлдэл хийхдээ энэ дүрмийн 16.3-т заасныг баримтлах бөгөөд мөн хороолол, сургууль орчмын бүс дотор болон 1.19 тэмдгээр анхааруулсан замын хэсэгт гүйцэгдэж байгаа тээврийн хэрэгслийн урдуур явган зорчигч явж байгаа эсэхийг анхаарч мэдсэн байвал зохино.

**13.6.** Нэг эгнээнд урд яваа тээврийн хэрэгсэл зүүн гар тийш дохио өгч байгаа үед түүний зүүн гар талаар, баруун гар тийш дохио өгч байгаа үед түүний баруун гар талаар орж гүйцэхийг хориглоно.

#### **14. Түр ба удаан зогсох**

**14.1.** Жолооч тээврийн хэрэгслийг зам дээр түр ба удаан зогсоохдоо 5.17 буюу 6.12 тэмдэг бүхий зогсоолын талбайг ашиглана. Хэрэв тийм талбай байхгүй бол замын баруун гар талд хөвөөн дээр, хөвөөгүй бол зорчих хэсгийн зах, хашлаганд шахаж, эсвэл энэ дүрмийн 14.3, 14.4-т заасны дагуу явган хүний зам дээр буюу түүний хашлагыг унуулж зогсооно. Мөн энэ байдлаар нэг чигийн хөдөлгөөнтэй замын зүүн гар талд түр зогсохыг зөвшөөрнө.

**14.2.** Тээврийн хэрэгслийг зорчих хэсгийн захыг дагуулан зогсоох тохиолдолд зөвхөн нэг эгнээгээр цувуулан байрлуулна. Харин хоёр дугуйт тээврийн хэрэгслийг автомашины өргөнөөс илүү гаргахгүйгээр ташуу байрлалаар (зорчих хэсгийн захад өнцөг үүсгэн) буюу хоёроос илүүгүйгээр зэрэгцүүлэн зогсоож болно. Мөн хөвөө болон зорчих хэсгийн өргөгсгөсөн талбайд тээврийн хэрэгслийг зорчих хэсэг рүү оруулахгүйгээр ташуу байрлалаар зогсоохыг зөвшөөрнө.

*Тайлбар: Зорчих хэсгийн захад зогсож байгаа тээврийн хэрэгслийн харалдаа ард буюу урд нь орж зогсохдоо уг тээврийн хэрэгсэлд хөдөлгөөн эхлэх боломжтой байх хоорондын зайг үлдээнэ.*

**14.3.** Зогсоолд байрлуулах хэлбэр буюу байршлын хилийг 7.6.а–7.6.и нэмэлт тэмдэг буюу 1.1 тэмдэглэлээр заасан байвал уг тэмдэг, тэмдэглэлийн дагуу тээврийн хэрэгслийг байрлуулж зогсооно. 7.6.б, 7.6.в, 7.6.е–7.6.и нэмэлт тэмдэг бүхий зогсоолд суудлын автомашин, мотоцикл, мопед, унадаг дугуйг зорчих хэсэгтэй хиллэсэн явган хүний зам дээр гаргаж (унуулж) зогсоохыг зөвшөөрнө.

**14.4.** Энэ дүрмийн 14.3-т зааснаас бусад газарт болон мөн 7.4.ж нэмэлт тэмдгээр заасан зориулалтын зогсоол байхгүй газарт унадаг дугуй, мопедыг явган зорчигчийн хөдөлгөөнд саад болгохгүйгээр явган хүний зам дээр зогсоохыг зөвшөөрнө.

**14.5.** Чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн жолооч нь зорчигч буулгах, суулгахдаа буудлын талбайн төгсгөл рүү аль болох ойртож, хашлаганд 0.5 м-ээс илүүгүй зайд шахаж зогсоно.

**14.6.** Жолоочгүйгээр тээврийн хэрэгсэл үл хөдлөх, өөрөөс нь бусад хүн хөдөлгөх боломжгүй болгох арга хэмжээ авсны дараа тээврийн хэрэгслээс буух, түүнийг орхиж явахыг зөвшөөрнө. Орхиж явахдаа 7 нас хүрээгүй хүүхдийг насанд хүрсэн харгалзах хүнгүйгээр тээврийн хэрэгсэлд үлдээхийг хориглоно.

**14.7.** Суурин газрын гаднах замд амрах, хонох зэргээр удаан зогсохдоо тээврийн хэрэгслийг тусгай зориулсан талбайд, эсвэл замаас зайдуу газарт зогсооно.

**14.8.** Дараах тохиолдолд түр зогсохыг хориглоно:

а/ уулзвар, гарц дээр болон уулзварт 20 м, гарцад 10 м-ээс ойр зайд (тусгаарлах зурвас буюу тэнхлэгийн үргэлжилсэн шугамтай Т-хэлбэрийн уулзвар, гарцын хөдөлгөөн огтлолцохгүй хэсэгт зогсохоос бусад тохиолдолд);

б/ явган хүний гарц, унадаг дугуйн замын огтлолцол дээр болон тэдгээрийн өмнө 5 м-ээс ойр зайд;

в/ чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн буудал, таксийн зогсоол дээр (22 цагаас 06 цагийн хооронд хүн буулгах, суулгахын тулд түр зогсохоос бусад тохиолдолд);

г/ чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн эгнээ болон унадаг дугуйн эгнээнд;

д/ төмөр замын гарам дээр болон түүнд 20 м-ээс ойр зайд;

е/ гүүрэн дээр болон доор;

ж/ хонгил дотор;

з/ замын тэмдэг, гэрлэн дохиог бусад жолоочоос халхлах газарт;

и/ бусад тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хаах газарт;

к/ тээврийн хэрэгсэл зогсоход түүнээс үргэлжилсэн шугаман тэмдэглэл (зорчих хэсгийн захыг тэмдэглэснээс бусад) буюу зорчих хэсгийн эсрэг талын зах, эсвэл тэр талд зогсож байгаа тээврийн хэрэгсэл хүртэл 3 м-ээс бага зайтай газарт;

л/ 5.29 тэмдэг бүхий ослын зогсолтын зурвас дээр;

м/ үзэгдэлт замын дагуу аль нэг чигт 100 м-ийн дотор хязгаарлагдмал нөхцөлд зорчих хэсэг дээр.

**14.9.** Дараах тохиолдолд удаан зогсохыг хориглоно:

а/ түр зогсохыг хориглосон газарт;

б/ төмөр замын гарамд 100 м-ээс ойр зайд;

в/ сургууль орчмын бүс дотор зорчих хэсэг дээр.

**14.10.** Хориглосон газарт зайлшгүй зогсолт хийсэн жолооч тухайн хэсгийг аль болох нэн даруй чөлөөлөх арга хэмжээ авна.

**14.11.** Бусдын хөдөлгөөнд саад болохоор байвал зогсож байгаа тээврийн хэрэгслийн хаалгыг нээхийг хориглоно.

## **15. Уулзвар нэвтрэх**

**15.1.** Жолооч уулзвараар баруун, зүүн гар тийш эргэхдээ тухайн хөндлөн замын зорчих хэсгийг явган хүний гарцаар хөндлөн гарч яваа явган зорчигч, мөн унадаг дугуйн зам буюу эгнээний огтлолцлоор хөндлөн гарч яваа унадаг дугуй, мопедод зам тавьж өгнө.

**15.2.** Уулзварыг бүрэн гүйцэд нэвтрэн гарах боломжийг хязгаарласан түгжрэл, саатал бий болсон үед жолооч (уулзвар нэвтрэх давуу эрхтэй буюу зөвшөөрсөн гэрэл дохио асаж байгаа эсэхээс үл хамааран) уулзвар руу орохыг хориглоно.



**15.3.** Гэрэл буюу зохицуулагчийн дохиогоор хөдөлгөөний дараалал тогтоож байгаа уулзварыг зохицуулдаг уулзвар гэнэ. Гэрлэн дохио байхгүй буюу ажиллаагүй, эсвэл анивчсан шар гэрлийн горимд ажиллаж байгаа, мөн зохицуулагч хөдөлгөөн зохицуулаагүй уулзварыг зохицуулдаггүй уулзварт тооцно.

#### I. Зохицуулдаг уулзвар нэвтрэх

**15.4.** Жолооч ногоон гэрэл дохиогоор зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхдээ уулзварт ороод, өөдөөс чигээрээ яваа болон баруун гар тийш эргэх тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**15.5.** Улаан буюу шар гэрэлтэй хамт ассан нэмэгдэл гэрэл дохиогоор явж буй жолооч бусад чиглэлээс яваа хөдөлгөөнд оролцогчдод зам тавьж өгнө.

**15.6.** Зохицуулагчийн дохиогоор жолооч буцаж эргэхдээ зүүн гар талын замаас баруун гар тийш эргэж байгаа тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**15.7.** Зөвшөөрсөн гэрэл дохио асах үед жолооч нь уулзвар нэвтрэх үйлдлээ дуусгаж байгаа тээврийн хэрэгсэл, зорчих хэсгийг хөндлөн гарч амжаагүй яваа явган зорчигчид зам тавьж өгнө.

#### II. Зохицуулдаггүй уулзвар нэвтрэх

**15.8.** Адил замын уулзварт жолооч баруун гар талаас ирсэн тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**15.9.** Гол ба туслах замын уулзварт туслах замаас яваа жолооч гол замаас ирсэн тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**15.10.** Жолооч зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхдээ уулзварт ороод, адил замаар өөдөөс чигээрээ яваа болон баруун гар тийш эргэх тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**15.11.** Уулзвар дээр гол зам чигээ өөрчилсөн байвал тэр замаас яваа жолооч нар өөр хоорондоо адил замын уулзвар нэвтрэх журам баримтална. Туслах замаас яваа жолооч нар өөр хоорондоо мөн энэ заалтыг баримтална.

**15.12.** Дарааллын тэмдэггүй уулзварыг нэвтрэхийн өмнө жолооч уг уулзварт нийлсэн зорчих хэсгүүдийн гадаргуугийн ялгааг тодорхойлох боломжгүйгээс (харанхуй, манантай, цас орсон, бохирдсон зэргээс) нэвтрэх дараалал тогтооход хүндрэлтэй байвал өөрийгөө туслах замаар яваад тооцно.

#### 16. Явган хүний гарц нэвтрэх

**16.1.** Явган хүний зохицуулдаггүй гарц руу ойртон ирсэн жолооч хурдаа хасаж, уг гарцаар гарч байгаа болон гарахаар завдаж байгаа явган зорчигчид зогсож зам тавьж өгнө.

*Тайлбар: Явган хүний зохицуулдаг ба зохицуулдаггүй гарцыг энэ дүрмийн 15.3-т заасан зохицуулдаг ба зохицуулдаггүй уулзварын тодорхойлолттой адилтгаж ойлгоно.*

**16.2.** Зөвшөөрсөн гэрэл дохио асах үед жолооч явган хүний гарцыг нэвтрэхдээ зорчих хэсгийг хөндлөн гарч амжаагүй яваа явган зорчигчид зам тавьж өгнө.

**16.3.** Явган хүний гарцын өмнө тээврийн хэрэгсэл зогссон буюу хурдаа хасаж байвал зэрэгцээ эгнээнд араас нь ирсэн жолооч мөн хурдаа хасах буюу зогсож, энэ дүрмийн 16.1, 16.2-т заасныг баримталж хөдөлгөөнөө үргэлжлүүлнэ.

**16.4.** Жолооч замын аль ч хэсэгт цагаан таяг барьсан харааны бэрхшээлтэй хүнийг урьдчилан өнгөрүүлнэ.

**16.5.** «Хүүхэд тээвэрлэж яваа тээврийн хэрэгсэл» таних тэмдэг бүхий автобус ослын дохионы гэрлээ асааж зогссон байвал ойртон ирсэн жолооч хурдаа хасаж анхаарал болгоомжтой явах бөгөөд хүүхдүүд зам хөндлөн гарч байвал зогсож урьдчилан өнгөрүүлнэ.

**16.6.** Жолооч явган хүний гарц дээр тээврийн хэрэгслээ зогсоож болзошгүй түгжрэл, саатал тохиолдсон үед (зөвшөөрсөн гэрэл дохио асаж байгаа эсэхээс үл хамааран) гарц руу орохыг хориглоно.

## **17. Төмөр замын гарам нэвтрэх**

**17.1.** Жолооч төмөр замыг зөвхөн гарамтай хэсгээр нэвтэрнэ. Ингэхдээ ойртон ирсэн галт тэрэг (зүтгүүр)-ийг урьдчилан өнгөрүүлнэ.

**17.2.** Төмөр замын гарамд ойртон ирсэн жолооч хурдаа хасах ба зайлшгүй тохиолдолд гармын өмнө зогсож, аюулгүй байдал хангагдсан эсэхийг магадлан, гэрэл болон дуут дохио (хонх), тэмдэг, тэмдэглэлийн заалт, хаалтын байрлал, гармын жижүүрийн заалтыг удирдлага болгоно.

**17.3.** Төмөр замын гармын хаалт хаалттай буюу хаагдаж эхэлж байвал, мөн анивчсан улаан гэрэл ассан, эсвэл дуут дохио (хонх) ажиллаж байхад, түүнчлэн гармын жижүүр хориглосон дохио өгөх үед гарам руу орохыг хориглоно.

*Тайлбар: Гармын жижүүр зогсох дохиог өгөхдөө тээврийн хэрэгслийн ирэх зүгт ар буюу өвөр талаараа хандан дохиур, улаан гэрэл буюу дарцаг өргөх, эсвэл гараа алдалж дохих буюу чанга яригч хэрэгслээр зогсохыг шаардаж анхааруулна.*

**17.4.** Үзэгдэх хүрээнд галт тэрэг ойртон ирж байвал гармын жижүүр, хаалт, гэрэл буюу дуут дохио ажиллаж байгаа эсэхээс үл хамааран гарам руу орохыг хориглоно.

**17.5.** Төмөр замын гармаар нэвтрэх хөдөлгөөн хориглогдсон үед жолооч «Зогс-шугам» (1.11 тэмдэглэл ба 5.32 тэмдэг) буюу 3.5 тэмдэг, эсвэл гэрлэн дохионы өмнө, хэрэв эдгээр нь байхгүй бол хаалтад 5 м-ээс ойргүй зайд, хаалтгүй тохиолдолд төмөр зам хүртэл 10 м-ээс багагүй зайд зогсоно.

**17.6.** Жолоочид дараах зүйлийг хориглоно:

а/ гармын хаалтыг дур мэдэн нээх;

б/ гармын хаалтыг болон гармын өмнө зогсож байгаа тээврийн хэрэгслийг эсрэг урсгалаар тойрон гарч нэвтрэх;

в/ гармыг гэмтээж болзошгүй машин механизмыг тээвэрлэхээс бусад байдлаар гаргах;

г/ цагт 8 км-ээс бага хурдтай явдаг машин механизм болон энэ дүрмийн 24.5-д заасан овор хэмжээтэй буюу хүнд ачаатай тээврийн хэрэгслийг тухайн төмөр замын гарам хариуцсан суурь бүтэц эзэмшигчийн зөвшөөрөлгүйгээр гармаар гаргах;

д/ гарам дээр тээврийн хэрэгслээ зогсоож болзошгүй түгжрэл, саатал тохиолдсон үед гарам руу орох.

**17.7.** Төмөр замын гарам дээр жолооч зайлшгүй зогсолт хийвэл зорчигчдыг нэн даруй буулган, ослын дохионы гэрлээ асааж, гармыг чөлөөлөх арга хэмжээ авна. Хэрэв гармыг нэн даруй чөлөөлөх боломжгүй бол:

а/ бололцоотой бол хоёр хүнийг төмөр замын дагуу гармаас хоёр тийш (ганц хүнтэй бол түүнийг замын байдал муу үзэгдэх тал руу) 1000 м-ийн зайд явуулж галт тэргэнд зогсох дохио өгүүлнэ. Ингэхдээ тэр хүмүүст дохио өгөх аргыг зааварчилна;

б/ жолооч тээврийн хэрэгслийн дэргэд үлдэж түгшүүрийн дуут дохио өгнө;

в/ гармыг чөлөөлөх талаар бусдаас бололцоотой тусламжийг авна;

г/ хэрэв галт тэрэг ойртон ирж байвал угтан гүйж зогсох дохио өгнө.

*Тайлбар: Түгшүүрийн дуут дохиог нэг урт, гурван богино хэмнэлээр, зогсох дохиог өдрийн цагт тод өнгийн сайн харагдах зүйлээр, харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд гэрэл буюу галаар тойруулан даллаж өгнө.*

## **18. Гадна талын гэрэлтүүлэх хэрэгслийг хэрэглэх**

**18.1.** Харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд, мөн хонгил дотор жолооч тээврийн хэрэгслийн гадна талын гэрлийг дараах байдлаар асааж явна:

а/ замын гэрэлтүүлэггүй хэсэгт холын буюу ойрын гэрлийг асаана;

б/ замын гэрэлтүүлэгтэй хэсэгт ойрын гэрлийг асаана;

в/ чиргүүлтэй яваа үед түүний оврын гэрлийг асаана.

**18.2.** Дараах тохиолдолд холын гэрлийг ойрын гэрэлд шилжүүлнэ:

а/ өөдөөс яваа тээврийн хэрэгсэл хүртэл 150 м-ээс багагүй зайд;

б/ өөдөөс яваа тээврийн хэрэгслийн жолооч гэрэл шилжүүлэх дохио өгвөл зайн хэмжээг үл харгалзан;

в/ бусад жолоочийн нүдийг гялбуулж болзошгүй тохиолдолд.

**18.3.** Хэрэв жолоочийн нүд гялбан зорчих баримжаа алдвал ослын дохионы гэрлээ асааж, эзэлж явсан эгнээгээ өөрчлөхгүйгээр хурдаа хасах буюу зогсоно.

**18.4.** Харанхуй үед замын гэрэлтүүлэггүй хэсэгт болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд тээврийн хэрэгслийг зогсоохдоо оврын гэрлийг асаана. Хэрэв тэр нь асахгүй буюу байхгүй бол тээврийн хэрэгслийг замаас гаргаж зогсоох бөгөөд ийм бололцоогүй тохиолдолд энэ дүрмийн 9.3-ын “в”, 9.4, 9.5 заалтын дагуу анхааруулах дохио хэрэглэнэ.

*Тайлбар: Үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд тээврийн хэрэгслийг зогсоохдоо оврын гэрэлтэй хамт ойрын буюу манангийн гэрлийг асааж болно.*

**18.5.** Харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд чиргүүл чирч явахдаа ба зогсож байхдаа бүхээг дээрх «Чиргүүлтэй тээврийн хэрэгсэл» таних тэмдгийг асаана.

**18.6.** Манангийн гэрлийг үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд болон мөн харанхуй үед замын гэрэлтүүлэггүй хэсэгт холын буюу ойрын гэрлийн хамт хэрэглэж болно.

**18.7.** Гэрэлтүүлүүрийг суурин газрын гаднах замд өөдөөс тээврийн хэрэгсэлгүй үед хэрэглэхийг зөвшөөрнө. Түүнийг суурин газарт тусгай дуут болон гэрлэн дохиогоор тоногдсон автомашины жолооч албан үүрэг гүйцэтгэж явахдаа шаардлагатай үед хэрэглэж болох бөгөөд харин бусад тээврийн хэрэгсэлд суурилуулахыг хориглоно.

**18.8.** Тээврийн хэрэгсэлд өдрийн цагаар асааж явахад зориулан үйлдвэрээс тоногдсон гэрлийг жолооч өдрийн цагт хөдөлгөөнд оролцохдоо асааж болно.

## **19. Хорооллын доторх хөдөлгөөн**

**19.1.** Хорооллын дотор явган зорчигч нь явган хүний замаас гадна зорчих хэсгээр явж болно. Хорооллын дотор явган зорчигч давуу эрхтэй зорчих бөгөөд ингэхдээ тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд санаатайгаар саад хийхийг хориглоно.

**19.2.** Хорооллын дотор жолоодлогын дадлага хийх, тээврийн хэрэгслийг удаан хугацаагаар асаалттай зогсоох, мөн хашаа, гарааш болон нэмэлт тэмдгээр тусгайлан заасан зогсоолоос бусад хэсэгт бүх жин нь 3.5 тонноос их ачааны автомашин болон трактор, өөрөө явдаг машин механизмыг удаан зогсоохыг хориглоно.

**19.3.** Хорооллын доторх зорчих хэсгийг жолооч дамжин өнгөрөх зорилгоор ашиглахыг хориглоно.

**19.4.** Жолооч хорооллын доторх хөдөлгөөнөөс гарч зам руу орохдоо тэр замаар яваа хөдөлгөөнд оролцогчдод зам тавьж өгнө.

**19.5.** Энэ дүрмийн 19.1, 19.3, 19.4 заалтыг замын зэргэлдээх нутаг дэвсгэр дотор мөн адил мөрдөнө.

## **20. Тууш замын хөдөлгөөн**

**20.1.** Тууш замд дараах зүйлийг хориглоно:

а/ явган зорчигч, ердийн хөсөг, унадаг дугуй, мопед, трактор болон өөрөө явдаг машин механизм, мөн техникийн хурд нь цагт 40 км-ээс илүүгүй тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн;

б/ бүх жин нь 3.5 тонноос их ачааны автомашин зорчих хэсгийн баруун гар талын нэг ба хоёр дахь эгнээнээс бусад эгнээгээр явах;

в/ 5.17 буюу 6.12 тэмдгээр заасан зориулалтын зогсоолоос бусад хэсэгт түр ба удаан зогсох;  
г/ ухрах болон буцаж эргэх;  
д/ жолоодлогын дадлага хийх.

**20.2.** Тууш замд жолооч зайлшгүй зогсолт хийвэл энэ дүрмийн 9.3-ын “б”, 9.4, 9.5 заалтын дагуу анхааруулах дохио хэрэглэж, зорчих хэсгийг нэн даруй чөлөөлөх арга хэмжээ авна.

## **21. Жолоодлогын дадлага хийх**

**21.1.** Жолоодлогын дадлагыг эрх бүхий багш өөрийн шууд удирдлага, хяналтын доор явуулах ба аюулгүй байдлыг хангах үүргийг хүлээнэ.

**21.2.** Жолоодлогын дадлагын багш нь тухайн ангиллын тээврийн хэрэгслийг жолоодох эрхийн үнэмлэх болон багшлах эрхийн үнэмлэхтэй байна.

**21.3.** Жолоодлогын анхан шатны дадлагыг тусгайлан бэлтгэсэн талбайд хийнэ. Харин замын хөдөлгөөний дүрмийн мэдлэг, жолоодлогын зохих дадлагатай болсон хүнийг замын хөдөлгөөнд дадлагажуулж болно.

**21.4.** Жолоодлогын дадлагын тээврийн хэрэгсэл нь MNS 6585 стандартын шаардлагыг хангасан байх бөгөөд дадлага хийх үед «Сургалтын тээврийн хэрэгсэл» таних тэмдэгтэй байна.

## **22. Механикжсан тээврийн хэрэгслийг чирэх**

**22.1.** Механикжсан тээврийн хэрэгслийг зөөлөн буюу хатуу холбоогоор, эсвэл цоройлгон ачих байдлаар найдвартай холбож чирнэ.

**22.2.** Хатуу буюу зөөлөн холбоогоор чирүүлэх тээврийн хэрэгслийг тухайн ангиллын тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхтэй хүн жолоодно. Харин цоройлгон ачих байдлаар чирүүлэх тээврийн хэрэгсэлд жолооч байхыг хориглоно.

**22.3.** Хатуу холбоогоор чирэх, чирүүлэх тээврийн хэрэгслүүдийн хоорондын зай 4 м-ээс илүүгүй байх бөгөөд чирүүлэх тээврийн хэрэгслийн жолооны механизм бүрэн ажиллагаатай байвал зохино.

**22.4.** Зөөлөн холбоогоор чирэх, чирүүлэх тээврийн хэрэгслүүдийн хоорондын зай 4 м-ээс 6 м байх бөгөөд чирүүлэх тээврийн хэрэгслийн тоормосны систем, жолооны механизм, дуут дохио бүрэн ажиллагаатай байвал зохино. Зөөлөн холбооны нэг метр тутамд 200 мм х 200 мм-ээс багагүй хэмжээний улаан дарцгийг унжуулж бэхэлсэн байх бөгөөд харанхуй үед дарцаг нь гэрэл ойлгох шинж чанартай байвал зохино.

**22.5.** Механикжсан тээврийн хэрэгслийг чирч яваа автобус, троллейбусанд болон ачааны автомашины тэвшинд, мөн чирүүлж яваа механикжсан тээврийн хэрэгсэлд хүн тээвэрлэхийг хориглоно.

**22.6.** Дараах тохиолдолд механикжсан тээврийн хэрэгсэл чирэхийг хориглоно:

- а/ чиргүүлтэй тээврийн хэрэгслээр;
- б/ хоёр буюу түүнээс олон механикжсан тээврийн хэрэгслийг;
- в/ хоёр дугуйтай мотоциклоор буюу хоёр дугуйтай мотоциклыг;
- г/ халтиргаатай зам буюу уулын замд зөөлөн холбоогоор;
- д/ чирүүлж яваа тээврийн хэрэгслийн бодит жин нь чирч яваа тээврийн хэрэгслийнхээс илүү бол.

## **23. Хүн тээвэрлэх**

**23.1.** Зорчигчийг хүн тээвэрлэх зориулалт бүхий тээврийн хэрэгслээр тээвэрлэнэ. Ачааны автомашины жолоочийн бүхээг дотор зориулалтын суудалд зорчигч тээвэрлэхийг зөвшөөрөх бөгөөд харин түүний тэвшин дээр энэ дүрмийн 23.2, 23.3-т зааснаас бусад тохиолдолд хүн тээвэрлэхийг хориглоно.

**23.2.** Ачааны автомашины тэвшинд ачааг дагалдан буюу хүлээж авахаар яваа хүмүүсийг тэвшний хашлаганы дээд ирмэгээс нам зассан суудалд суулгаж тээвэрлэхийг зөвшөөрнө. Ингэхдээ жолооч хөдөлгөөн эхлэхийн өмнө аюулгүй байдал хангагдсан эсэхийг магадлан, уг хүмүүст буух, суух, зорчих журмыг зааварчилж, хөдөлгөөний үед тэвшин дээр зогсож явахыг хориглох тухай анхааруулбал зохино.

**23.3.** Батлан хамгаалах, хууль сахиулах, хил хамгаалах байгууллага нь өөрийн дотоодын хэрэгцээнд ачааны автомашины тэвшин дотор зорчигчийн суудал засаж, шат, бүрхүүл гэх мэт хэрэгслээр нэмж тоноглон хүн тээвэрлэх зориулалтаар ашиглаж болно. Ийм тээврийн хэрэгсэлд тавих нэмэлт шаардлага, замын хөдөлгөөнд оролцоход баримтлах зааврыг энэ дүрэм болон холбогдох журам, стандартад нийцүүлэн тогтоож мөрдөнө.

**23.4.** Жолооч нь тээврийн хэрэгслээ гүйцэд зогсоосны дараа зорчигчийг буулгах буюу суулгах, хаалгаа гүйцэд хаасны дараа хөдөлгөөнөө эхлэх үүрэгтэй. Хаалгыг жолоочийн суудлаас удирддаг бол гүйцэд зогсоогүй байхдаа хаалга нээхийг хориглоно.

**23.5.** Зорчигчийг суурин газрын доторх чиглэлийн тээврийн хэрэгслээр тээвэрлэхээс бусад тохиолдолд зогсоогоор нь тээвэрлэхийг хориглоно.

**23.6.** Хүүхдийг зохион байгуулалттай тээвэрлэхэд зөвхөн автобус ашиглах бөгөөд автобусны урд болон ард «Хүүхэд тээвэрлэж яваа тээврийн хэрэгсэл» таних тэмдгийг байрлуулна. Байнгын гэрээний дагуу сургуулийн хүүхэд тээвэрлэх автобус нь MNS 6440 стандартын шаардлагыг хангасан байна.

**23.7.** Хүүхдийг зохион байгуулалттай тээвэрлэх үед, мөн хот хоорондын болон аялал, жуулчлалаар явах автобусанд тээвэрлэх зорчигчдын тоо нь үйлдвэрээс тавьсан суудлын тооноос илүүгүй байх бөгөөд суудал бүр нь хамгаалах бүсээр тоноглогдсон байна.

**23.8.** Суудлын автомашинд болон ачааны автомашины жолоочийн бүхээгт 10 хүртэлх насны хүүхдийг тээвэрлэхдээ биеийн жин, өсөлтөд нь тохирсон зориулалтын нэмэгдэл суудал буюу хамгаалах хэрэгсэл ашиглана. Хүүхдийн нэмэгдэл суудал, хамгаалах хэрэгсэл нь MNS ISO 13216 (хүүхдийн хамгаалах

систем) стандартын шаардлагад нийцсэн байх бөгөөд түүнийг тээврийн хэрэгсэлд байрлуулж ашиглахдаа үйлдвэрлэгчээс тогтоосон зааврыг баримтална.

*Тайлбар: Суурин газарт суудлын таксигаар хүүхдийг тээвэрлэх тохиолдолд дээрх шаардлагыг биелүүлэх боломжгүй бол насанд хүрсэн хүн өвөр дээрээ тэвэрч зөвхөн арын суудалд авч явахыг зөвшөөрнө. Мөн хүүхдийн өндөр 140 см-ээс дээш бол суудлын автомашины арын суудалд зорчигчийн хамгаалах бүс зүүлгэн тээвэрлэхийг зөвшөөрнө.*

**23.9.** Дараах тохиолдолд хүн тээвэрлэхийг хориглоно:

а/ тээврийн хэрэгслийн техникийн тодорхойлолтоор тогтоосон тооноос олон зорчигч;

б/ тээврийн хэрэгслийн хүн тээхэд зориулаагүй хэсэгт (энэ дүрмийн 23.2, 23.3-т зааснаас бусад тохиолдолд);

в/ трактор болон өөрөө явдаг машин, механизмд;

г/ ачааны болон аяллын чиргүүлд;

д/ ачааны мотоциклын тэвшинд;

е/ 10 хүртэлх насны хүүхдийг мотоциклын арын суудалд;

ж/ жолоочийн өвөр дээр, эсвэл энэ дүрмийн 23.8-ын тайлбарт дурдсанаас бусад тохиолдолд суудлын автомашинд болон ачааны автомашины жолоочийн бүхээгт зорчигчийн өвөр дээр;

з/ өөрийн үйлдлийг хянах чадваргүй (согтуурсан, мансуурсан гэх мэт) хүнийг урд суудалд, эсвэл жолоочоос өөр харгалзаж хамгаалах хүнгүйгээр.

## **24. Ачаа тээвэрлэх**

**24.1.** Ачааны жин болон тэнхлэгт ноогдох ачааллын хэмжээ нь тухайн тээврийн хэрэгслийн техникийн тодорхойлолтоор тогтоосон хэмжээнээс хэтрэхгүй байна.

**24.2.** Жолооч хөдөлгөөн эхлэхийн өмнө болон замд явахдаа ачааны татлага, бэхэлгээ, даруулга, байрлал, битүүмжлэлийг сайтар шалгах бөгөөд энэ дүрмийн 24.3-т заасан шаардлага бүрэн хангагдаагүй тохиолдолд хөдөлгөөнөө үргэлжлүүлэхийг хориглоно.

**24.3.** Ачааг дараах шаардлагыг хангахаар байрлуулж, шаардлагатай бол бэхэлж битүүмжилсэн байна:

а/ унаж, асгарч, чирэгдэхгүй, хөдөлгөөнд оролцогчдод аюул, саад учруулахгүй;

б/ жолоочийн харах боломжийг хязгаарлахгүй;

в/ тээврийн хэрэгслийн тогтворжилтыг алдагдуулахгүй, жолоодлогыг хүндрүүлэхгүй;

г/ тээврийн хэрэгслийн гадна талын гэрэлтүүлэх хэрэгсэл, гэрэл ойлгуур, эргэх чиг заадаг гэрэл болон гараар өгөх дохио, улсын бүртгэлийн дугаар, таних тэмдгийг халхлахгүй;

д/ их хэмжээний дуу чимээ, эвгүй үнэр гаргахгүй, тоос шороо босгохгүй, зам ба орчныг бохирдуулахгүй.

**24.4.** Суурин газарт 22 цагаас 06 цагийн хооронд дуу чимээ гаргаж ачих, буулгахыг хориглоно.

**24.5.** Ачаатай буюу ачаагүй өндөр нь 4 м-ээс, өргөн нь 2.5 м-ээс, урт нь 20 м-ээс, ачаа нь тээврийн хэрэгслийн овроос арагшаа 2 м-ээс илүү, мөн хоёр чиргүүлтэй, эсвэл хүнд буюу аюултай ачаатай тээврийн хэрэгслээр замын хөдөлгөөнд оролцохдоо эрх бүхий байгууллагаас баталсан тусгай журам, стандартыг баримтална.

*Тайлбар: Хоёроос олон чиргүүл чирч буюу хагас чиргүүлийн араас чиргүүл залгаж замын хөдөлгөөнд оролцохыг хориглоно.*

**24.6.** Тээврийн хэрэгслийн овроос уртаашаа 1 м, өргөөшөө 0.4 м-ээс илүү гарсан ачааг тээвэрлэхдээ түүний илүү гарсан хэсэгт «Овор ихтэй ачаа» таних тэмдэг байрлуулахаас гадна харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд урд нь цагаан, ард нь улаан өнгийн гэрэл буюу гэрэл ойлгуур байрлуулна.

**24.7.** Суудлын автомашин, мотоциклоор түүний овроос уртаашаа буюу өргөөшөө 0.4 м-ээс илүү гарсан ачаа тээвэрлэхийг хориглоно.

## **25. Унадаг дугуй, мопедоор хөдөлгөөнд оролцоход тавих нэмэлт шаардлага**

**25.1.** Унадаг дугуйн тоормос, жолоо, хонх нь бүрэн ажиллагаатай байхын дээр харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд хөдөлгөөнд оролцоход урд талдаа цагаан, ар талдаа улаан өнгийн гэрэл буюу гэрэл ойлгуур, хоёр хажуу талдаа улаан буюу улбар шар өнгийн гэрэл ойлгууртай байна.

Мопед нь энэ дүрмийн 4 дүгээр хавсралтаар түүнд хамаатуулан заасан эвдрэл, гэмтэл, техникийн зөрчилгүй байна.

**25.2.** Харанхуй үед гэрэлтүүлэггүй замд болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд унадаг дугуй, мопедын жолооч нь бусад тээврийн хэрэгслийн жолоочид харагдах нөхцөлөө сайжруулах үүднээс аль болох тод гэгээлэг өнгийн, боломжтой бол гэрэл ойлгох шинж чанар бүхий хувцас хэрэглэл, эд зүйлстэй явбал зохино.

**25.3.** Унадаг дугуйг 10 хүртэлх насны хүүхэд харгалзах хүнтэйгээр зөвхөн явган хүний зам дээр, харин 10-аас 14 хүртэлх насны хүүхэд явган хүний зам болон түүн дээр тэмдэглэгдсэн унадаг дугуйн замаар унаж хөдөлгөөнд оролцож болно. 16 нас хүрээгүй бол мопед жолоодож замын хөдөлгөөнд оролцохыг хориглоно.

**25.4.** Унадаг дугуйг 14-өөс, мопедыг 16-аас дээш насны хүн жолоодож замын хөдөлгөөнд оролцохдоо унадаг дугуйн зам буюу унадаг дугуйн эгнээгээр явах бөгөөд дараах тохиолдолд зорчих хэсгийн баруун гар талын захаар байрлан явж болно:

а/ унадаг дугуйн зам болон унадаг дугуйн эгнээ байхгүй, эсвэл түүгээр явах боломжгүй тохиолдолд;

б/ ачаатай буюу ачаагүй өргөн нь 1 м-ээс илүү бол;

в/ зохион байгуулалттай цуваагаар яваа үед.

*Тайлбар: Зорчих хэсгийн захаар байрлан явахдаа зохион байгуулалттай цуваагаар яваа тохиолдолд нэг эгнээнд хоёроос илүүгүйгээр зэрэгцэн явж болох бөгөөд бусад тохиолдолд зөвхөн ар араасаа цуварч явна.*



**25.5.** Энэ дүрмийн 25.4-т заасны дагуу зорчих хэсгийн захаар байрлан явахад хүндрэлтэй буюу боломжгүй байвал унадаг дугуй, мопед нь хөвөөгөөр, эсвэл унадаг дугуй нь явган хүний замаар явж болох бөгөөд ингэхдээ аюулгүй байдлыг хангаж, хурдыг цагт 10 км-ээс хэтрүүлэхгүй, явган зорчигчдод саад учруулахгүй байвал зохино. Хэрэв явган зорчигчийн хөдөлгөөн ихтэй байвал бууж явгалан, явган зорчигчийн үүргээр хөдөлгөөнд оролцоно.

**25.6.** Унадаг дугуй, мопедыг жолоодож явган хүний гарцаар зам хөндлөн гарах, мөн тухайн чигт хоёр буюу түүнээс олон эгнээгээр зорчдог замаас зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхийг хориглоно. Энэ тохиолдолд тээврийн хэрэгслээсээ бууж хөтлөн явган зорчигчийн үүргээр зам хөндлөн гарна.

**25.7.** Унадаг дугуй, мопедын жолооч нь зорчих хэсгээр байрлан явахдаа зөвхөн гүйцэх, гүйцэж түрүүлэх, саадыг тойрон гарахын тулд зүүн гар талын эгнээнд орохыг зөвшөөрнө. Хэрэв уг үйлдлийг эгнээнээс гарахгүйгээр гүйцэтгэх боломжтой бол зүүн гар талын эгнээ рүү орохыг хориглоно.

**25.8.** Унадаг дугуй, мопедын жолооч нь уулзвар, гарцаас өөр хэсэгт унадаг дугуйн замаар зорчих хэсгийг огтлон гарахдаа тухайн замаар яваа тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө.

**25.9.** Унадаг дугуй, мопедын жолоочид дараах зүйлийг хориглоно:

а/ зам дээр жолоодлогын (унаж сурах) дадлага хийх, сайтар дадлагажаагүй үедээ замын хөдөлгөөнд оролцох;

б/ залуурыг сул тавих, дөрөөнд гишгэхгүй явах;

в/ унадаг дугуй, мопедын овроос уртаашаа буюу өргөөшөө 0.4 м-ээс илүү гарсан ачаа тээвэрлэх;

г/ зорчигчид зориулсан суудалгүй тохиолдолд буюу ачааны зориулалттай тэвшинд хүн тээвэрлэх;

д/ 7 хүртэлх насны хүүхдийг зориулалтын нэмэгдэл суудал, хамгаалах хэрэгсэлгүйгээр тээвэрлэх;

е/ өөрийн үйлдлийг хянах чадваргүй (согтуурсан, мансуурсан гэх мэт) хүнийг тээвэрлэх;

ж/ зориулалтын чиргүүлээс бусад зүйлийг чирэх, тээврийн хэрэгслээр чирүүлэх.

## **26. Ердийн хөсгөөр хөдөлгөөнд оролцох, замаар мал туухад тавих нэмэлт шаардлага**

**26.1.** Ердийн хөсгийн тоног татлага нь бат бөх байхаас гадна харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд хөдөлгөөнд оролцохдоо баруун, зүүн урд талдаа хоёр цагаан, ар талдаа хоёр улаан гэрэл ойлгууртай (боломжтой бол гэрэлтэй) байна.

**26.2.** Ердийн хөсгийг 14-өөс дээш насны хүн унаж, хөтөлж (жолоодож) замын хөдөлгөөнд оролцохыг зөвшөөрнө.

**26.3.** Ердийн хөсгөөр саадыг тойрон гарах, зүүн гар тийш буюу буцаж эргэхийн тулд байр эзлэхээс бусад тохиолдолд зорчих хэсгийн хамгийн баруун гар талын зөвшөөрөгдсөн эгнээгээр явна. Суурин газрын гаднах зам болон 5.5 тэмдэг

бүхий замын уулзвар, гарцгүй хэсэгт, явган зорчигчдод саад учруулахааргүй байвал хөвөөгөөр явж болно.

**26.4.** Суурин газрын гаднах хатуу хучилттай зам болон суурин газрын доторх хөдөлгөөний эрчим ихтэй замд малыг зорчих хэсгийн дагуу тууж явахыг хориглоно. Бусад замд туух тохиолдолд зорчих хэсгийн захыг барин, тээврийн хэрэгсэл зөрж өнгөрөх боломжийг хангана. Уулзвар, гарцаар нэвтрэх тохиолдолд бусад хөдөлгөөнд оролцогчдод урьдаас анхааруулан, тэдэнтэй ойлголцсоны үндсэн дээр, аюулгүй байдлыг хангаж, дүрмийн бус байрлал, дарааллаар нэвтрэхийг зөвшөөрнө.

**26.5.** Малыг зам хөндлөн буюу гүүрээр тууж гаргахдаа 1.22 тэмдгээр анхааруулсан замын хэсгийг сонгох бөгөөд тийм хэсэг байхгүй бол замын дагуу хоёр тийш сайн харагдах, хайс, хашилтгүй хэсгээр, ойртон ирж яваа тээврийн хэрэгсэлгүй үед гаргана. Ингэхдээ аль болох түргэн, бөөнөөр нь гаргах бөгөөд гүйцэд гаргаж амжаагүй байхад ойртон ирсэн тээврийн хэрэгслийн жолооч зам тавьж өгнө.

**26.6.** Харанхуй үед замын гэрэлтүүлэггүй хэсэгт болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд малыг замын дагуу тууж явахыг хориглоно. Харин зам хөндлөн тууж гаргах зайлшгүй тохиолдолд замын дагуу хоёр тийш тээврийн хэрэгсэл ирэх зүгт гэрэл (дэнлүү) буюу гэрэл ойлгуур барьсан хүн хашиж гаргана.

**26.7.** Төмөр замын гармаар ердийн хэсгийг гурваас илүүгүйгээр цувуулж гаргана. Мал тууж гаргахдаа зориулалтын гармаар аюулгүй байдлыг хангаж, богино хугацаанд амжиж гарахуйц тоогоор хэсэг хэсгээр цувуулж гаргана. Харин харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд, эсвэл малын тоо 500-аас дээш бол гармын арчилгаа, үйлчилгээ хариуцсан байгууллага, ажилтанд урьдчилан мэдэгдэж, тэдний зөвшөөрөл, зааврын дагуу гаргана.

**26.8.** Ердийн хөсгөөр хөдөлгөөнд оролцох, замаар мал туухад дараах зүйлийг хориглоно:

а/ уналга, эдэлгээнд гүйцэд сургаагүй (номхроогүй) ердийн хөсгөөр замын хөдөлгөөнд оролцох;

б/ ердийн хэсгийн овроос уртаашаа буюу өргөөшөө 0.4 м-ээс илүү гарсан ачаа тээвэрлэх;

в/ суурин газрын доторх замд ердийн хэсгийг давхиулах;

г/ согтуурсан буюу мансуурсан үедээ замаар мал туух;

д/ зам дээр ердийн хөсөг, малыг хараа хяналт, эзэнгүй орхих.

## **27. Замын хөдөлгөөнд оролцогчоос бусад иргэн, хуулийн этгээдийн үүрэг**

**27.1.** Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт ашиглагдаж байгаа механикжсан тээврийн хэрэгсэл (троллейбусаас бусад) болон чиргүүл нь холбогдох эрх бүхий байгууллагаас MNS 4410 стандартад нийцүүлэн олгосон улсын бүртгэлийн дугаарын тэмдэгтэй байх бөгөөд дугаарын тэмдгийг уг стандартад заасны дагуу байрлуулсан байна.

**27.2.** Замын хөдөлгөөнд оролцогчоос бусад иргэн, хуулийн этгээд дараах үүргийг хүлээнэ:

а/ арав хүртэлх насны хүүхдийг харгалзах хүнгүйгээр замын хөдөлгөөнд явганаар оролцуулахгүй байх;

б/ өөрийн үйлдлийг хянах чадваргүй согтуурсан, мансуурсан байдалтай буюу сэтгэцийн өвчтэй хүнийг харгалзах хүнгүйгээр замын хөдөлгөөнд явганаар оролцуулахгүй байх;

в/ тээврийн хэрэгслийн техникийн байдалд тавих стандартын шаардлага хангаагүй буюу энэ дүрмийн 4 дүгээр хавсралтад заасан эвдрэл, гэмтэл, техникийн зөрчилтэй, эсвэл зохих журмын дагуу улсын бүртгэлд хамруулаагүй буюу бүртгэлийн дугаарын тэмдэггүй, тогтоосон хугацаанд техникийн хяналтын үзлэгт оруулаагүй буюу тэнцээгүй, мөн энэ дүрмийн 3-р хавсралтад заасан шаардлагын дагуу зохих таних тэмдгийг байрлуулаагүй тээврийн хэрэгслийг замын хөдөлгөөнд оролцуулахгүй байх;

г/ тухайн ангиллын тээврийн хэрэгслийг жолоодох эрхгүй (жолоодлогын дадлага хийхээс бусад тохиолдолд), эсвэл согтууруулах ундаа, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэсэн, мөн хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангаж чадахааргүй өвчтэй буюу ядарсан хүнээр тээврийн хэрэгсэл жолоодуулахгүй байх;

д/ эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон жолоочийн хөдөлмөр, амралтын горимыг зөрчсөн хүнээр тээврийн хэрэгсэл жолоодуулахгүй байх;

е/ тээврийн хэрэгслийн өмчлөгч нь холбогдох хууль, журмын дагуу жолоочийн даатгалд даатгуулсан байх;

ж/ гинж, ажлынхаа хэрэгслээр зам, замын байгууламжийг эвдэж болзошгүй трактор, өөрөө явдаг машин механизмыг хатуу хучилттай замаар явуулахгүй байх;

з/ хатуу хучилттай замд 50 м-ээс дотогш хариулгагүй мал, тэжээвэр амьтдыг оруулахгүй байх.

**27.3.** Зам ашиглалт, хот тохижилтын асуудал эрхэлсэн байгууллагын ажилтан, албан тушаалтан нь зам, замын байгууламж, төмөр замын гарам болон хөдөлгөөн зохицуулах техник хэрэгслийг холбогдох норм, дүрэм, стандартын шаардлагын дагуу бүрэн бүтэн байлгах, хэрэв эдгээр нь эвдэрсэн буюу замын гадаргуу мөстсөн зэргээс хөдөлгөөнд аюул учирч болзошгүй үед түүнийг нэн даруй засах, цэвэрлүүлэх арга хэмжээ авна.

**27.4.** Зам дээр засварын ажил, үйлчилгээ эрхэлж буй иргэн, хуулийн этгээд нь дараах үүргийг хүлээнэ:

а/ засварын ажил, үйлчилгээ хийж байгаа үедээ хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах, 1.21 тэмдэг тавьж анхааруулах, замын тухайн хэсгийг хашиж тусгаарлах, түүнийг тойрч гарах чиг заасан тэмдэг байрлуулах;

б/ харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд жолоочид харагдах нөхцөлөө сайжруулах үүднээс гэрэл ойлгох шинж чанар бүхий хувцас хэрэглэл өмсөх;

в/ барилгын материал, тоног төхөөрөмж, ажиллаагүй машин механизмыг зорчих хэсгээс зайлуулах, хэрэв боломжгүй бол хаших, чиглүүлэх хэрэгслээр тусгаарлаж, тойрч гарах чиг заасан тэмдэг, харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд нэмэлт улаан буюу шар гэрэл тавьж анхааруулах;

г/ засварын ажил, үйлчилгээг дуусгасны дараа тээврийн хэрэгсэл, явган зорчигчийн аюулгүй, хэвийн зорчих нөхцөлийг бүрдүүлэх.

**27.5.** Барилга, газар шорооны ажил эрхэлж буй иргэн, хуулийн этгээд нь хатуу хучилттай зам, төмөр замын гармаар зорчих тээврийн хэрэгслийн дугуйн шавар шавхайг цэвэрлүүлэх, замын гадаргууг бохирдуулахгүй байх арга хэмжээ авна.

-ooOoo-

## **ЗАМЫН ТЭМДЭГ**

### **1. Анхааруулах тэмдэг**

**1.1.** Анхааруулах тэмдэг нь замын аюул бүхий хэсэгт ойртож байгааг болон түүнд зохицсон арга хэмжээ авахыг жолоочид урьдчилан анхааруулна:

1.1 «Төмөр замын хаалттай гарам»;

1.2 «Төмөр замын хаалтгүй гарам»;

1.3.а, 1.3.б «Төмөр замын гарам» - 1.3.а тэмдэг нь нэг төмөр замтай, 1.3.б тэмдэг нь хоёр буюу түүнээс олон төмөр замтай огтлолцсон хаалтгүй гарам байгааг анхааруулна;

1.4.а–1.4.е «Төмөр замын гарамд ойртоно» - суурин газрын гаднах замд төмөр замын гарам ойртож байгааг давтан анхааруулна;

1.5 «Адил замын уулзвар»;

1.6 «Тойрох хөдөлгөөнтэй уулзвар»;

1.7 «Гэрэл дохионы зохицуулга» - хөдөлгөөн нь гэрэл дохиогоор зохицуулагддаг уулзвар буюу явган хүний гарцад ойртож байгааг анхааруулна;

1.8.а, 1.8.б «Огцом эргэлт» - замын эргэх радиус багатай буюу үзэгдэлт хязгаарлагдмал тохойрсон хэсэгт ойртож байгааг анхааруулна. 1.8.а тэмдэг нь баруун гар тийш, 1.8.б тэмдэг нь зүүн гар тийш огцом эргэхийг анхааруулна;

1.9.а, 1.9.б «Тахир зам» - замын огцом тахирласан хэсэгт ойртож байгааг анхааруулна. 1.9.а тэмдэг нь эхний огцом эргэлт баруун гар тийш, 1.9.б тэмдэг нь зүүн гар тийш чиглэсэн болохыг анхааруулна;

1.10 «Эгц уруу»;

1.11 «Огцом өгсүүр»;

1.12 «Халтиргаатай зам»;

1.13 «Тэгш биш зам» - зорчих хэсгийн гадаргуугийн эвдрэл, гэмтэл, бартаа, донсолгоотой хэсэгт ойртож байгааг анхааруулна;

1.14 «Хайрга үсэрнэ» - тээврийн хэрэгслийн дугуйн доороос хайрга, чулуу шидэгдэж болзошгүй хэсэгт ойртож байгааг анхааруулна;

1.15.а–1.15.в «Зам нарийсна» - 1.15.а тэмдэг нь зам хоёр талаасаа, 1.15.б тэмдэг нь баруун гар талаас, 1.15.в тэмдэг нь зүүн гар талаас нарийсахыг анхааруулна;

1.16 «Эсрэг хөдөлгөөн» - эсрэг хөдөлгөөнтэй зам (зорчих хэсэг)-д шилжихийг анхааруулна;

1.17 «Хурд сааруулагч» - зорчих хэсэг дээр тээврийн хэрэгслийн хурдыг сааруулах зориулалт бүхий хиймэл бартаа байгааг анхааруулна;

1.18 «Явган хүний гарц»;

1.19 «Хүүхэд» - зорчих хэсэг рүү хүүхэд гэнэт орж ирж болзошгүй (сургууль, цэцэрлэг, асрамжийн газар, тоглоомын төв гэх мэтийн ойролцоох) хэсгийг анхааруулна;

1.20 «Унадаг дугуйн зам нийлнэ» - унадаг дугуйн замтай огтлолцсон хэсэгт ойртож байгааг анхааруулна;

1.21 «Засварын ажил» - зам дээр ажил хийгдэж байгааг анхааруулна;

1.22 «Мал тууж гарах газар»;

1.23 «Ан амьтан» - зэрлэг ан амьтан гарч ирж болзошгүй хэсэгт ойртож байгааг анхааруулна;

1.24 «Чулууны нурангитай» - дээрээс шороо, чулуу, цас, мөс нурж болзошгүй хэсэгт ойртож байгааг анхааруулна;

1.25 «Хажуугийн салхитай»;

1.26 «Онгоц доогуур ниснэ»;

1.27 «Хонгил» - гэрэлтүүлэггүй хонгил буюу орох хэсгийн үзэгдэх нөхцөл нь хязгаарлагдмал хонгилд ойртож байгааг анхааруулна;

1.28 «Бусад аюултай газар» - энэ хавсралтад заасан тэмдгээр анхааруулаагүй бусад аюул бүхий хэсэгт ойртож анхааруулна;

1.29.а–1.29.в «Эргэх чиг» - 1.29.а, 1.29.б тэмдэг нь замын үзэгдэлт хязгаарлагдмал, эргэх радиус багатай хэсэгт, 1.29.в тэмдэг нь Т-хэлбэрийн уулзвар буюу замын салаалсан хэсэгт эргэх чигийг анхааруулна.

**1.2.** 1.1, 1.2, 1.5–1.28 тэмдгийг тухайн аюул бүхий хэсгийн эхлэл хүртэл суурин газрын доторх замд 50 м-ээс 100 м, суурин газрын гаднах замд 150 м-ээс 300 м-ийн өмнө байрлуулна. Зайлшгүй тохиолдолд 7.1.а тэмдгийн хамт өөр зайд байрлуулж, уг нэмэлт тэмдгээр тухайн аюул бүхий хэсгийн эхлэл хүртэлх зайг заана.

Хэрэв замын өгсүүр, уруу хэсгүүд залган үргэлжилсэн байвал 1.10, 1.11 тэмдгийг аюул бүхий хэсгийн шууд өмнө байрлуулж болно.

Зорчих хэсэг дээр түр хугацааны ажил хийх тохиолдолд 1.21 тэмдгийг уг хэсгээс 10 м-ээс 15 м-ийн өмнө (7.1.а нэмэлт тэмдэггүйгээр) байрлуулж болно.

**1.3.** 1.3.а, 1.3.б тэмдгийг төмөр замын гармын шууд өмнө байрлуулна. Ингэхдээ гармын гэрлэн дохиотой хамт нэг тулгуур (шон) дээр, гэрлэн дохиогүй бол төмөр зам хүртэл 6 м-ээс 10 м зайд байрлуулна.

**1.4.** 1.4.а–1.4.в тэмдгийг замын баруун гар талд, 1.4.г–1.4.е тэмдгийг зүүн гар талд байрлуулах бөгөөд төмөр замын гарам хүртэл хамгийн эхэнд (150 м-ээс 300 м зайд) байрлуулсан 1.1 буюу 1.2 тэмдгийн доор 1.4.а, 1.4.г тэмдгийг, давтан тавьсан 1.1 буюу 1.2 тэмдгийн доор 1.4.в, 1.4.е тэмдгийг, тэдгээрийн хооронд ижил зайд 1.4.б, 1.4.д тэмдгийг дангаар нь тус тус байрлуулна.

**1.5.** 1.29.а–1.29.в тэмдгийг аюул бүхий газар дээр байрлуулна. Эдгээр тэмдгийг замын ажил хийгдэж байгаа хэсгийг тойрч гарах чигийг заахад нэмэлт байдлаар хэрэглэж болох бөгөөд энэ тохиолдолд тэмдгийг хөдөлгөөн хашсан хаалт дээр байрлуулж болно. Нэг сумтай 1.29.а, 1.29.б тэмдгийг урт зайд үргэлжилсэн эргэлт дээр дөрвөөс цөөнгүй тоотойгоор цувруулан байрлуулна.

**1.6.** Замын ажил хийгдэж байгаа хэсэгт түр байрлуулсан 1.7, 1.12–1.16, 1.24, 1.28 тэмдгийн дэвсгэр шар өнгөтэй байж болно.

## **2. Хориглох тэмдэг**

**2.1.** Хориглох тэмдэг нь замын хөдөлгөөнд тодорхой хязгаарлалт тогтоох буюу хязгаарлалтыг хүчингүй болгоно:

2.1 «Орох хориотой» - тээврийн хэрэгсэл тэмдгээс цааш орохыг хориглоно;

2.2 «Хөдөлгөөн хориотой» - тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглоно;

2.3 «Механикжсан тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн хориотой»;

2.4 «Ачааны автомашины хөдөлгөөн хориотой» - бүх жин нь 3.5 тонноос илүү буюу хэрэв тэмдэгт бүх жинг заасан бол түүнээс илүү ачааны автомашин, мөн трактор, өөрөө явдаг машин механизмын хөдөлгөөнийг хориглоно;

2.5 «Мотоциклын хөдөлгөөн хориотой»;

2.6 «Тракторын хөдөлгөөн хориотой» - трактор, өөрөө явдаг машин механизмын хөдөлгөөнийг хориглоно;

2.7 «Чиргүүлтэй тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн хориотой» - чиргүүлтэй ачааны автомашин болон чиргүүлтэй трактор, мөн механикжсан тээврийн хэрэгсэл чирч яваа тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглоно;

2.8 «Ердийн хөсгийн хөдөлгөөн хориотой» - ердийн хөсгөөр явах, мал туух болон хөтөлж явахыг хориглоно;

2.9 «Унадаг дугуйн хөдөлгөөн хориотой» - унадаг дугуй болон мопедын хөдөлгөөнийг хориглоно;

2.10 «Явган зорчигчийн хөдөлгөөн хориотой»;

2.11 «Жингийн хязгаарлал» - бодит жин нь тэмдэгт зааснаас илүү тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглоно;

2.12 «Тэнхлэгийн ачааллын хязгаарлал» - аль нэг тэнхлэгт ногдож буй бодит жин нь тэмдэгт зааснаас илүү тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглоно;

2.13 «Өндрийн хязгаарлал» - ачаатай буюу ачаагүй өндрийн хэмжээ нь тэмдэгт зааснаас илүү тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглоно;

2.14 «Өргөний хязгаарлал» - ачаатай буюу ачаагүй өргөний хэмжээ нь тэмдэгт зааснаас илүү тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглоно;

2.15 «Уртын хязгаарлал» - ачаатай буюу ачаагүй нийт бүрэлдэхүүний уртын хэмжээ нь тэмдэгт зааснаас илүү тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглоно;

2.16 «Хоорондын зайн доод хязгаарлал» - тээврийн хэрэгслүүд хоорондоо тэмдэгт зааснаас бага зайтай явахыг хориглоно;

2.17 «Гааль» - гаалийн хяналтын бүсээр хяналт шалгалтад орохгүйгээр нэвтрэхийг хориглоно;

2.18.а «Баруун гар тийш эргэх хориотой»;

2.18.б «Зүүн гар тийш эргэх хориотой»;

2.19 «Буцаж эргэх хориотой»;

2.20 «Гүйцэж түрүүлэх хориотой» - удаан явдалт тээврийн хэрэгсэл, ердийн хөсөг, унадаг дугуй, мопед, хоёр дугуйт мотоциклоос бусад тээврийн хэрэгслийг гүйцэж түрүүлэхийг хориглоно;

2.21 «Гүйцэж түрүүлэх хорионы төгсгөл» - 2.20 тэмдгийн үйлчлэх хүрээ дууссаныг заана;

2.22 «Ачааны автомашинаар гүйцэж түрүүлэх хориотой» - бүх жин нь 3.5 тонноос их ачааны автомашинаар бүх төрлийн тээврийн хэрэгслийг гүйцэж түрүүлэхийг хориглоно;

2.23 «Ачааны автомашинаар гүйцэж түрүүлэх хорионы төгсгөл» - 2.22 тэмдгийн үйлчлэх хүрээ дууссаныг заана;

2.24 «Хурдны дээд хязгаарлал» - тээврийн хэрэгслийн хурдыг (км/цаг) тэмдэгт зааснаас хэтрүүлэхийг хориглоно;

2.25 «Хурдны дээд хязгаарлалын төгсгөл» - 2.24 тэмдгийн үйлчлэх хүрээ дууссаныг заана;

2.26 «Дуут дохио хориотой» - зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэхээс бусад тохиолдолд дуут дохио өгөхийг хориглоно;

2.27 «Түр зогсох хориотой» - тээврийн хэрэгслийн түр ба удаан зогсолтыг хориглоно;

2.28 «Удаан зогсох хориотой» - тээврийн хэрэгслийн удаан зогсолтыг хориглоно;

2.29 «Бүх хорионы төгсгөл» - 2.16, 2.20, 2.22, 2.24, 2.26–2.28 тэмдгүүдийн үйлчлэх хүрээ дууссаныг заана.

**2.2.** Уулзвар, гарцын өмнө байрласан 2.2–2.9 тэмдгийн үйлчлэх чигийг 7.3.а, 7.3.б, 7.3.в тэмдгээр тогтооно. Харин уулзвар, гарцын цаана байрласан 2.2–2.9 тэмдэг нь тухайн зам (зорчих хэсэг)-д хамаарна.

**2.3.** 2.2, 2.3, 2.18.а, 2.18.б, 2.19, 2.27 тэмдгийн үйлчлэл нь чиглэлийн тээврийн хэрэгсэлд хамаарахгүй.

**2.4.** 2.2–2.8 тэмдгийн үйлчлэл нь зохих журмын дагуу зөвшөөрөл авсан тухайн төрлийн тээврийн хэрэгслүүдэд хамаарахгүй. Эдгээр тээврийн хэрэгслийн жолооч уг хориглолт тогтоосон замын хэсгээр зорчихдоо тухайн очих газартаа хүрэх буюу тухайн замын хэсгээс гарах хамгийн дөт зам, ойр уулзварыг ашиглана.

**2.5.** 2.2, 2.3, 2.28 тэмдгийн үйлчлэл нь «Тулгуур эрхтний бэрхшээлтэй хүн» таних тэмдэг бүхий тээврийн хэрэгсэлд хамаарахгүй.

**2.6.** 2.18.а, 2.18.б тэмдэг нь зорчих хэсгүүдийн зөвхөн эхний огтлолцолд хамаарна.

**2.7.** 2.16, 2.20, 2.22, 2.24, 2.26–2.28 тэмдгүүдийн үйлчлэх хүрээ нь байрласан газраасаа эхний уулзвар хүртэл, уулзваргүй замд суурин газраас гарах хүртэл хүчинтэй байна. Эдгээр тэмдгийн үйлчлэх хүрээг дараах байдлаар багасгаж болно:

- 2.20, 2.22, 2.24 тэмдгүүдийн үйлчлэх хүрээг 2.21, 2.23, 2.25 харгалзах тэмдгүүдээр;

- 2.16, 2.20, 2.22, 2.24, 2.26 тэмдгүүдийн хувьд 7.2.а нэмэлт тэмдгийг хамт хэрэглэснээр;

- 2.24 тэмдгийн үйлчлэх хүрээг хурдны өөр хязгаарлал бүхий 2.24 тэмдгээр;

- 2.27, 2.28 тэмдгүүдийн хувьд 7.2.б, 7.2.д, 7.2.е нэмэлт тэмдгийг хамт хэрэглэснээр буюу 7.2.в тэмдэгтэй хамт давтан тавьсан 2.27, 2.28 харгалзах тэмдгүүдээр, эсвэл аль нэгийнх нь үйлчлэх хүрээг нөгөөгөөр нь буюу 5.17 тэмдгээр;

- 2.27 тэмдгийг 1.4 тэмдэглэлтэй хамт, 2.28 тэмдгийг 1.9 тэмдэглэлтэй хамт байрлуулснаар (энэ тохиолдолд тэмдгийн үйлчлэх хүрээ тэмдэглэлийн уртаар хязгаарлагдана);

- хэд хэдэн тэмдгийн үйлчлэх хүрээг 2.29 тэмдгээр нэгэн зэрэг багасгасан байж болно.

**2.8.** 2.10, 2.27, 2.28 тэмдгийн үйлчлэл нь замын тухайн байрласан талдаа хүчинтэй байна.



**2.9.** Замын ажил хийгдэж байгаа хэсэгт түр байрлуулсан 2.11–2.16, 2.18.а–2.25 тэмдгийн дэвсгэр шар өнгөтэй байж болно.

### **3. Дарааллын тэмдэг**

**3.1.** Дарааллын тэмдэг нь уулзвар, зорчих хэсгийн огтлолцол буюу замын нарийссан хэсгээр тээврийн хэрэгслүүдийн нэвтрэх дарааллыг тогтооно:

3.1 «Гол зам» - зохицуулдаггүй уулзвар нэвтрэхэд давуу эрх олгоно;

3.2 «Гол замын төгсгөл» - 3.1 тэмдгийн хүчинтэй хүрээ дууссаныг заана;

3.3.а–3.3.в «Туслах зам нийлнэ» - 3.3.а тэмдэг нь туслах зам баруун болон зүүн гар талаас, 3.3.б тэмдэг нь зөвхөн баруун гар талаас, 3.3.в тэмдэг нь зөвхөн зүүн гар талаас нийлэхийг урьдчилан анхааруулж давуу эрх олгоно;

3.4 «Зам тавьж өгнө» - хөдөлгөөний зохицуулгагүй үед жолооч хөндлөн замаар яваа (хэрэв 7.13 нэмэлт тэмдэгтэй хамт тавигдсан бол гол замаар яваа) тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө;

3.5 «Зогсохгүй явах хориотой» - хөдөлгөөний зохицуулгагүй үед «Зогс-шугам» тэмдэглэлийн өмнө буюу тэмдэглэлгүй бол зорчих хэсгийн огтлолцлын өмнө зогсолт хийхгүйгээр явахыг хориглоно. Жолооч хөндлөн замаар яваа (хэрэв 7.13 нэмэлт тэмдэгтэй хамт тавигдсан бол гол замаар яваа) тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгнө. 3.5 тэмдгийг төмөр замын хаалтгүй гарам буюу замын зарим шаардлагатай хэсгийн өмнө байрлуулж болох бөгөөд энэ тохиолдолд жолооч «Зогс-шугам» тэмдэглэлийн өмнө буюу тэмдэглэлгүй бол уг тэмдгийн өмнө зогсолт хийнэ. Тэмдэг дэх “ЗОГС” гэсэн бичлэгийн оронд “STOP” гэж бичсэн байж болно;

3.6 «Сөрөг хөдөлгөөнд зам тавьж өгнө» - өөдөөс яваа тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд саад болохоор байвал замын нарийссан хэсэгт орохыг хориглоно;

3.7 «Сөрөг хөдөлгөөнд давуу эрхтэй» - замын нарийссан хэсэгт эсрэг талаас яваа тээврийн хэрэгслээс түрүүлж нэвтрэх эрх олгоно.

**3.2.** 3.1, 3.3.а–3.3.в тэмдэг бүхий замтай огтлолцсон туслах чанарын замд 3.4 буюу 3.5 тэмдгийг, мөн 3.7 тэмдэг байрласан замын нарийссан хэсгийн эсрэг талд 3.6 тэмдгийг тус тус байрлуулна.

**3.3.** Замын ажил хийгдэж байгаа хэсэгт түр байрлуулсан 3.6 тэмдгийн дэвсгэр шар өнгөтэй байж болно.

### **4. Заах тэмдэг**

**4.1.** Заах тэмдэг нь замын хөдөлгөөнд шаардлагатай горим тогтоох буюу тогтоосон горимыг өөрчилнө:

4.1.а «Чигээрээ явна», 4.1.б «Баруун гар тийш явна», 4.1.в «Зүүн гар тийш явна», 4.1.г «Чигээрээ буюу баруун гар тийш явна», 4.1.д «Чигээрээ буюу зүүн гар тийш явна», 4.1.е «Баруун буюу зүүн гар тийш явна» - тухайн уулзвар, гарцыг зөвхөн сум заасан чигт нэвтрэхийг зөвшөөрнө. Зүүн гар тийш эргэхийг зөвшөөрсөн тэмдэг нь буцаж эргэхийг мөн зөвшөөрнө;

4.2.а «Саадыг баруун гар талаар тойрч гарна», 4.2.б «Саадыг зүүн гар талаар тойрч гарна» - тухайн саадыг зөвхөн сум заасан талаар тойрч гарахыг зөвшөөрнө;

4.2.в «Саадыг баруун буюу зүүн гар талаар тойрч гарна» - тухайн саадыг аль ч талаар нь тойрч гарахыг зөвшөөрнө;

4.3 «Тойрох хөдөлгөөн» - тухайн уулзвар (талбай)-ыг зөвхөн сум заасан чигийн дагуу тойрч нэвтрэхийг зөвшөөрнө;

4.4 «Унадаг дугуйн зам» - зөвхөн унадаг дугуй, мопедын хөдөлгөөнийг зөвшөөрөхөөс гадна Замын хөдөлгөөний дүрмийн 5.1-д заасны дагуу явган зорчигчийн хөдөлгөөнийг мөн зөвшөөрнө;

4.5 «Явган хүний зам» - зөвхөн явган зорчигчийн хөдөлгөөнийг зөвшөөрөхөөс гадна Замын хөдөлгөөний дүрмийн 25.3, 25.5-д заасны дагуу унадаг дугуйн хөдөлгөөнийг мөн зөвшөөрнө;

4.6 «Хурдны доод хязгаарлал» - зөвхөн тэмдэгт заасан болон түүнээс илүү хурдтай (км/цаг) явахыг зөвшөөрнө;

4.7 «Хурдны доод хязгаарлалын төгсгөл» - 4.6 буюу 5.12.а тэмдгээр тогтоосон хурдны доод хязгаарлалын үйлчлэх хүрээ дууссаныг заана.

**4.2.** 4.1.а тэмдэг нь замын хэсгийн эхэнд (уулзварын цаана) байрласан бол эхний уулзвар хүртэл хүчинтэй байх бөгөөд гарцаар баруун гар тийш эргэхийг хориглохгүй. Харин тусгаарлах зурвасын тасархай хэсгийн шууд өмнө байрласан бол зөвхөн тэр хэсэгт хамаарна.

**4.3.** 4.6 тэмдгийн үйлчлэх хүрээг 4.7 тэмдгээр төгсгөөгүй бол байрласан газраасаа эхний уулзвар хүртэл, уулзваргүй замд суурин газраас гарах хүртэл хүчинтэй байна.

## **5. Мэдээлэх тэмдэг**

**5.1.** Мэдээлэх тэмдэг нь замын нөхцөл байдал, хөдөлгөөний горимын онцлог, суурин газар болон бусад объектын байршлыг мэдээлнэ:

5.1 «Тууш зам» - тууш замын хөдөлгөөний журмыг мөрдөх зам;

5.2 «Тууш замын төгсгөл» - 5.1 тэмдэг бүхий замаас гарч байгааг мэдээлнэ;

5.3 «Суурин газрын эхлэл» - суурин газрын доторх хөдөлгөөний журмыг мөрдөх шаардлагатай суурин газрын эхлэл болон нэрийг мэдээлнэ;

5.4 «Суурин газрын төгсгөл» - 5.3 тэмдэг бүхий нутаг дэвсгэрээс гарч байгааг мэдээлнэ;

5.5 «Суурин газрын эхлэл» - суурин газрын доторх хөдөлгөөний журмыг тухайн замд мөрдөх шаардлагагүй суурин газрын эхлэл болон нэрийг мэдээлнэ;

5.6 «Суурин газрын төгсгөл» - 5.5 тэмдэг бүхий нутаг дэвсгэрээс гарч байгааг мэдээлнэ;

5.7 «Нэг чигийн хөдөлгөөн» - хөдөлгөөн нь нэг чигт зохион байгуулагдсан зам буюу зорчих хэсэг;

5.8 «Нэг чигийн хөдөлгөөний төгсгөл» - 5.7 тэмдэг бүхий зам буюу зорчих хэсгээс гарч байгааг мэдээлнэ;

5.9.а «Зүүнээс баруун гар тийш нэг чигийн хөдөлгөөнтэй» - хөндлөн нийлсэн зам буюу зорчих хэсэг баруун гар тийш нэг чигийн хөдөлгөөнтэй;

5.9.б «Баруунаас зүүн гар тийш нэг чигийн хөдөлгөөнтэй» - хөндлөн нийлсэн зам буюу зорчих хэсэг зүүн гар тийш нэг чигийн хөдөлгөөнтэй;

5.10.а, 5.10.б «Эгнээнээс явах хөдөлгөөний чиг» - хөдөлгөөний тухайн чиг дэх эгнээний тоог мэдээлж, эгнээ тус бүрээс тухайн уулзвараар нэвтрэх зөвшөөрсөн чигийг заана. Тэмдгийн зүүн гар тийш эргэхийг зөвшөөрсөн сум бүхий хамгийн зүүн гар талын захын эгнээнээс буцаж эргэхийг зөвшөөрнө;

5.11.а, 5.11.б «Эгнээгээр явах хөдөлгөөний чиг» - тухайн зорчих хэсгийн эгнээний тоог болон эгнээ тус бүрийн хөдөлгөөний урсгалын чигийг мэдээлнэ.

Тэмдэгт аль нэг тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглосон тэмдэг дүрсэлсэн байвал тухайн эгнээгээр уг тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглоно;

5.12.а, 5.12.б «Эгнээний эхлэл» - хөдөлгөөний тухайн чигт эгнээний тоо нэмэгдэж байгааг мэдээлнэ. 5.12.а тэмдэгт 4.6 «Хурдны доод хязгаарлал» тэмдгийг дүрсэлсэн байвал уг тэмдэгт зааснаас илүү хурдтай явах боломжгүй тээврийн хэрэгслийн жолооч хөдөлгөөнөө зөвхөн нэмэгдэж буй эгнээгээр үргэлжлүүлнэ. 5.12.б тэмдэгт аль нэг тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглосон тэмдэг дүрсэлсэн байвал тухайн эгнээгээр уг тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хориглоно;

5.13.а, 5.13.б «Эгнээний төгсгөл» - хөдөлгөөний тухайн чиг дэх эгнээний тоо хасагдаж байгааг мэдээлнэ;

5.14 «Чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн эгнээ» - чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд зориулсан эгнээг мэдээлнэ. Тэмдгийг тухайн эгнээний харалдаа зорчих хэсгийн дээр байрлуулна;

5.15 «Хөдөлгөөний бүдүүвч» - хөдөлгөөн нь аль нэг чигт хориглогдсон уулзвараар нэвтэрч гарахад тохиромжтой чиглэл буюу тухайн уулзвар дээрх хөдөлгөөний зохион байгуулалтын онцлогийг мэдээлнэ;

5.16 «Буцаж эргэх газар» - тээврийн хэрэгсэл буцаж эргэхэд зориулсан газрыг мэдээлэх бөгөөд зүүн гар тийш эргэхийг хориглоно;

5.17 «Зогсоол» - тээврийн хэрэгсэл удаан зогсоход зориулсан газрыг мэдээлнэ. Явган хүний зам дагуух зогсоолыг мэдээлж буй 5.17 тэмдгийн үйлчлэх хүрээ нь байрласан газраасаа эхний түр буюу удаан зогсох хориотой замын хэсэг хүртэл хүчинтэй байна. Үйлчлэх хүрээг 7.2.а нэмэлт тэмдгээр хязгаарлаж болно;

5.18 «Хурд сааруулагч» - тээврийн хэрэгслийн хурдыг сааруулах зориулалт бүхий хиймэл бартааг мэдээлнэ. Замын тухайн хэсэгт хэд хэдэн хурд сааруулагчийг хооронд нь 100 м-ээс холгүй зайтай цувруулан тавьсан бол 7.2.а нэмэлт тэмдгээр тухайн хэсгийн үргэлжлэх зайг заана;

5.19.а, 5.19.б «Явган хүний гарц» - зорчих хэсгээр явган зорчигч хөндлөн гарах газрыг мэдээлнэ. Явган хүний гарц нь тэмдэглэлгүй бол 5.19.б тэмдгийг замын баруун гар талд гарцын шууд өмнө, 5.19.а тэмдгийг замын зүүн гар талд гарцын цаана байрлуулна;

5.20.а–5.20.г «Явган хүний гарам» - явган зорчигч зорчих хэсгийн доогуур ба дээгүүр хөндлөн гарах газрыг мэдээлнэ;

5.21 «Чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн буудал»;

5.22 «Таксийн зогсоол» - суудлын болон ахуй үйлчилгээний таксийн зогсоолын байршлыг мэдээлнэ;

5.23 «Хороолол» - хорооллын доторх хөдөлгөөний журмыг баримтлах нутаг дэвсгэр;

5.24 «Хорооллын төгсгөл» - 5.23 тэмдэг бүхий нутаг дэвсгэрээс гарч байгааг мэдээлнэ;

5.25 «Сургууль орчмын бүс» - сургууль орчмын бүс дотор тогтоосон хөдөлгөөний журмыг баримтлах нутаг дэвсгэр;

5.26 «Сургууль орчмын бүсийн төгсгөл» - 5.25 тэмдэг бүхий нутаг дэвсгэрээс гарч байгааг мэдээлнэ;

5.27 «Хурдны ерөнхий дээд хязгаарлал» - Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт тогтоосон тээврийн хэрэгслийн хурдны ерөнхий дээд хязгаарлалыг мэдээлнэ. Тэмдгийг Монгол Улсын нутаг дэвсгэр рүү орох замын хэсэгт, гаалийн шалган өнгөрүүлэх цэг дээр байрлуулна;

5.28 «Тохиромжтой хурд» - замын тухайн хэсэгт тохирох тээврийн хэрэгслийн хурдны хэмжээг жолоочид зөвлөмж болгох бөгөөд үйлчлэх хүрээ нь байрласан газраасаа эхний уулзвар хүртэл, хэрэв анхааруулах тэмдгийн хамт байрлуулсан бол тухайн аюул бүхий хэсгийг туулан өнгөрөх хүртэл хүчинтэй байна;

5.29 «Ослын зогсолтын зурвас» - замын эгц уруу, тохойрсон хэсэгт ослоос сэргийлж зогсоход зориулсан зурвас газрыг мэдээлнэ;

5.30.а–5.30.в «Мухар зам»;

5.31.а–5.31.в «Ачааны автомашины хөдөлгөөний тохиромжтой чиг» - хөдөлгөөн нь аль нэг чигт хориглогдсон уулзвараар ачааны автомашин болон трактор, өөрөө явдаг машин механизмын жолоочид хөдөлгөөнөө үргэлжлүүлэх тохиромжтой чигийг зөвлөмж болгоно;

5.32 «Зогс-шугам» - гэрэл буюу зохицуулагчийн хориглосон дохиогоор тээврийн хэрэгслийн зогсох газрыг мэдээлнэ. Тэмдэг дэх “ЗОГС” гэсэн бичлэгийн оронд “STOP” гэж бичсэн байж болно;

5.33.а, 5.33.б «Чигийн урьдчилсан заалт» - суурин газар буюу бусад объектод хүрэх чигийг урьдчилан мэдээлнэ. Тэмдэгт чиглэлийн дугаар (5.38.а тэмдгийн дүрс), тууш зам, нисэх буудлын болон тухайн объектын таних тэмдгийг дүрсэлсэн байж болно. 5.33.а тэмдгийн доод хэсэгт уг тэмдгээс тухайн уулзвар буюу хурд хасах эгнээний эхлэл хүртэлх зайг заана;

5.34.а, 5.34.б «Чигийн заалт» - суурин газар буюу бусад объектод хүрэх чигийг мэдээлнэ. Тэмдэгт тухайн суурин газар буюу объект хүртэлх зайг (километрээр) зааж болох бөгөөд тууш зам, нисэх буудлын болон тухайн объектын таних тэмдгийг дүрсэлсэн байж болно;

5.35 «Объектын нэр» - суурин газраас бусад (гол, мөрөн, нуур, уул, даваа, гүүр, түүхэн дурсгалт газар, дүүрэг, хороолол, гудамж, талбай, өргөн чөлөө, зочид буудал, жуулчны бааз гэх мэт) объектын нэрийг мэдээлнэ;

5.36 «Зайн заалт» - зам (чиглэл)-ын дагуух суурин газар хүртэлх зайг километрээр мэдээлнэ;

5.37 «Километрийн заалт» - тухайн замын эхнээс тэмдэг хүртэлх зайг километрээр мэдээлэх бөгөөд 1 км тутамд байрлуулна;

5.38.а, 5.38.б «Чиглэлийн дугаар» - 5.38.а тэмдэг нь зам (чиглэл)-ын дугаарыг мэдээлэх бөгөөд уг замд байрлана. 5.38.б тэмдэг нь зам (чиглэл)-ын дугаар болон чигийг урьдчилан мэдээлэх бөгөөд уулзварын өмнө байрлана;

5.39 «Тойрч гарах бүдүүвч» - хөдөлгөөнд түр хориглолт тогтоосон замын хэсгийг тойрч гарах чиглэлийг мэдээлнэ;

5.40.а–5.40.в «Тойрч гарах чиг» - хөдөлгөөнд түр хориглолт тогтоосон замын хэсгийг тойрч гарах чигийг мэдээлнэ;

5.41.а, 5.41.б «Эсрэг талын зорчих хэсгээр тойрч гарах заалт» - тусгаарлах зурвастай замын түр хориглолт тогтоосон зорчих хэсгийг түүний эсрэг талын зорчих хэсгээр тойрч гарах чиглэлийн эхлэл ба төгсгөлийг мэдээлнэ.

**5.2.** 5.10.а тэмдэгт зөвхөн хоёр буюу гурван эгнээний хөдөлгөөний чигийг заана. Харин 5.11.а, 5.11.б тэмдэгт хоёр буюу мөн гурваас олон эгнээний хөдөлгөөний чигийг заасан байж болно.

**5.3.** 5.21, 5.22 тэмдгийн доод хэсэгт тухайн буудал, зогсоолын нэр, чиглэлийн дугаар, үйлчилгээний горим, цагийн хуваарь гэх мэт нэмэлт мэдээллийг, мөн 5.25, 5.26 тэмдгийн доод хэсэгт уг тэмдгийн үйлчлэх хүрээ, хүчинтэй хугацааг заасан байж болно.

**5.4.** 5.33.а, 5.34.а тэмдгээр хөдөлгөөний хэд хэдэн чигийг, 5.33.б, 5.34.б тэмдгээр зөвхөн нэг чигийг мэдээлэх бөгөөд чиг тус бүрт гурваас илүүгүй суурин газар буюу объектын нэрийг заана. Эдгээр тэмдэг болон 5.36 тэмдэг дээр хөдөлгөөний нэг чигт гурав хүртэлх тооны суурин газар буюу объектын нэрийг заахдаа тэмдэгт ойр орших дарааллаар дээрээс доош байрлуулж бичнэ.

**5.5.** 5.5, 5.6, 5.37, 5.38.а, 5.38.б тэмдэг нь тууш замд байрласан бол ногоон, бусад замд байрласан бол цэнхэр өнгийн дэвсгэртэй байна.

**5.6.** 5.33.а–5.36 тэмдэг нь тууш замд байрласан бол ногоон, суурин газрын гаднах бусад замд байрласан бол цэнхэр, суурин газарт байрласан бол цагаан өнгийн дэвсгэртэй байна. Тууш замд байрласан тэмдэгт тууш замаас өөр замаар явж хүрэх суурин газар буюу объектын нэрийг цэнхэр дэвсгэртэй оруулга дээр, харин суурин газрын дундуур дайран гарсан тууш замын хэсэг дээр байрлуулсан тэмдэгт уг суурин газрын нэрийг цагаан дэвсгэртэй оруулга дээр бичнэ. Суурин газрын гаднах бусад замд байрласан тэмдэгт тууш замаар явж хүрэх суурин газар буюу объектын нэрийг ногоон дэвсгэртэй оруулга дээр бичнэ. Суурин газрын дотор байрласан тэмдэгт тууш замаар явж хүрэх суурин газар буюу объектын нэрийг ногоон дэвсгэртэй оруулга дээр, харин уг суурин газраас гарч бусад замаар явж хүрэх бол цэнхэр дэвсгэртэй оруулга дээр тус тус бичнэ.

**5.7.** 5.33.а, 5.39 тэмдэгт хөдөлгөөний горим буюу чиглэлийн онцлогийг харуулах зорилгоор бусад тэмдгийн дүрсийг байрлуулсан байж болно.

## **6. Үйлчилгээний тэмдэг**

**6.1.** Үйлчилгээний тэмдэг нь тухайн объектын зориулалт, байршлыг мэдээлнэ:

- 6.1 «Эмнэлгийн тусламжийн байр»;
- 6.2 «Хүн эмнэлэг»;
- 6.3 «Шатахуун түгээгүүр»;
- 6.4 «Техникийн үйлчилгээний газар»;
- 6.5 «Автомашин угаалга»;
- 6.6 «Телефон»;
- 6.7 «Хоолны газар»;
- 6.8 «Худаг ус»;
- 6.9 «Зочид буудал»;
- 6.10 «Жуулчны байр»;
- 6.11 «Хот айл»;
- 6.12 «Амрах газар»;
- 6.13 «Дулаан гарааш»;
- 6.14 «Бие засах газар»;
- 6.15 «Гал унтраагуур»;
- 6.16 «Цагдаагийн хяналтын цэг».

**6.2.** Үйлчилгээний тэмдгийн доод хэсэгт тухайн объект хүртэлх зай, чиг болон тэдгээрийн нэр, хаяг, ажиллах цагийн хуваарь, утасны дугаар зэрэг нэмэлт мэдээллийг тэмдэглэсэн байж болно.

## 7. Нэмэлт тэмдэг

7.1. Нэмэлт тэмдгийг бусад тэмдэгтэй хамт тавьж тэдгээрийн утга ба үйлчлэлийг тодруулна:

7.1.а «Объект хүртэлх зай» - тухайн тэмдгээс замын дагуух аюул бүхий хэсэг буюу хөдөлгөөнд хязгаарлалт тогтоосон хэсэг, эсвэл объект хүртэлх зайг заана;

7.1.б «Объект хүртэлх зай» - суурин газрын гаднах замд 3.5 тэмдгийг уулзварын шууд өмнө байрлуулсан үед 3.4 тэмдгээс уг уулзвар хүртэлх зайг заана. Тэмдэг дэх “ЗОГС” гэсэн бичлэгийн оронд “STOP” гэж бичсэн байж болно;

7.1.в, 7.1.г «Объект хүртэлх зай» - замаас зайдуу орших объект хүртэлх зай, чигийг заана. Мөн уулзварын өмнө анхааруулах тэмдгийн хамт байрлуулж хөндлөн нийлсэн замын тухайн чигийн дагуух аюул бүхий хэсэг хүртэлх зайг заасан байж болно;

7.2.а «Үйлчлэх хүрээ» - 1.9.а–1.14, 1.19, 1.21–1.28 тэмдгээр анхааруулсан аюул бүхий хэсгийн үргэлжлэх зайг, 2.16, 2.20, 2.22, 2.24, 2.26, 5.17, 5.18, 5.21, 5.22, 5.28 тэмдгийн үйлчлэх хүрээг заана;

7.2.б–7.2.е «Үйлчлэх хүрээ» - 2.27, 2.28 тэмдгийн үйлчлэх хүрээг заана. 7.2.в тэмдэг нь үйлчлэх хүрээний төгсгөлийг, 7.2.г тэмдэг нь үйлчлэх хүрээн дотор байгааг заана;

7.3.а–7.3.в «Үйлчлэх чиг» - уулзвар, гарцын шууд өмнө байрласан 2.2–2.9 тэмдгийн үйлчлэх чигийг заана. Мөн замаас холгүй орших объектын байршлыг заахад хэрэглэж болно;

7.4.а–7.4.ж «Тээврийн хэрэгслийн төрөл» - тухайн тэмдгийн үйлчлэл нь дараах төрлийн тээврийн хэрэгсэлд хамаарахыг заана:

7.4.а - бүх жин нь 3.5 тонноос их ачааны автомашин;

7.4.б - чиргүүлтэй бүх төрлийн тээврийн хэрэгсэл;

7.4.в - суудлын автомашин болон бүх жин нь 3.5 тонноос илүүгүй ачааны автомашин;

7.4.г - жолоочоос гадна 8-аас илүү хүний суудалтай, хүн тээвэрлэхэд зориулсан автомашин;

7.4.д - трактор, өөрөө явдаг машин механизм;

7.4.е - мотоцикл;

7.4.ж - унадаг дугуй, мопед.

7.5.а–7.5.ж «Үйлчлэх хугацаа» - тухайн тэмдгийн үйлчлэл нь дараах хугацаанд хүчинтэй байхыг заана:

7.5.а - бямба, ням гараг болон нийтээр тэмдэглэх баярын өдөр;

7.5.б - ажлын өдөр;

7.5.в - тухайн гараг;

7.5.г - тухайн цаг;

7.5.д–7.5.ж - тухайн өдөр (гараг)-ийн тухайн цаг.

7.6.а–7.6.и «Тээврийн хэрэгслийг зогсоолд тавих хэлбэр» - 5.17 тэмдгийн хамт явган хүний зам дагуух зогсоолыг мэдээлэх бөгөөд 7.6.а, 7.6.г, 7.6.д тэмдэг нь тээврийн хэрэгслийг явган хүний замын хашлаганд шахаж зорчих хэсэг дээр зогсоох, 7.6.б, 7.6.е, 7.6.ж тэмдэг нь хашлагыг унуулж зогсоох, 7.6.в, 7.6.з, 7.6.и тэмдэг нь явган хүний зам дээр гаргаж зогсоох хэлбэрийг тус тус заана. 7.6.а тэмдэг бүхий зогсоолд бүх төрлийн тээврийн хэрэгслийг, 7.6.б–7.6.и тэмдэг бүхий зогсоолд зөвхөн суудлын автомашин, мотоцикл, мопед, унадаг дугуйг зогсоохыг зөвшөөрнө;

7.7 «Хөдөлгүүрийг унтрааж зогсоох» - 5.17, 6.12 тэмдэг бүхий зогсоолд тээврийн хэрэгслийн хөдөлгүүрийг асаалттай удаан зогсоохыг хориглоно;

7.8 «Төлбөртэй үйлчилгээ» - тухайн үйлчилгээ, зогсоолын талбай төлбөртэй болохыг заана;

7.9 «Удаан зогсохыг зөвшөөрөх хугацаа» - 5.17 тэмдэг бүхий зогсоолд тээврийн хэрэгсэл байлгахыг зөвшөөрсөн дээд хугацааг заана;

7.10 «Тээврийн хэрэгслийг шилжүүлэн журамлах сануулга» - 2.27, 2.28, 7.9 тэмдгийн заалт зөрчсөн тээврийн хэрэгслийг замын тухайн хэсгээс ачиж буюу чирч шилжүүлэн журамлахыг сануулна;

7.11 «Автомашинд үзлэг хийх газар» - 5.17, 6.12 тэмдэг бүхий зогсоолын талбай нь тээврийн хэрэгслийн мордмол тавцан буюу үзлэгийн сувагтай болохыг заана;

7.12 «Бүх жингийн хязгаарлал» - бүх жин нь тэмдэгт зааснаас илүү тээврийн хэрэгсэлд тухайн тэмдгийн үйлчлэл хамаарахыг заана;

7.13 «Гол замын чиг» - 3.1, 3.4, 3.5 тэмдэгтэй хамт тавигдаж, тухайн уулзварт нийлсэн гол замын чигийг заана;

7.14 «Эгнээ» - гэрлэн дохио, тэмдгийн үйлчлэх эгнээг заана;

7.15 «Тулгуур эрхтний бэрхшээлтэй хүн» - 5.17 тэмдэг бүхий зогсоол нь зөвхөн «Тулгуур эрхтний бэрхшээлтэй хүн» таних тэмдэг бүхий тээврийн хэрэгсэлд хамаарахыг заана;

7.16 «Хараагүй хүн» - 1.18, 5.19.а, 5.19.б тэмдэгтэй хамт тавигдаж, харааны бэрхшээлтэй хүмүүс зам хөндлөн гарах гарцыг анхааруулах ба мэдээлнэ;

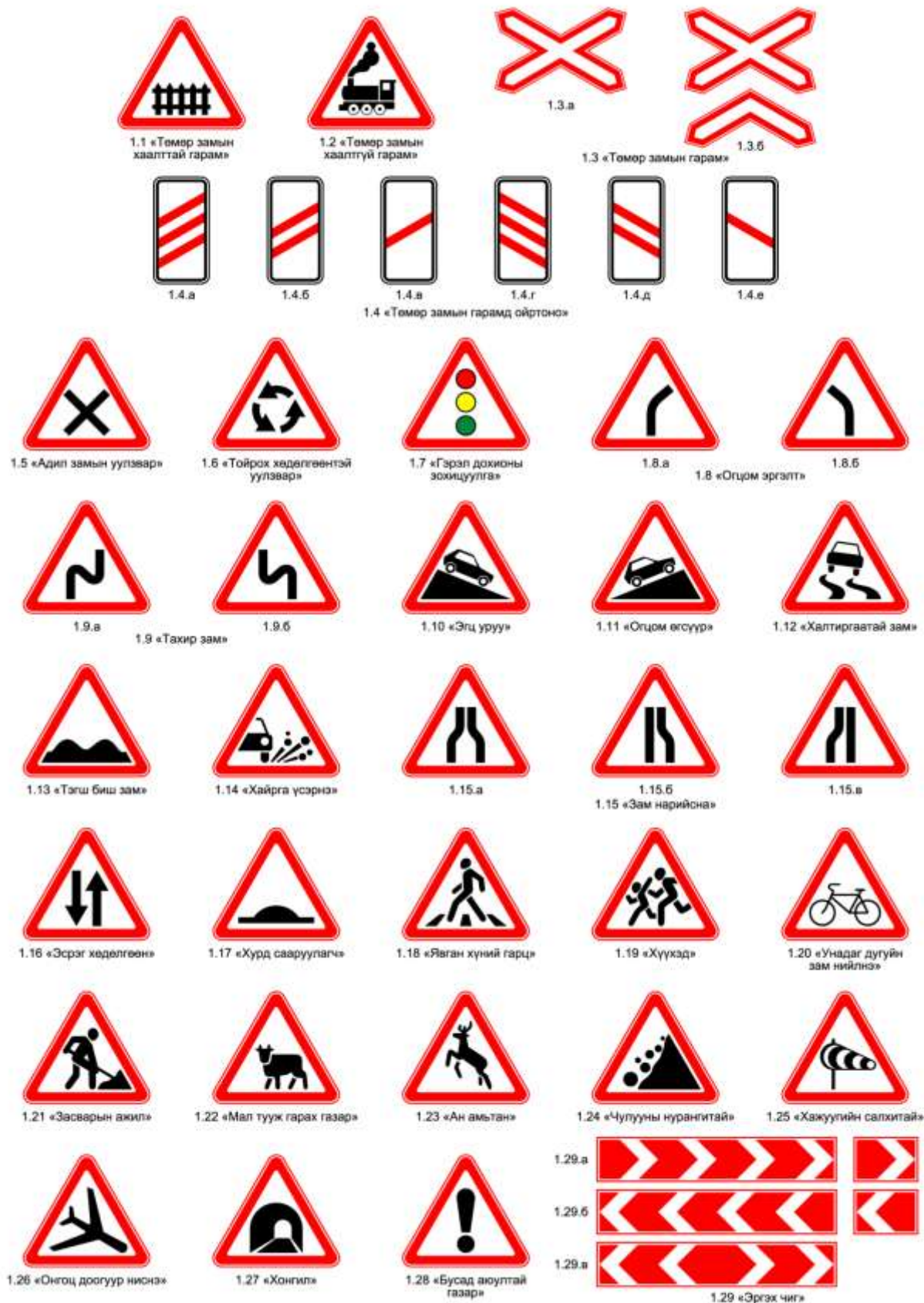
7.17.а, 7.17.б «Зорчих хэсгийн гадаргуугийн байдал» - 7.17.а тэмдэг нь зорчих хэсгийн гадаргуу нойтон үед, 7.17.б тэмдэг нь цастай буюу мөстсөн үед тухайн тэмдэг хүчинтэй байхыг заана.

**7.2.** 5.17 тэмдгээс бусад тэмдгийг хоёроос олон нэмэлт тэмдэгтэй хамт байрлуулахгүй.

-ooOoo-

# ЗАМЫН ТЭМДГИЙН ЗАГВАР

## 1. Анхааруулах тэмдэг





## 2. Хориглох тэмдэг



2.1  
«Орох хоригтой»



2.2  
«Хөдөлгөөн хоригтой»



2.3  
«Механикэсан тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн хоригтой»



2.4  
«Ачааны автомашины хөдөлгөөн хоригтой»



2.5  
«Мотоциклын хөдөлгөөн хоригтой»



2.6  
«Тракторын хөдөлгөөн хоригтой»



2.7  
«Чиргүүлтэй тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн хоригтой»



2.8  
«Ердийн хөспийн хөдөлгөөн хоригтой»



2.9  
«Унадаг дугуйн хөдөлгөөн хоригтой»



2.10  
«Явган зорчигчийн хөдөлгөөн хоригтой»



2.11  
«Жингийн хязгаарлал»



2.12  
«Тэнхлэгийн ачааллын хязгаарлал»



2.13  
«Өндрийн хязгаарлал»



2.14  
«Өргөний хязгаарлал»



2.15  
«Уртын хязгаарлал»



2.16  
«Хоорондын зайн доод хязгаарлал»



2.17  
«Гааль»



2.18.a  
«Баруун гар тийш эргэх хоригтой»



2.18.б  
«Зүүн гар тийш эргэх хоригтой»



2.19  
«Бурцаж эргэх хоригтой»



2.20  
«Гүйцэж түрүүлэх хоригтой»



2.21  
«Гүйцэж түрүүлэх хорионы төгсгөл»



2.22  
«Ачааны автомашинаар гүйцэж түрүүлэх хоригтой»



2.23  
«Ачааны автомашинаар гүйцэж түрүүлэх хорионы төгсгөл»



2.24  
«Хурдны дээд хязгаарлал»



2.25  
«Хурдны дээд хязгаарлалын төгсгөл»



2.26  
«Дуут дохио хоригтой»



2.27  
«Түр зогсох хоригтой»



2.28  
«Удаан зогсох хоригтой»



2.29  
«Бүх хорионы төгсгөл»

### 3. Дарааллын тэмдэг



3.1  
«Гол зам»



3.2  
«Гол замын төгсгөл»



3.3.a



3.3.б



3.3.в

3.3 «Туслах зам нийлэн»



3.4  
«Зам тавьж өгнө»



3.5  
«Зогсохгүй явах хорьтой»



3.6  
«Сөрөг хөдөлгөөнд  
зам тавьж өгнө»



3.7  
«Сөрөг хөдөлгөөнд  
давуу эрхтэй»

## 4. Заах тэмдэг



4.1.a  
«Чигээрээ явна»



4.1.б  
«Баруун гар тийш явна»



4.1.в  
«Зүүн гар тийш явна»



4.1.г  
«Чигээрээ буюу баруун гар тийш явна»



4.1.д  
«Чигээрээ буюу зүүн гар тийш явна»



4.1.е  
«Баруун буюу зүүн гар тийш явна»



4.2.a  
«Саадыг баруун гар талаар тойрч гарна»



4.2.б  
«Саадыг зүүн гар талаар тойрч гарна»



4.2.в  
«Саадыг баруун буюу зүүн гар талаар тойрч гарна»



4.3  
«Тойрох хөдөлгөөн»



4.4  
«Унадаг дугуйн зам»



4.5  
«Явган хүний зам»



4.6  
«Хурдны доод хязгаарлал»



4.7  
«Хурдны доод хязгаарлалын төгсгөл»

## 5. Мэдээлэх тэмдэг



5.1  
«Тууш зам»



5.2  
«Тууш замын төгсгөл»

**ДАРХАН**

5.3  
«Суурин газрын эхлэл»

**ДАРХАН**

5.4  
«Суурин газрын төгсгөл»

**БАЯН**

5.5  
«Суурин газрын эхлэл»

**БАЯН**

5.6  
«Суурин газрын төгсгөл»



5.7  
«Нэг чигийн хөдөлгөөн»



5.8  
«Нэг чигийн хөдөлгөөний төгсгөл»



5.9.a  
«Зүүнээс баруун гар тийш нэг чигийн хөдөлгөөнтэй»



5.9.б  
«Баруунаас зүүн гар тийш нэг чигийн хөдөлгөөнтэй»



5.10.a



5.10.б

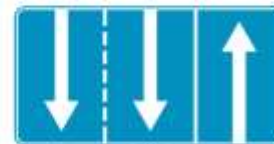
5.10 «Эгнээнээс явах хөдөлгөөний чиг»



5.11.a



5.11 «Эгнээгээр явах хөдөлгөөний чиг»



5.11.г



5.12.a



5.12 «Эгнээний эхлэл»



5.12.г



5.13.a



5.13.б



5.14  
«Чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн эгнээ»



5.15  
«Хөдөлгөөний бүдүүвч»



5.16  
«Буцаж эргэх газар»



5.17  
«Зогсоол»



5.18  
«Хурд сааруулагч»



5.19.a



5.19.б



5.20.a



5.20.б



5.20.в



5.20.г

5.19 «Явган хүний гарц»

5.20 «Явган хүний гарам»





5.21  
«Чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн буудал»



5.22  
«Таксийн зогсоол»



5.23  
«Хороолол»



5.24  
«Хорооллын төгсгөл»



5.25  
«Сургууль орчмын бүс»



5.26  
«Сургууль орчмын бүсийн төгсгөл»



5.27  
«Хурдны ерөнхий дээд хязгаарлал»



5.28  
«Тохиромжтой хурд»



5.29  
«Ослын зогсолтын зураас»



5.30.a



5.30.б  
5.30 «Мухар зам»



5.30.в



5.31.a



5.31.б



5.31.в



5.32  
«Зогс-шугам»



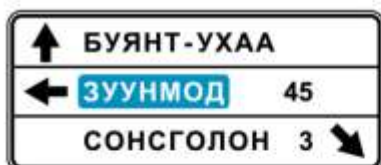
5.33.a



5.33  
«Чигийн урьдчилсан заалт»



5.33.б



5.34.a



5.34.б



5.35  
«Объектын нэр»



5.36  
«Зайн заалт»



5.37  
«Километрийн заалт»



5.38.a



5.38.б  
5.38 «Чиглэлийн дугаар»



5.39  
«Тойрч гарах бүдүүвч»



5.40.a



5.40.б



5.40.в

5.40 «Тойрч гарах чиг»



5.41.a



5.41.б

5.41 «Эсрэг талын зорчих хэсгээр тойрч гарах заалт»

## 6. Үйлчилгээний тэмдэг



6.1  
«Эмнэлгийн тусламжийн байр»



6.2  
«Хүн эмнэлэг»



6.3  
«Шатахуун түгээгүүр»



6.4  
«Техникийн үйлчилгээний газар»



6.5  
«Автомашин угаалга»



6.6  
«Телефон»



6.7  
«Хоолны газар»



6.8  
«Худаг ус»



6.9  
«Зочид буудал»



6.10  
«Жуулчны байр»



6.11  
«Хот айл»



6.12  
«Амрах газар»



6.13  
«Дулаан гарааш»



6.14  
«Бие засах газар»



6.15  
«Гал унтраагүүр»



6.16  
«Цагдаагийн хяналтын цэг»

## 7. Нэмэлт тэмдэг



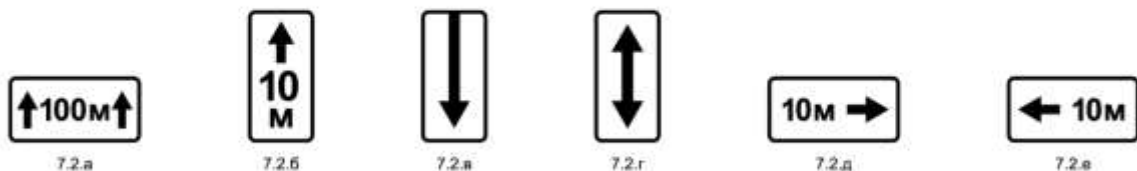
7.1.а

7.1.б

7.1.в

7.1.г

7.1 «Объект хүртэлх зай»



7.2.а

7.2.б

7.2.в

7.2.г

7.2.д

7.2.е

7.2 «Үйлчлэх хүрээ»



7.3.а

7.3.б

7.3.в

7.3 «Үйлчлэх чиг»

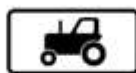


7.4.а

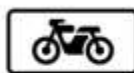
7.4.б

7.4.в

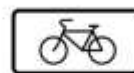
7.4.г



7.4.д



7.4.е



7.4.ж

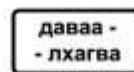
7.4 «Тээврийн хэрэгслийн төрөл»



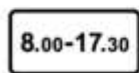
7.5.а



7.5.б



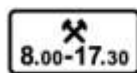
7.5.в



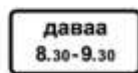
7.5.г



7.5.д



7.5.е



7.5.ж

7.5 «Үйлчлэх хугацаа»



7.6.а



7.6.б



7.6.в



7.6.г



7.6.д



7.6.е



7.6.ж



7.6.з



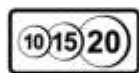
7.6.и

7.6 «Тээврийн хэрэгслийг зогсоолд тавих хэлбэр»



7.7

«Хадгалуурийг унтрааж зогсоох»



7.8

«Төлбөргүй үйлчилгээ»



7.9

«Удаан зогсохыг зөвшөөрөх хугацаа»



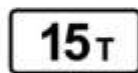
7.10

«Тээврийн хэрэгслийг шилжүүлэн журамлах сануулга»



7.11

«Автомашинд үзэл хийх газар»



7.12

«Бүх зингийн хязгаарлал»



7.13 «Гол замын чиг»



7.14

«Эгнээ»



7.15

«Тулгуур архний бэрхшээлтэй хүн»



7.16

«Хараагүй хүн»



7.17.а

7.17 «Зорчих хэсгийн гадаргуугийн байдал»



7.17.б

## **ЗАМЫН ТЭМДЭГЛЭЛ**

### **1. Хэвтээ тэмдэглэл**

**1.1.** Замын хөдөлгөөнд тодорхой горим, журам тогтоох зорилгоор зорчих хэсэг болон түүний хашлага дээр хийсэн шугам, сум, дүрс, бичлэг зэрэг нь хэвтээ тэмдэглэлд хамаарна. Хэвтээ тэмдэглэлийг дангаар нь буюу замын тэмдэг, гэрлэн дохио болон бусад техник хэрэгсэлтэй хослуулан хэрэглэнэ.

**1.2.** Хэвтээ тэмдэглэл нь байнгын буюу түр үйлчлэлтэй байна. Шар өнгийн 1.4, 1.9, 1.16 тэмдэглэл болон шар, цагаан хосолсон өнгөтэй 1.23 тэмдэглэлээс бусад байнгын тэмдэглэл нь цагаан өнгөтэй, түр тэмдэглэл улбар шар өнгөтэй байна. Харин чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн эгнээг заагласан 1.1 тэмдэглэлийг шар өнгөөр хийсэн байж болно.

**1.3.** Хэвтээ тэмдэглэлийг дараах зориулалтаар хэрэглэнэ:

1.1 - хоёр буюу гурван эгнээгээр зорчдог замд хөдөлгөөний эсрэг урсгалыг тусгаарлах, замын аюул бүхий хэсэгт эгнээний хилийг заах, чиглэлийн тээврийн хэрэгсэл буюу унадаг дугуйн эгнээг бусад эгнээнээс зааглах, зорчих хэсгийн орохыг хориглосон хэсгийг хязгаарлах буюу тээврийн хэрэгслийн зогсоолын хилийг тэмдэглэнэ;

1.2 (үргэлжилсэн өргөн шугам) - зорчих хэсгийн захыг тэмдэглэнэ;

1.3 (үргэлжилсэн хос шугам) - дөрөв буюу түүнээс олон эгнээгээр зорчдог замд хөдөлгөөний эсрэг урсгалыг тусгаарлана;

1.4 - түр зогсохыг хориглосон газрыг заах бөгөөд дангаар нь буюу 2.27 тэмдэгтэй хамтруулан зорчих хэсгийн зах буюу хашлага дээр тэмдэглэнэ;

1.5 (тасархай шугамын нэг зураасын урт нь тэдгээрийн хоорондын зайнаас гурав дахин бага) - хоёр буюу гурван эгнээгээр зорчдог замд хөдөлгөөний эсрэг урсгалыг тусгаарлах, нэг чигт хоёр буюу түүнээс олон эгнээгээр зорчдог замд эгнээний хилийг заана;

1.6 (тасархай шугамын нэг зураасын урт нь тэдгээрийн хоорондын зайнаас гурав дахин их) - хөдөлгөөний дагуу буюу эсрэг урсгалыг тусгаарласан 1.1, 1.10 тэмдэглэлд ойртож байгааг анхааруулна;

1.7 (тасархай шугамын нэг зураасын урт нь тэдгээрийн хоорондын зайтай тэнцүү) - уулзвар, гарц дээрх хөдөлгөөний эгнээний хилийг тэмдэглэнэ;

1.8 (тасархай өргөн шугам) - тээврийн хэрэгслийн хурд авах буюу хурд хасах эгнээг зорчих хэсгийн үндсэн эгнээнээс тусгаарласан хилийг тэмдэглэнэ;

1.9 - удаан зогсохыг хориглосон газрыг заах бөгөөд дангаар нь буюу 2.28 тэмдэгтэй хамтруулан зорчих хэсгийн зах буюу хашлага дээр тэмдэглэнэ;

1.10 (тасархай ба үргэлжилсэн хос шугам) - зөвхөн аль нэг талын урсгалаас эсрэг тал руу ороход зориулсан газарт хөдөлгөөний эсрэг урсгалыг, зөвхөн аль нэг талын эгнээнээс байр эзлэхийг зөвшөөрсөн хэсэгт хөдөлгөөний дагуу урсгалыг тусгаарлах ба мөн аль нэг талаас нь орох, гарахыг зөвшөөрсөн хэсгийн хилийг тэмдэглэнэ;

1.11 «Зогс-шугам» - гэрэл буюу зохицуулагчийн хориглосон дохио, эсвэл 3.5 тэмдгийн заалтыг биелүүлэхийн тулд тээврийн хэрэгсэл зогсох газрыг заана;

1.12 - хөндлөн замаар яваа тээврийн хэрэгсэлд зам тавьж өгөх (3.4 тэмдгийн заалтыг биелүүлэх)-ийн тулд зогсох газрыг заана;



1.13.а, 1.13.б «Явган хүний гарц» - зорчих хэсгээр явган зорчигч хөндлөн гарах газрыг тэмдэглэнэ. Явган зорчигчийн хөдөлгөөний чиг заасан сум бүхий 1.13.б тэмдэглэлээр 6 м-ээс илүү өргөн гарцыг тэмдэглэнэ;

1.14 - унадаг дугуйн зам буюу эгнээ зорчих хэсэгтэй огтлолцсон бэлчрийг тэмдэглэнэ;

1.15.а–1.15.в - хөдөлгөөний урсгал нийлж байгаа буюу салж байгаа хэсгийг тусгаарласан чиглүүлэгч арлыг тэмдэглэнэ. 1.15.а тэмдэглэлээр эсрэг урсгал тусгаарласан арлыг, 1.15.б тэмдэглэлээр нэг чигийн урсгал салж байгаа хэсгийг тусгаарласан арлыг, 1.15.в тэмдэглэлээр нэг чигийн урсгал нийлж байгаа хэсгийг тусгаарласан арлыг тус тус тэмдэглэнэ;

1.16 (зигзаг шугам) - чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн буудал буюу таксийн зогсоолыг тэмдэглэх бөгөөд 5.21 буюу 5.22 тэмдэгтэй хамтруулан хэрэглэнэ;

1.17 «Чиг заагч сум» - тухайн эгнээнээс уулзвар нэвтрэх зөвшөөрсөн чигийг заана. Дангаар нь буюу 5.10.а, 5.10.б тэмдэгтэй хамт хэрэглэнэ. Зүүн гар тийш эргэхийг зөвшөөрсөн сум бүхий хамгийн зүүн гар талын захын эгнээнээс буцаж эргэхийг зөвшөөрнө;

1.18 «Чиглүүлэгч сум» - зорчих хэсэг нарийсаж (тухайн чигт эгнээний тоо цөөрч) байгааг буюу эсрэг урсгалыг тусгаарласан 1.1, 1.10 тэмдэглэлд ойртож байгааг анхааруулна. Зорчих хэсэг нарийсаж байгааг анхааруулах 1.18 тэмдэглэлийг 1.15.а–1.15.в тэмдэгтэй хамт хэрэглэж болно;

1.19 (хөдөлгөөний урсгалын өөдөөс чиглэсэн гурвалжин) - 1.12 тэмдэглэлд ойртож байгааг анхааруулна;

1.20 «Зогс-бичлэг» - 3.5 тэмдэгтэй хамт хэрэглэсэн 1.11 тэмдэглэлд ойртож байгааг анхааруулна. Тэмдэглэлийн “ЗОГС” гэсэн бичлэгийн оронд “STOP” гэж бичсэн байж болно;

1.21 - зам (чиглэл)-ын дугаарыг мэдээлэх бөгөөд дангаар нь буюу 5.38.а, 5.38.б тэмдэгтэй хамт хэрэглэнэ;

1.22 (“А” үсэг) - чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд зориулсан эгнээг тэмдэглэнэ. Энэ тэмдэглэлийг мөн чиглэлийн тээврийн хэрэгслийн буудлын зогсох талбай дээр тэмдэглэж болно;

1.23 - тээврийн хэрэгслийн хурдыг сааруулах зориулалт бүхий хиймэл бартаа (хурд сааруулагч)-г тэмдэглэнэ.

**1.4.** 1.1–1.3, 1.15.а–1.15.в тэмдэглэлийг тээврийн хэрэгслээр давахыг хориглоно. Харин түр буюу удаан зогсохыг зөвшөөрсөн замын хэсэгт жолооч тээврийн хэрэгслээ хөвөөн дээр зогсоох, хөвөөнөөс эргэж зорчих хэсэг рүү орохын тулд 1.2 тэмдэглэлийг давж болно.

1.5–1.8 тэмдэглэлийг аль ч талаас нь давахыг зөвшөөрөх бөгөөд харин дээгүүр нь унуулж явахыг хориглоно.

1.10 тэмдэглэлийг зөвхөн тасархай шугамтай талаас нь давахыг зөвшөөрнө. Харин гүйцэж түрүүлэх буюу саадыг тойрон гарах үйлдэл хийж дуусах үедээ үргэлжилсэн шугамтай талаас нь давахыг хориглохгүй.

**1.5.** Энэ хавсралтын 1.4-т дурдсан давахыг хориглосон тэмдэглэлийг жолооч саадыг тойрон гарахын тулд давах зайлшгүй тохиолдолд аюулгүй байдлыг бүрэн хангасан нөхцөлд давж гарах, эргэж орохыг зөвшөөрнө. Ингэхдээ тойрон гарах үйлдлийг аль болох богино зайд, алгуурлахгүй гүйцэтгэнэ.

**1.6.** 1.4, 1.9 болон зогсоолын хилийг тэмдэглэсэн 1.1 тэмдэглэлийн үзэгдэлтийг сайжруулах (хэмжээг тодотгох) зорилгоор шугамын эхлэл, төгсгөлд хөндлөн богино зураас татаж болно.

**1.7.** Замын хөдөлгөөнд оролцогчдод нэмэлт мэдээлэл өгөх ач холбогдолтой, хөдөлгөөний горимд ямар нэгэн нэмэлт хязгаарлал тогтоогоогүй бичлэгэн тэмдэглэл (суурин газар, объектын нэр гэх мэт), мөн замын тэмдгийн хуулбар дүрсэн тэмдэглэл зэргийг MNS 4596, MNS 4759 стандартад заасан хэмжээ, шаардлагын дагуу зорчих хэсэг дээр хийж болно.

Замын тэмдгийн хуулбар дүрсэн тэмдэглэлийг тухайн тэмдэгтэй нь хамтруулан хэрэглэх бөгөөд утга, үйлчлэл нь ижил байна. Ийм тэмдэглэлийг цагаан өнгөөр хийсэн буюу тэмдгийн өнгөтэй нь ижилсүүлсэн байж болно.

## **2. Босоо тэмдэглэл**

**2.1.** Замын байгууламж, элементүүдийн овор хэмжээг тодотгох, үзэгдэлтийг сайжруулах, зорчих баримжаа олгох зорилгоор замын хашлага, шон, хашилт, гүүрэн байгууламжийн тулгуур, гулдан, дамнуурга, хонгилын нүүрэн тал гэх мэт элементүүд дээр хийсэн, хар ба цагаан өнгө хосолсон шугам, зураас зэрэг нь босоо тэмдэглэлд хамаарна.

**2.2.** Босоо тэмдэглэлийг дараах зориулалтаар хэрэглэнэ:

2.1.а–2.1.в - тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд аюул учруулж болзошгүй замын байгууламжийн босоо хэсэг (гүүрийн тулгуур, ус дамжуулах хоолой, хонгилын нүүрэн талын багана гэх мэт)-ийг тэмдэглэнэ. Байгууламжийн босоо хэсэг нь зорчих хэсгийн зүүн гар талд байвал 2.1.а, баруун гар талд байвал 2.1.в, хоёр талаар нь гарах боломжтой байвал 2.1.б тэмдэглэлийг хэрэглэнэ;

2.2 - зорчих хэсгийн дээгүүр 5 м-ээс өндөргүй байрласан хөндлөн байгууламж (гүүр, хонгилын гулдан, дамнуурга гэх мэт)-ийн доод ирмэгийг тэмдэглэнэ. Тэмдэглэлийг тухайн хөдөлгөөний чигийн дагуух эгнээ тус бүрийн харалдаа голлуулж, эсвэл зорчих хэсгийн нийт өргөнийг хамруулан тавьсан байж болно;

2.3 - тусгаарлах зурвас, аюулгүйн буюу чиглүүлэгч арал дээр байрлуулсан гэрлэн дохио, тэмдгийн дугуй суурийг тэмдэглэнэ;

2.4.а, 2.4.б - замын дагуу байрлуулсан чиглүүлэгч шон, хашилтын тулгуур зэргийг тэмдэглэнэ. 2.4.а тэмдэглэлийг зорчих хэсгийн зүүн гар талд, 2.4.б тэмдэглэлийг баруун гар талд тэмдэглэнэ;

2.5 - эргэх радиус багатай, эгц уруу, ганга жалгатай, нарийссан зэрэг замын аюул бүхий хэсэг дэх хашилтын хажуу гадаргууг тэмдэглэнэ;

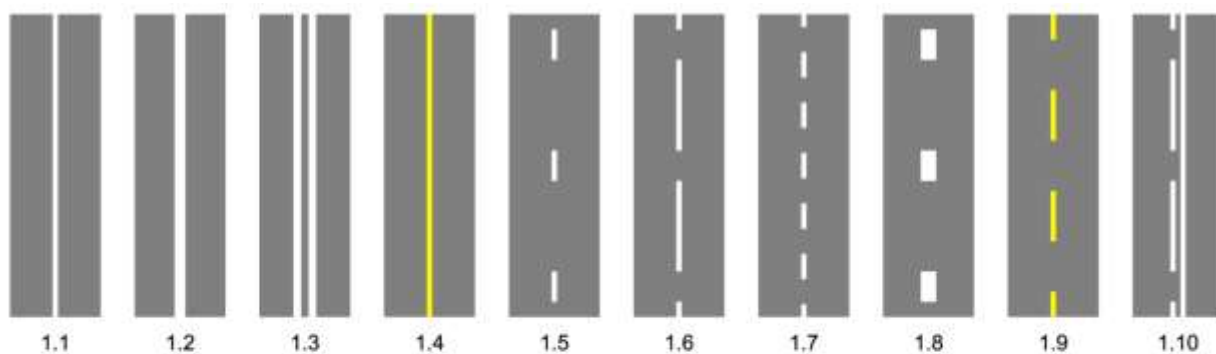
2.6 - замын бусад хэсэг дэх хашилтын хажуу гадаргууг тэмдэглэнэ;

2.7 - аюул бүхий хэсэг дэх замын хашлагыг тэмдэглэнэ.

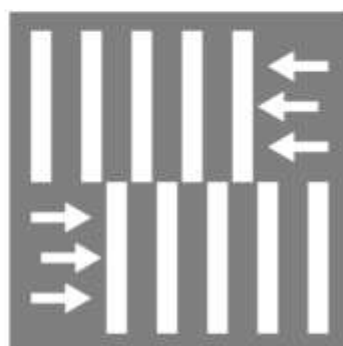
-ooOoo-

# ЗАМЫН ТЭМДЭГЛЭЛИЙН ЗАГВАР

## 1. Хэвтээ тэмдэглэл



1.11  
«Зогс-шугам»



1.13.6  
«Явган хүний гарц»



1.12



1.13.a  
«Явган хүний гарц»



1.14



1.15.a



1.15.б



1.15.в



1.16



1.17  
«Чиг заагч сум»



1.18  
«Чиглүүлэгч сум»



1.19



1.20  
«Зогс-бичлэг»



1.22



1.21



1.23

## 2. Босоо тэмдэглэл



2.1.a



2.1.б



2.1.в



2.2



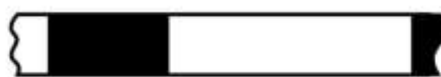
2.3



2.4.a



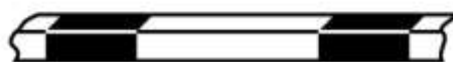
2.4.б



2.5



2.6



2.7

## ТЭЭВРИЙН ХЭРЭГСЛИЙН ТАНИХ ТЭМДЭГ

1. Энэ хавсралтад заасан тээврийн хэрэгслийн таних тэмдгийг дараах тохиолдолд хэрэглэнэ:

«Чиргүүлтэй тээврийн хэрэгсэл» - хоорондоо 150 мм-ээс 300 мм-ийн зайтай байрлах улбар шар өнгийн гурван гэрэл. Энэ таних тэмдгийг чиргүүлтэй ачааны автомашин, дугуйт трактор, мөн угсраа автобус болон троллейбусны бүхээг дээр хөндлөн байрлуулна;

«Хүүхэд тээвэрлэж яваа тээврийн хэрэгсэл» - улаан хүрээ, шар дэвсгэртэй дөрвөлжин (тээврийн хэрэгслийн урд байрлуулах тэмдгийн хувьд нэг талын урт нь 250 мм-ээс, ард байрлуулах тэмдгийн хувьд 400 мм-ээс багагүй, хүрээний өргөн нь дөрвөлжингийн талын 1/10-тэй тэнцүү) дотор хар өнгөөр 1.19 тэмдгийн доторх дүрсийг зурна. Хүүхдийг зохион байгуулалттай тээвэрлэх автобусны урд болон ард энэ таних тэмдгийг байрлуулна;

«Сургалтын тээврийн хэрэгсэл» - улаан хүрээ, цагаан дэвсгэртэй тэнцүү талт гурвалжин (нэг талын урт нь 200 мм-ээс багагүй, хүрээний өргөн нь гурвалжны талын 1/10-тэй тэнцүү) дотор “С” үсгийг хараар бичнэ. Жолоодлогын дадлага хийх механикжсан тээврийн хэрэгслийн урд болон ард энэ таних тэмдгийг байрлуулна. Харин суудлын автомашины хувьд ар, өвөр талдаа дүрслэгдсэн хавтгай, эсвэл гурав буюу дөрвөн талдаа дүрслэгдсэн пирамид хэлбэрийн тэмдгийг түүний бүхээг дээр байрлуулж болно;

«Хурдны хязгаар» - улаан хүрээ, цагаан дэвсгэртэй дугуй (голч нь 160 мм-ээс багагүй, хүрээний өргөн нь голчийн 1/10-тэй тэнцүү) дотор зөвшөөрөгдсөн хурдны дээд хэмжээг хараар бичнэ. Хүүхдийг зохион байгуулалттай тээвэрлэх болон хүнд буюу овор ихтэй, мөн аюултай ачаа тээвэрлэх, түүнчлэн техникийн тодорхойлолтоор тогтоосон дээд хурд нь Замын хөдөлгөөний дүрмийн 12.4, 12.5-д заасан хэмжээнд хүрэхгүй механикжсан тээврийн хэрэгслийн зүүн ард энэ таних тэмдгийг байрлуулна;

«Удаан явдалт тээврийн хэрэгсэл» - шар буюу улбар шар хүрээтэй (өргөн нь 45 мм), улаан дэвсгэртэй тэнцүү талт гурвалжин (нэг талын урт нь 360 мм). Энэ таних тэмдгийг удаан явдалт тээврийн хэрэгслийн ард байрлуулна;

«Аюултай ачаа» - хар хүрээтэй (өргөн нь 15 мм), 700 мм х 300 мм хэмжээтэй тэгш өнцөгтийн баруун талын 400 мм урттай хэсэг нь улбар шар, үлдсэн зүүн талын хэсэг нь цагаан дэвсгэртэй байх бөгөөд цагаан дэвсгэртэй хэсэгт тухайн аюултай ачааны шинж чанарыг харуулсан дүрсэн тэмдэглэгээ, баруун талын улбар шар дэвсгэрийн дээд хэсэгт аюулын тэмдэглэгээ, доод хэсэгт аюултай бодисын ангиллын дугаар зэргийг тэмдэглэнэ. Энэ таних тэмдгийг аюултай ачаа тээвэрлэж яваа тээврийн хэрэгслийн урд болон ард байрлуулна;

«Овор ихтэй ачаа» - улаан, цагаан ташуу зураас хосолсон (зураасын өргөн нь 50 мм) 400 мм х 400 мм хэмжээтэй дөрвөлжин тэмдгийг ачаа нь тээврийн хэрэгслийн овроос тогтоосон хэмжээнээс илүү гарсан хэсэгт байрлуулна;

«Урт тээврийн хэрэгсэл» - улаан хүрээтэй (өргөн нь 40 мм), шар дэвсгэртэй 1200 мм х 200 мм хэмжээтэй тэгш өнцөгт тэмдгийг ачаатай буюу ачаагүй нийт урт нь 20 м-ээс илүү, мөн хоёр чиргүүлтэй тээврийн хэрэгслийн ард байрлуулна. Ийм хэмжээний тэмдгийг байрлуулах боломжгүй бол мөн ижил өнгө, хүрээтэй, 600 мм х 200 мм хэмжээтэй хоёр тэмдгийг тээврийн хэрэгслийн арын баруун, зүүн талд тэгш хэмтэйгээр байрлуулж болно;

«Хадаастай дугуй» - улаан хүрээ бүхий цагаан дэвсгэртэй тэнцүү талт гурвалжин (нэг талын урт нь 200 мм-ээс багагүй, хүрээний өргөн нь гурвалжны талын 1/10-тэй тэнцүү) дотор голч нь гурвалжны талын 1/3-тэй тэнцүү хар өнгийн дугуйг байрлуулж түүн дээр “Х” үсгийг цагаанаар бичнэ. Энэ таних тэмдгийг хадаастай дугуй бүхий механикжсан тээврийн хэрэгслийн ард байрлуулна;

«Тулгуур эрхтний бэрхшээлтэй хүн» - шар дэвсгэртэй дөрвөлжин (нэг талын урт нь 150 мм) дотор хар өнгөөр 7.15 тэмдгийн доторх дүрсийг зурна. Тулгуур эрхтний бэрхшээлтэй хүн жолоодож явах буюу тийм хүн тээвэрлэж явах механикжсан тээврийн хэрэгслийн урд болон ард энэ таних тэмдгийг байрлуулж болно;

«Сонсголын бэрхшээлтэй жолооч» - цэнхэр дэвсгэртэй дөрвөлжин (нэг талын урт нь 150 мм) дотор цагаан өнгөөр сонсголын бэрхшээлийг илэрхийлэх олон улсын дүрсэн тэмдэглэгээг зурна. Сонсголын бэрхшээлтэй хүн жолоодож явах механикжсан тээврийн хэрэгслийн урд болон ард энэ таних тэмдгийг байрлуулна;

«Эмч» - цэнхэр дэвсгэртэй дөрвөлжин (нэг талын урт нь 150 мм) дотор цагаан дугуй (голч нь 120 мм) байрлуулж, түүн дээр улаан загалмайн дүрс (өндөр, өргөн нь 90 мм, зураасын өргөн нь 30 мм)-ийг голлуулж зурна. Эмч хүн жолоодож явах автомашины урд болон ард энэ таних тэмдгийг байрлуулж болно;

«Шинэ жолооч» - шар дэвсгэртэй дөрвөлжин (нэг талын урт нь 150 мм) дотор хар өнгөөр “!” анхаарлын тэмдгийг 110 мм өндөртэй голлуулж зурна. Жолоодох эрх авснаас хойш хоёр жил хүрэхгүй хугацаанд тээврийн хэрэгсэл жолоодож байгаа хүн автомашиныхаа ард энэ таних тэмдгийг байрлуулж болно;

«Цуваа» - шар дэвсгэртэй дөрвөлжин (нэг талын урт нь 200 мм-ээс багагүй) дотор хар өнгөөр “Ц” үсгийг 25 мм-ээс багагүй өргөн зураасаар 140 мм-ээс багагүй өндөртэй голлуулж бичнэ. Цуваанд явах механикжсан тээврийн хэрэгслийн урд болон ард энэ таних тэмдгийг байрлуулна;

«Ослын зогсолтын тэмдэг» - улаан хүрээтэй, цагаан өнгийн дэвсгэртэй буюу дэвсгэргүй (хөндий) тэнцүү талт гурвалжин (нэг талын урт нь 400 мм-ээс багагүй, хүрээний өргөн нь гурвалжны талын 1/10-тэй тэнцүү) бөгөөд босоо байрлалд тавих суурьтай байна. Гурвалжны дотор талд “!” анхаарлын тэмдгийн дүрс байж болно. Энэ тэмдгийг Замын хөдөлгөөний дүрмийн 9.4–9.6 заалтын дагуу хэрэглэнэ.

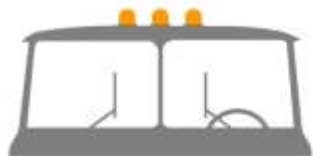
2. Харанхуй үед болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд тээврийн хэрэгслийн таних тэмдгийн өнгө, дүрслэл нь замын хөдөлгөөнд оролцогчдод тод харагдаж байх үүднээс гэрэл ойлгох шинж чанар бүхий гадаргуутай, эсвэл гадна талаасаа буюу дотроосоо гэрэлтүүлэгтэй байвал зохино.

3. Таксийн үйлчилгээний тээврийн хэрэгсэл нь MNS 5122 стандартад заасан таних тэмдэг, бичиглэлтэй байна.

4. Ачааны автомашин, автобусны ар талд түүний овор хэмжээг тодотгох, үзэгдэлтийг сайжруулах зорилгоор гэрэл ойлгох шинж чанар бүхий туузан наалт, эсвэл улаан өнгийн гэрэл ойлгуурыг нэмж байрлуулсан байвал зохино.

-ooOoo-

## ТЭЭВРИЙН ХЭРЭГСЛИЙН ТАНИХ ТЭМДГИЙН ЗАГВАР



Чиргүүлтэй тээврийн хэрэгсэл



Хүүхэд тээвэрлэж яваа тээврийн хэрэгсэл



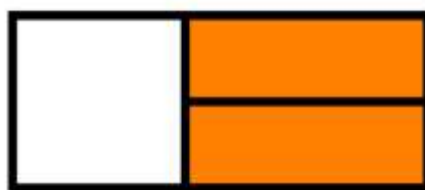
Сургалтын тээврийн хэрэгсэл



Хурдны хязгаар



Удаан явдалт тээврийн хэрэгсэл



Аюултай ачаа



Овор ихтэй ачаа



Урт тээврийн хэрэгсэл



Хадаастай дугуй



Тулгуур эрхтний бэрхшээлтэй хүн



Сонголын бэрхшээлтэй жолооч



Эмч



Шинэ жолооч



Цуваа



Ослын зогсолтын тэмдэг

## ТЭЭВРИЙН ХЭРЭГСЛИЙГ АШИГЛАХЫГ ХОРИГЛОХ ЭВДРЭЛ, ГЭМТЭЛ, ТЕХНИКИЙН ЗӨРЧЛИЙН ЖАГСААЛТ

Тээврийн хэрэгслийн техникийн байдалд тавих стандартын шаардлагыг хангаагүй буюу доор дурдсан эвдрэл, гэмтэл, техникийн зөрчилтэй автомашин, чиргүүл, мотоцикл, мопед, трактор болон өөрөө явдаг машин механизмыг ашиглахыг хориглоно:

### 1. Тоормосны систем

1.1. Ажлын тоормосны идэвхжил нь MNS 4598 стандартад заасан үзүүлэлтийг хангаж чадахгүй байх;

1.2. Шингэн дамжуулгатай тоормосны системийн битүүмж алдагдсан;

1.3. Хийн буюу хий-шингэн дамжуулгатай тоормосны системийн даралт хэмжүүр ажиллахгүй болсон;

1.4. Хийн буюу хий-шингэн дамжуулгатай тоормосны системийн битүүмж алдагдсанаас (хөдөлгүүрийг унтраасны дараа) хийн бүрэн даралтын хэмжээ 15 минутын хугацаанд 0.05 МПа-аар буюу түүнээс илүү хэмжээгээр буурсан;

1.5. Зогсоолын тоормос доор дурдсан өгсүүр буюу уруу газарт тээврийн хэрэгслийг тогтоон барьж чадахгүй болсон:

- 16 %-д бүрэн ачаалагдсан тээврийн хэрэгслийг;
- 23 %-д ачаагүй суудлын автомашин, автобусыг;
- 31 %-д ачаагүй ачааны автомашиныг.

*Тайлбар: Зогсоолын тоормосны идэвхжилийг шалгахдаа хөдөлгүүрийн ачааллыг хүч дамжуулах ангиас салгасан байна.*

1.6. Тоормосны системийн эд ангиудын хийцийг өөрчилсөн.

### 2. Жолооны механизм

2.1. Жолооны механизмын эд ангиудын бэхэлгээ эвдэрсэн, холбоосны сул хөдөлгөөн ихэссэн;

2.2. Үйлдвэрээс хийгдсэн хүчлүүр (мотоциклын хувьд зөөллүүр) ажиллахгүй буюу байхгүй болсон;

2.3. Жолооны хүрдний сул эргэлтийн хэмжээ доор дурдсанаас илүү болсон:

Тээврийн хэрэгслийн төрөл		Жолооны хүрдний сул эргэлт (градус)
Суудлын автомашин, бүх жин нь 3.5 тонноос илүүгүй ачааны автомашин		5
Автобус, троллейбус		10
Бүх жин нь 3.5 тонноос их ачааны автомашин	шингэн хүчлүүртэй	10
	шингэн хүчлүүргүй	5



2.4. Жолооны механизмын эд ангиудын хийцийг өөрчилсөн.

### 3. Дугуй

3.1. Дугуйн хээний гүн нь газарт тулах хэсгээрээ доор дурдсан хэмжээнээс бага болсон буюу үйлдвэрээс тогтоосон элэгдлийн тэмдэглэгээний хязгаарт хүрсэн:

Тээврийн хэрэгслийн төрөл	Дугуйн хээний гүн (мм)
Суудлын автомашин, бүх жин нь 3.5 тонноос илүүгүй ачааны автомашин	1.6
Автобус, троллейбус	2.0
Бүх жин нь 3.5 тонноос их ачааны автомашин	1.0
Мотоцикл, мопед	0.8

3.2. Чиргүүлийн дугуйн хээний гүн нь чирч яваа тээврийн хэрэгслийн дугуйн хээний зөвшөөрөгдсөн хэмжээнээс бага болсон;

3.3. Дугуйн гадаргуу язарсан буюу цоорсон, хээ нь салж хуурсан, утаснууд нь тасарсан;

3.4. Дугуйн булны бэхэлгээ сул, бэхэлгээний эрэг, шураг дутуу, найдваргүй бэхлэгдсэн, дугуйн цоожлох цагариг гэмтсэн, буруу тавигдсан;

3.5. Дугуйн хэмжээ, даац нь тээврийн хэрэгслийн тухайн төрөлд тохироогүй;

3.6. Нэг тэнхлэгт өөр хэмжээ, хээтэй буюу шинэ ба хуучин, хадаастай ба хадаасгүй дугуйнууд тавьсан;

3.7. Улирал, цаг агаарын тухайн нөхцөлд тохирохгүй тэмдэглэгээтэй дугуй ашигласан.

### 4. Хөдөлгүүр, хүч дамжуулах анги

4.1. Хөдөлгүүрийн утаа, түүний найрлага дахь хорт бодис, тортогжилтын хэмжээ нь MNS 5013, MNS 5014 стандартад тогтоосон хэмжээнээс хэтэрсэн;

4.2. Тэжээлийн болон тосолгооны системийн битүүмж алдагдсан, шатах, тослох материал гоожсон;

4.3. Шингэрүүлсэн хийн түлшний системээр тоноглогдсон автомашины хийн баллоны гадаргууд бичигдсэн техникийн үзүүлэлт нь техникийн баримт бичгийн өгөгдөлтэй нийцээгүй буюу баталгаажилтын хугацаа нь дууссан;

4.4. Яндан, дуу намсгуур гэмтсэн буюу байхгүй болсон, яндангаас гарах дуу чимээний түвшин MNS 4599 стандартад тогтоосон хэмжээнээс хэтэрсэн;

4.5. Хурдны хайрцгийн араан дамжуулга хүндрэлтэй залгагддаг, өөрөө салдаг;

4.6. Кардан гол цавтай, савалгаатай.

## 5. Гадна талын гэрэлтүүлэх хэрэгсэл

5.1. Гадна талын гэрэлтүүлэх хэрэгслийн тоо, хэлбэр, өнгө, байрлал, ажиллах горим, гэрэлтүүлэх хүч нь тухайн тээврийн хэрэгслийн хийцэд тохироогүй;

5.2. Хол, ойрын гэрлийн тусгалын тохиргоо алдагдсан;

5.3. Гэрлийн бүрхүүл бохирдсон, хагарч цөмөрсөн, байхгүй болсон буюу бүрхүүл дээр өнгөт хальс наасан, гэрэл нь асахгүй, бүдэг асдаг болсон;

5.4. Үйлдвэрээс тавьсан гэрэл ойлгуур бохирдсон буюу байхгүй болсон;

5.5. Гэрэлтүүлэг, дохиоллын системийн ажиллах горим алдагдсан, унтраалга, шилжүүлүүр гэмтсэн;

5.6. Тээврийн хэрэгсэлд доор дурдсан өнгийн гэрэл буюу гэрэл ойлгуур байрлуулсан:

- урд талд цагаан, шар, улбар шараас өөр өнгийн гэрэл;

- ар талд ухрах арааны болон улсын дугаарын гэрэлтүүлэгт цагаанаас өөр өнгийн гэрэл, мөн ар талд улаан, улбар шараас өөр өнгийн бусад гэрэл;

- урд талд цагаанаас өөр, ар талд улаанаас өөр өнгийн гэрэл ойлгуур.

*Тайлбар: Дээрх заалт нь улсын бүртгэлийн дугаарын тэмдэг болон таних тэмдгийн гэрэл ойлгох шинж чанар бүхий дүрс, бичиглэл, хүрээ, дэвсгэрийн өнгөнд хамаарахгүй.*

## 6. Бусад эд анги, нэмэлт хэрэгсэл

6.1. Хурд хэмжүүр ажиллахгүй болсон;

6.2. Дуут дохио ажиллахгүй болсон;

6.3. Шил арчуур, цан үлээгүүр ажиллахгүй болсон;

6.4. Түлшний түвшин заагуур ажиллахгүй болсон;

6.5. Ар талаа харах толь, салхины шил, нарны хаалтгүй болсон;

6.6. Бүхээгний шилэн дээр юм бичсэн, зураг наасан, хөшиг татсан, цацаг унжуулсан, салхины шил нь их хэмжээгээр цуурсан, бохирдсон зэргээс жолоочийн харах боломжийг хязгаарласан;

*Тайлбар: Салхины шилний дээд хэсэгт өнгөт, тунгалаг хальс нааж болно. Мөн бүхээгний шилэнд гэрэл бууруулагч наалт (толины тусгалаас бусад хэсэгт) ашиглаж болох бөгөөд гэрэл нэвтрүүлэх чадвар нь салхины шилэнд 75%, урд хаалганы шилэнд 70%, бусад шилэнд 60%-аас багагүй байна.*

6.7. Хаалга, тэвшний түгжээ эвдэрсэн, гүйцэд хаагдаж, нээгдэхгүй болсон;

6.8. Автобус, троллейбусны хаалга, ослын нэмэгдэл хаалгыг нээх, хаах хэрэгсэл ажиллахгүй болсон, хаалгаа харах тольгүй буюу толио буруу байрлуулсан;

**6.9.** Үйлдвэрээс тавьсан хамгаалах бүс, суудлын дэр байхгүй буюу ашиглалтын шаардлага хангахгүй болсон;

**6.10.** Мотоцикл, мопедын жолооч, зорчигчийн хамгаалах малгай нь MNS 6629 стандартын шаардлагыг хангахгүй байх;

**6.11.** Мотоцикл, мопедод зориулалтын гишгүүр, зорчигчийн бариул байхгүй болсон;

**6.12.** Чиргүүлийн холбоос эвдэрсэн, хамгаалалтын гинжин татлага байхгүй буюу гэмтсэн;

**6.13.** Тэвшний шал цөмөрсөн, бүхээг, тэвшний гадна хэсэг их хэмжээгээр эвдэрсэн буюу өнгө үзэмж нь илт муудсан;

**6.14.** Шаврын хаалтгүй болсон;

**6.15.** Автобус, троллейбус, суудлын буюу ачааны автомашин, дугуйт тракторт эмийн сан, гал унтраагуур, ослын зогсолтын тэмдэг, хол, ойрын болон оврын гэрлийн нөөц чийдэн байхгүй;

**6.16.** Гурав буюу дөрвөн дугуйт мотоциклд ослын зогсолтын тэмдэг байхгүй;

**6.17.** Бүх жин нь 3.5 тонноос их ачааны автомашин болон бүх жин нь 5 тонноос их автобусанд ивүүр байхгүй буюу хоёроос цөөн байх.

-ooOoo-